

อดีตชาติของพระผู้มีพระภาคเจ้า

ชาดก

500 ชาติ

เล่ม 2

กิตติธรรมา

ชาดก 500 ชาติ เล่ม 2

หนังสือ ชาดก 500 ชาติ

ได้รวบรวมมาจากเรื่องเล่าพุทธประวัติในแต่ละชาติของ
องค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้

ในเล่มนี้ เป็นเล่มที่ 2 รวบรวมมาได้ 13 ชาดก

1.	กุกกรชาดก	หน้า	2
2.	มุลักษณ์ชาดก	หน้า	9
3.	ฉันทกวีชาดก	หน้า	2
4.	โสณันชาดก	หน้า	25
5.	โลสกะชาดก	หน้า	52
6.	พุกชาดก	หน้า	78
7.	วารินชาดก	หน้า	87
8.	กโปตกชาดก	หน้า	91
9.	รุกขธรรมชาดก	หน้า	96
10.	ทุมเมธชาดก	หน้า	101
11.	อสัตมบัณฑิตชาดก	หน้า	106
12.	อภัยณกชาดก	หน้า	111
13.	ตักกชาดก	หน้า	135

ชาดก 500 ชาติ

กุกกุรชาดก

ว่าด้วยสุนัขที่ถูกฆ่า

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันวิหาร ทรงปรารภการประพฤติประโยชน์แก่พระญาติ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ ดังนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ทรงบังเกิดในกำเนิดสุนัข ห้อมล้อมด้วยสุนัขมิใช่น้อยอยู่ในสุสานใหญ่ อยู่มาวันหนึ่ง พระราชาเสด็จขึ้นทรงรถเทียมม้าสินธพขาว ประดับด้วยเครื่องประดับทั้งปวง เสด็จไปยังพระอุทยาน ทรงเล่นในพระอุทยานนั้นตลอดกลางวัน เมื่อพระอาทิตย์อัสดง จึงเสด็จเข้าพระนคร ราชบุรุษทั้งหลายวางสายเชือกหนังรถนั้นไว้ตรงที่ผูกรถที่พระลานหลวง เมื่อฝนตกตอนกลางคืน รถนั้นก็เปียกฝน พวกสุนัขที่เลี้ยงไว้ในราชตระกูลลงจากปราสาทชั้นบน กัดกินหนังและชะนะของรถนั้น

วันรุ่งขึ้น พวกราชบุรุษจึงกราบทูลพระราชราชาว่า ข้าแต่สมมติเทพ สุนัขทั้งหลายเข้าไปทางท่อน้ำ กัดกินหนังและชะเนาะของรถนั้น พระเจ้าข้า พระราชาทรงกริ้วสุนัข จึงตรัสว่า พวกท่านจงฆ่าพวกสุนัขทันทีที่ได้เห็น ตั้งแต่นั้นมา ความพินาศใหญ่หลวงจึงเกิดขึ้นแก่พวกสุนัข สุนัขเหล่านั้นเมื่อถูกฆ่าในที่ที่พบเห็นจึงหนีไปป่าช้า ได้พากันไปยังสำนักของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ถามว่า ท่านทั้งหลายเป็นอันมากพากันมาประชุม ด้วยเหตุอะไรหนอ ? สุนัขเหล่านั้น กล่าวว่า พระราชาทรงกริ้วว่า นัยว่า สุนัขกินหนังและชะเนาะของรถภายในพระราชวัง จึงทรงสั่งให้ฆ่าสุนัข สุนัขเป็นอันมากพินาศ มหาภัยเกิดขึ้นแล้ว

พระโพธิสัตว์คิดว่า ในที่ที่มีการอารักขา สุนัขทั้งหลายในภายนอก ย่อมไม่มีโอกาส กรรมนี้จักเป็นกรรมของพวกสุนัขเลี้ยงในภายในพระราชนิเวศน์นั่นเอง ก็ภัยอะไร ๆ ย่อมไม่มีแก่พวกโจร ส่วนพวกที่ไม่ใช่โจรกลับได้ความตาย ถ้ากระไร เราจะแสดงพวกโจรแก่พระราชราชาแล้วให้ทานชีวิตแก่หมู่ญาติ

พระโพธิสัตว์นั้น ปลอดภัยนฤตาติทั้งหลายให้เบาใจแล้วกล่าวว่า ท่านทั้งหลายอย่ากลัว เราจักนำความไม่มีภัยมาให้แก่ท่านทั้งหลาย พวกท่านจงอยู่ที่นี้แหละ จนกว่าเราจะ

ได้เฝ้าพระราชา แล้วรำพึงถึงบารมี กระทำเมตตาภาวนาให้
เป็น ปุเรจาริกไปในเบื้องหน้าแล้วอธิษฐานว่า ใคร ๆ อย่าได้
สามารถขวางกั้นคน หรือไม้ค้อนเบื่องบนเรา แล้วจึงเข้าไป
ภายในพระนครแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น

ครั้งนั้น แม้สัตว์ตัวหนึ่งเห็นพระโพธิสัตว์แล้วชื่อ
ว่า โกรธแล้วแลดู มิได้มี ฝ่ายพระราชา ทรงสั่งฆ่าสุนัขแล้ว
ประทับนั่งอยู่บนพระราชอาสน์ในห้องพระโรง พระ
โพธิสัตว์ไปในห้องพระโรงแล้ววิ่งเข้าไปภายใต้อาสน์ของ
พระราชา ลำดับนั้น พวกราชบุรุษก็เข้ามาเพื่อจะนำพระ
โพธิสัตว์นั้นออกมา แต่พระราชาทรงห้ามไว้ พระโพธิสัตว์
นั้นพักอยู่หน้อยหนึ่งแล้วออกจากภายใต้อาสน์ ถวายบังคม
พระราชาแล้วทูลถามว่า ได้ยินว่า พระองค์ทรงให้ฆ่าสุนัข
จริงหรือพระเจ้าข้า

พระราชตรัสว่า เออ เราให้ฆ่า

พระโพธิสัตว์ทูลถามว่า ข้าแต่พระจอมคน สุนัข
เหล่านั้นมีความผิดอะไร ?

พระราชตรัสว่า สุนัขทั้งหลายมันกินหนังหุ้ม
และชะเนาะแห่งรถของเรา

พระโพธิสัตว์ทูลถามว่า พระองค์ทรงรู้จักสุนัขตัว
ที่กินแล้วหรือ

พระราชাত্রัสว่า ไม่รู้

พระโพธิสัตว์ทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ การไม่ทรง
ทราบโดยด่องแท้ว่า โจรที่กินหนังชื่อนี้ แล้วทรงให้ฆ่าในที่ที่
ได้พบเห็นทันที ไม่สมควร พระเจ้าข้า

พระราชাত্রัสว่า เพราะพวกสุนัขมักกัดกินหนัง
หุ้มรถ เราจึงสั่งฆ่าสุนัขว่า พวกท่านจงฆ่าสุนัขที่ได้พบเห็น
ทั้งหมดเลย

พระโพธิสัตว์ทูลว่า ก็มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นฆ่า
สุนัขทั้งหมดทีเดียวหรือ หรือว่า สุนัขแม้ไม่ได้ความตายก็มี
อยู่

พระราชাত্রัสว่ามี สุนัขเลี้ยงในค้ำหนักของเรา
ไม่ได้การถูกฆ่าตาย

พระมหาสัตว์ทูลว่า ข้าแต่มหาราชา พระองค์ได้
ตรัสในบัดนี้ที่เดียวว่า เพราะพวกสุนัขมักกัดกินหนังหุ้มรถ
เราจึงสั่งฆ่าสุนัขว่า พวกท่านจงฆ่าสุนัขทุกตัวที่ได้พบเห็น
แต่บัดนี้พระองค์ตรัสว่า สุนัขเลี้ยงในค้ำหนักของเราไม่ได้

การถูกฆ่าตาย เมื่อเป็นอย่างนั้น พระองค์ย่อมลอคติเช่น
 นั้นทาคติ เป็นต้น ก็ชื่อว่าการลอคติไม่สมควร และไม่เป็
 ทศพิชราชธรรม ธรรมดา พระราชาผู้แสวงหาเหตุและมีโช
 เหตุ เป็นเช่นกับตาซึ่งจึงจะควร บัดนี้ สุนัขเลี้ยงในราชสกุล
 ไม่ได้ถูกฆ่าตาย สุนัขที่ถูรพลเท่านั้นจึงจะถูกฆ่าตาย เมื่อเป็น
 เช่น นั้น อันนี้ไม่เป็นการฆ่าสุนัขทุกตัว แต่อันนี้ชื่อว่าเป็น
 การฆ่าสุนัขที่ถูรพล ก็แหละครั้นทูลอย่างนี้แล้ว จึงเปล่งเสียง
 อันไพเราะกราบทูลว่า ข้าแต่มหाराช สิ่งที่พระองค์ทรง
 กระทำนั้นไม่เป็นธรรม เมื่อจะแสดงธรรมแก่พระราชา จึง
 กล่าวว่

สุนัขเหล่าใดอันบุคคลเลี้ยงไว้ในราชสกุล เจริญใน
 ราชสกุล สมบูรณ์ด้วยสีสันและกำลัง สุนัขเหล่านั้นนั้นไม่ถูก
 ฆ่า พวกเรากลับถูกฆ่าโดยไม่แปลกกัน หามิได้ กลับชื่อว่
 การฆ่าแต่สุนัขทั้งหลายที่ถูรพล.

พระราชาได้ทรงสดับคำของพระโพธิสัตว์แล้วจึง
 ตรัสว่ คุณก่อนบัณฑิต ก็ท่านรู้หรือว่ สุนัขตัวไหนกินหน้
 หุ้มรด

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า รู้พระเจ้าข้า

พระราชาตรัสว่ สุนัขพวกไหนกิน

พระโพธิสัตว์ทูลว่า พวกสุนัขเลี้ยงที่อยู่ในคาน้ำ
ของพระองค์กิน พระเจ้าข้า

พระราชাত্রัสว่า ท่านต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า สุนัข
เหล่านั้นกินอย่างไร

พระโพธิสัตว์ทูลว่า ข้าพระบาทจักแสดงความที่
สุนัขเหล่านั้นกิน

พระราชাত্রัสว่า จงแสดงเถิด

บัณฑิตพระโพธิสัตว์ทูลว่า พระองค์จงให้นำพวก
สุนัขเลี้ยงในคาน้ำของพระองค์มา แล้วให้นำเปรียง และ
หญ้าแพรกมาหน่อยหนึ่ง

พระราชาธิบดีทรงกระทำอย่างนั้น ลำดับนั้น พระ
โพธิสัตว์ให้ขยำหญ้ากับเปรียงแล้วทูลกะพระราชนั้นว่า ขอ
พระองค์จงให้สุนัขเหล่านี้ดื่มน้ำ พระราชাত্রัสให้ทำอย่างนั้น
แล้วให้ดื่มน้ำ สุนัขทั้งหลายที่ดื่มน้ำแล้ว ๆ ก็ถ่ายออกมาพร้อมกับ
หนังทั้งหลาย พระราชাত্রัสดีพระทัยว่าเหมือนพยากรณ์ของ
พระสัพพัญญูพุทธเจ้า จึงได้ทรงทำการบูชาพระโพธิสัตว์
ด้วยเศวตฉัตร

พระโพธิสัตว์จึงแสดงธรรมแก่พระราชา ด้วยคาถา ว่าด้วยการประพฤติธรรม ๑๐ ประการ อันมาในเตสกุณชาดก มีอาทิว่า ข้าแต่มหाराชผู้บรมกษัตริย์ พระองค์จงประพฤติ ธรรมในพระชนกและชนนี ดังนี้ แล้วทูลว่า ข้าแต่มหाराช จ้าเดิมแต่นี้ไป พระองค์จงเป็นผู้ไม่ประมาท แล้วให้พระราชา ดำรงอยู่ในศีล ๕ จึงได้ถวายคืนเสวตฉัตรแก่พระราชา

พระราชาได้ทรงสดับธรรมกถาของพระมหาสัตว์ แล้วทรงให้อภัยแก่สัตว์ทั้งปวง ทรงเริ่มตั้งนิตยภัตเช่นกับ โภชนะของพระองค์แก่สุนัขทั้งปวงมีพระโพธิสัตว์เป็นต้น ทรงตั้งอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์ทรงกระทำบุญ มีทาน เป็นต้นตลอดชั่วพระชนมายุ สวรรคตแล้วเสด็จอุบัติในเท วโลก กุกกุโรวาทได้ดำเนินไปถึงหมื่นปี ฝ่ายพระโพธิสัตว์ ดำรงอยู่ トラบชั่วอายุแล้วได้ไปตามยถากรรม.

พระศาสดาตรัสว่า คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคต ประพฤติประโยชน์แก่พระญาติทั้งหลายในบัดนี้เท่านั้น ก็หา มิได้ แม้ในกาลก่อนก็ได้ประพฤติแล้วเหมือนกัน ครั้นทรงนำ พระธรรมเทศานี้มาแสดงแล้ว จึงทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในกาลนั้น ได้เป็นพระอานนท์ บริษัทที่เหลือนอกนี้ ได้เป็นพุทธบริษัท ส่วนกุกกุโรวาทิตคือเราแล.

มุกุลักขณชาดก

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี ทรงปรารภสภาวะธรรมที่ทำให้คนเสerahมอง ได้ตรัสอดีตนิทานมาสาธกว่า...

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เกิดเป็นฤาษีคนหนึ่งได้อภิญญา บำเพ็ญเพียรอยู่ที่ป่าหิมพานต์ วันหนึ่งได้เดินทางเข้าไปพำนักในสวนหลวง ในเมืองพารณสี รุ่งเช้าครองผ้าเปลือกไม้ ห่มหนังเสือ เกล้าผมทรงบริขาร เทียวภิกขาจารไปถึงประตูพระราชวัง พระราชาทรงเลื่อมใสจึงนิมนต์ให้เข้าไปฉันในพระราชวัง และนิมนต์ให้อยู่ในสวนหลวง ฤาษีรับคำนิมนต์อยู่เป็นเวลา ๑๖ ปี

อยู่มาวันหนึ่ง พระราชาเสด็จไปปราบกบฏแถบชายแดน จึงมอบหน้าที่ถวายภัตตาหารแก่พระมเหสีนามว่ามุกุลักขณา ฤาษีมักเข้าพระราชวังตามเวลาที่คนพอใจเป็นประจำ วันหนึ่งพระนางได้เตรียมอาหารเสร็จแล้ว เข้าใจว่าฤาษีจะมาเข้าจึงเอนพระกายรอที่ท้องพระโรง ขณะนั้น ฤาษีได้เหาะมาถึงพอดี พระนางเมื่อได้ยินเสียงเปลือกไม้ก็รีบเสด็จลุกขึ้น ทำให้ผ้าที่ทรงอยู่ซึ่งเป็นผ้าเนื้อเกลี้ยงหลุดลง เป็นเวลาที่พระฤาษีเหาะเข้าทางช่องพระแกลพอดี

ทำให้เห็นรูปกายของพระนาง อำนาจแห่งความงามเป็นเหตุให้
กิเลสภายในฤๅษีกำเริบขึ้น ทันใดนั้น ฌานของท่านเสื่อมลงทันที
หลังจากรับอาหารแล้วท่านบริโภคไม่ได้ เดินลงจากปราสาทเข้า
ไปสวนหลวงนอนชมไม้และอาหารปล่อยให้ร่างกายซูบผอมถึง
๗ วัน

ในวันที่ ๗ พระราชาเสด็จกลับมาถึงเมืองทำประทักษิณพระนคร
แล้ว เสด็จตรงไปหาฤๅษีทันที เห็นอาการเช่นนั้นแล้วทรงตก
พระทัยจึงตรัสถามถึงสาเหตุ ฤๅษีได้ตอบว่าเป็นเพราะมีจิต
กำหนัดในพระนางมุกุฏกษณาเป็นเหตุ พระองค์ทรงยินดีถวาย
พระนางให้แก่ฤๅษี ก่อนถึงเวลาได้สัญญาลับกับพระนางมุกุ
ฏกษณาว่า ขอให้พระนางพยายามรักษาทนด้วยกำลัง พระนางได้
บอกฤๅษีว่าต้องมีเรือนหลังหนึ่ง ฤๅษีขอพระราชทานจาก
พระราชา พระองค์มอบเรือนวิจจกุฎี(สี่มุม)ให้หลังหนึ่ง พระนาง
ไม่เข้าไปด้วยความสกปรก ดาบสจึงไปนำตะกร้ามาจาก
พระราชสำนักมาโกยสิ่งสกปรกและขยะไปทิ้ง พระนางให้ดาบส
ทำความสะอาดห้องแล้วไปนำเตียงมาและเก้าอี้มาทีละอย่าง และ
ใช้ตักน้ำให้เต็มคุ่ม

เมื่อกำลังนั่งอยู่บนเตียงด้วยกัน พระเทวีจับสี่ข้างคาบสกุคให้ก้ม
ลงตรงหน้าพลางตรัสว่า

" ท่านไม่รู้ตัวว่าเป็นสมณะหรือพราหมณ์เลยหรือ "

คาบสกลับได้สติคืนมาในเวลานั้นเอง ตลอดเวลาที่ผ่านมาท่านไม่
รู้ตัวเอาเสียเลย เพราะอำนาจกิเลส จึงนำพระเทวีไปถวาย
พระราชานแล้วกล่าวคาถาว่า

" ครั้งก่อน เรายังไม่ได้ประสบพระนางมุกทุลักขณา ความ
ปรารถนามีอยู่อย่างเดียว

ครั้งนี้ได้พบพระนาง ผู้มีเนตรแวววาวเข้าแล้ว ความปรารถนา
ช่วยให้เกิดความต้องการ
ขึ้นหลายอย่าง "

ฤาษี ได้อำลาพระราชากลับเข้าป่าหิมวันตด้วย
การบำเพ็ญฉานใหม่ เหาะขึ้นสู่อากาศทันที ไม่หวนกลับมา
ถิ่นของมนุษย์อีกเลย

อำนาจแห่งความงาม กิเลสตัณหาทำให้คนตาบอด

อันทกิบขรชาดก

ว่าด้วย นางจันทกิบนรี

พระศาสดา เมื่อทรงอาศัยกรุงกบิลพัสดุ์ ประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ทรงพระปรารภพระมารดาของพระราहुล ตรัสเรื่องนี้ในพระราชนิเวศน์ มีคำเริ่มต้นว่า อุปนียติท มณฺเษย ดังนี้.

ที่จริงชาดกนี้ควรจะกล่าวตั้งแต่ทุเรณิทาน

ก็แต่นิทานกถานี้ นั่น จนถึงพระอรุณเวลากัสสปันถลือสี

หนาทในลัญจิวัน กล่าวไว้ใน อปิณณกชาดก

ต่อจากนั้นจนถึงเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์จักแจ้ง

ใน เวสสันดรชาดก.

ก็แล พระศาสดาประทับนั่งในพระนิเวศน์ของพุทธบิดา ในเวลากำลังเสวย ตรัสมหาธัมมपालชาดก เสวยเสร็จทรงดำริว่า เราจักนั่งในนิเวศน์ของมารดาราहुล กล่าวถึงคุณของเธอ แสดงจันทกิบนรชาดก ให้พระราชาทรงถือบาตรเสด็จไปที่ประทับแห่งพระมารดาของพระราहुล กับพระอัครสาวกทั้งสอง.

ครั้งนั้น นางระบำ ๔๐,๐๐๐ ของพระนางพากันอยู่พร้อมหน้า. บรรดานางทั้งนั้นที่เป็นชัตติยักัญญาถึง ๑,๐๕๐ นาง. พระนางทรงทราบว่าพระตถาคตเสด็จมา ตรัสบอกแก่นางเหล่านั้นว่า จงพากันนุ่งผ้าข้อมน้ำฝาดทั่วกันทีเดียว. นางเหล่านั้น

พากันกระทำอย่างนั้น พระศาสดาเสด็จมาประทับนั่งเหนือพระ
แท่นที่เตรียมไว้.

ครั้งนั้น พวกนางเหล่านั้นทั้งหมดก็พากันร้องไห้ประดัง
ขึ้นเป็นเสียงเดียวกันอ้ออิ่งไป เสียงร่ำไห้ขนาดหนักได้มีแล้ว ฝ่ย
พระมารดาของพระราหุลเล่าก็ทรงกันแสง ครั้นทรงบรรเทาความ
โศกได้ ก็ถวายบังคมพระศาสดา ประทับนั่งด้วยความนับถือมาก
เป็นไปกับความเคารพอันมีในพระราชา.

ครั้งนั้น พระราชาทรงพระปรารภคุณกถาของพระนาง
ได้ตรัสเล่าพรรณนาคุณของพระนางด้วยประการต่างๆ เช่น ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ สะใภ้ของโยม ฟังว่าพระองค์ทรงนุ่งกาสา
พัสดุ ก็นุ่งกาสาพัสดุเหมือนกัน

ฟังว่า พระองค์เลิกทรงมาลาเป็นต้น ก็เลิกทรงมาลาเป็น
ต้น

ฟังว่า ทรงเลิกบรรทมเหนือพระยี่ภู่อันสูงอันใหญ่ ก็
บรรทมเหนือพื้นเหมือนกัน

ในระยะเวลาที่พระองค์ทรงผนวชแล้ว นางยอมเป็น
หญิงหม้าย มิได้รับบรรณาการที่พระราชาอื่นๆ ส่งมาให้เลย นาง
มีจิตมิได้เปลี่ยนแปลงในพระองค์ถึงเพียงนี้.

พระศาสดาตรัสว่า มหาบพิตร ไม่น่าอัศจรรย์เลย ที่นาง
มีความรักไม่เปลี่ยนแปลงในอาตมภาพอย่างไรไยดีในผู้อื่นเลย

ในอัฐภาพสุดท้ายของอาตมภาพครั้งนี้ แม้บังเกิดในกำเนิด
คิริจฉาน ก็ยังได้มีจิตไม่เปลี่ยนแปลงในอาตมภาพอย่างไม่วายดีใน
ผู้อื่นเลย

แล้วทรงรับอาราธนาออดีตนิทานมาดังต่อไปนี้.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติใน
พระนครพาราณสี

พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดกนิกรในหิมวันตประเทศ
ภรรยาของเขอนามว่า จันทา ทั้งคู่เล่าก็อยู่ที่ภูเขาดินชื่อว่า จันทบรร
รพต

ครั้งนั้น พระเจ้าพาราณสีมอบราชสมบัติแก่หมู่อำมาตย์
ทรงฝ้าย้อมฝาดสองผืน ทรงสอดพระเบญจจวฐ เข้าสู่ป่าหิมพานต์
ลำพังพระองค์เดียวเท่านั้น ท้าวเธอเสวยเนื้อที่ทรงล่าได้เป็น
กระยาหาร เสด็จท่องเที่ยวไปถึงลำน้ำน้อยๆ สายหนึ่ง โดยลำดับ
ก็เสด็จขึ้น ไปถึงต้นสาย ผุงกนิกรที่อยู่ ณ จันทบรรพต เวลาฤดูฝน
ก็ไม่ลงมา พวกมันอยู่ที่ภูเขานั้นแหละ ถึงฤดูแล้งจึงพากันลงมา.

ครั้งนั้น จันทกนิกรลงมากับภรรยาของตน เทียวเก็บเล็ม
ของหอมในที่นั้นๆ กนิกรระดอไม้ นุ่งห่มด้วยสาหร่ายดอกไม้
เหนียวเถาจึงเข้าไปเล่นปลางขับร้องไปพลาง ด้วยเสียงจะ
แจ้วเจื้อยจนถึงลำน้ำน้อยสายนั้น หยุดลงตรงที่เป็นค้ำแห่งหนึ่ง
ไปรยปรายดอกไม้ลงในน้ำ ลงเล่นน้ำแล้วนุ่งห่มสาหร่ายดอกไม้

จัดแจงแต่งที่นอนด้วยดอกไม้ เหนือหาดทรายซึ่งมีสีเพียงแผ่นเงิน
ถือขลุ่ยเลาหนึ่ง นั่งเหนือที่นอน.

ต่อจากนั้น จันทกนิรก็เป่าขลุ่ยขับร้องด้วยเสียงอัน
หวานน่า จันทกนิรก็พ้อนหัตถ์อันอ่อนโยนอยู่ในที่ใกล้สามีพอน
ไปบ้าง ขับร้องไปบ้าง.

พระราชานั้นทรงสดับเสียงของกนิรกนิรินั้น ก็ทรง
ย่องเข้าไปบ่อยๆ ยืนแอบในที่กำบัง ทรงทอดพระเนตรกนิร
เหล่านั้น ก็ทรงมีจิตปฏิพัทธ์ในกนิร ทรงดำริว่า จักยิงกนิรนั้น
เสียให้ถึงสิ้นชีวิต ถึงสำเร็จการอยู่ร่วมกนิรนี้ แล้วทรงยิงจันท
กนิร.

เธอเจ็บปวดรำพันกล่าวคาถา ๔ คาถาว่า

คู่อนนางจันทา ชีวิตของพี่ใกล้จะขาดอยู่แล้ว พี่กำลัง
เมาเลือด จันทาเอ๋ย พี่เห็นจะละชีวิตไปแม้ในวันนี้ ลมปราณของพี่
กำลังจะดับ ชีวิตของพี่กำลังจะจม

ความทุกข์กำลังเผาผลาญหัวใจพี่ พี่ลำบากยิ่งนัก ความ
โศกของพี่ครั้งนี้ เป็นความ โศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหลืออื่น
เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเสร้างโศกถึงพี่โดยแท้

พี่จะเหี่ยวแห้งเหมือนต้นหญ้าที่ถูกทิ้งไว้บนแผ่นดิน
ร้อน เหมือนต้นไม้มีรากอันขาด พี่จะเหือดหายเหมือนแม่น้ำที่
ขาดห้วง ความโศกของพี่ครั้งนี้เป็นความ โศกยิ่งใหญ่กว่าความ

โศกเหล่านี้ เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะเสว้าโศกถึงพีโดยแท้
 น้ำตาของพีไหลออกเรื่อยๆ เหมือนน้ำฝนที่ตกลงที่เชิง
 บรรพตไหลไปไม่ขาดสายฉะนั้น ความโศกของพีครั้งนี้เป็นความ
 โศกยิ่งใหญ่กว่าความโศกเหล่านี้ เพราะเหตุแห่งเจ้าจันทาผู้จะ
 เสว้าโศกถึงพีโดยแท้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อุปนิยติ ความว่า ชีวิตของพี
 ไกลจะขาดอยู่แล้ว.

บทว่า อิหิ ได้แก่ ชีวิต.

บทว่า ปาณา ความว่า คุณก่อนจันทา ลมปราณคือชีวิตของ
 พืชย่อมจะดับ.

บทว่า โอสธิ เม ความว่า ชีวิตของพืชย่อมจะจมลง.

บทว่า นิตมานิ แปลว่า พืชล้มลุกอย่างยิ่ง.

บทว่า ตว จนุทिया ความว่า นี่เป็นความทุกข์ของพี.

บทว่า น นโณญเฐหิ โสเกหิ ความว่า โดยที่แท้เป็นเหตุ
 แห่งความโศกของเธอผู้ชื่อว่าจันทิ เมื่อกำลังเสว้าโศกอยู่ เพราะ
 เหตุที่เธอเสว้าโศก เพราะความพลัดพรากของเรา.

ด้วยบทว่า คินมิว มิลายามิ เธอกล่าวว่าจะให้เวลา
 เหมือนต้นหญ้าที่ถูกทอดทิ้งบนแผ่นดินอันร้อน เหมือนป่าไม้ที่
 ถูกตัดครากฉะนั้น.

บทว่า สเร ปาเท ความว่า เหมือนสายฝนที่ตกบนเชิงเขา
ไหลซ่านไปไม่ขาดสายจะนั้น.

พระมหาสัตว์คร่ำครวญด้วยคาถาสี่เหล่านี้ นอนเหนือที่
นอนดอกไม้ฉันเอง ชักคืนสิ้นสติ.

ฝ่ายพระราชายังคงยืนอยู่.

จันทากินรี เมื่อพระมหาสัตว์รำพัน กำลังเปล็ดเพลินเสียง
ด้วยความรื่นเริงของตน มิได้รู้ว่าเธอถูกยิง แต่ครั้นเห็นเธอไร้
สติญานอนดินไป ก็ใคร่ครวญว่า ทุกข์ของสามีเราเป็นอย่างไร
หนอ พอเห็นเลือดไหลออกจากปากแผล ก็ไม่อาจสะกดกลั้น
ความโศกอันมีกำลังที่เกิดขึ้นในสามีที่รักไว้ได้ ร่ำไห้ด้วยเสียง
ดัง.

พระราชาทรงดำริว่า กิณนรคงตายแล้ว ปรากฏพระองค์
ออกมา จันทาเห็นท้าวเธอหวั่นใจว่าโจรผู้นี้คงยิงสามีที่รักของเรา
จึงหนีไปอยู่บนยอดเขา พลังบรียาษพระราช

ได้กล่าวคาถา ๕ คาถา ดังนี้

พระราชบุตรใด ยิงสามีผู้เป็นที่ปรารถนาของเรา เพื่อให้
เป็นหม้ายที่ชายป่า พระราชบุตรนั้นเป็นคนเลวทรามแท้ สามีของ
เรานั้นถูกยิงแล้วนอนอยู่ที่พื้นดิน

พระราชบุตรเอ๋ย มารดาของท่านจงได้รับสนองความ

โศกในดวงหทัยของข้าผู้เฟื่องมองดูกนิกรผู้สามีนี้

ชายของท่านจงได้รับสนองความโศกในดวงหทัยของ
ข้าผู้เฟื่องมองดูกนิกรผู้สามีนี้

พระราชบุตรเอ๋ย ท่านได้ฆ่ากนิกรผู้ไม่ประทุษร้าย
เพราะความรักใคร่ในเรา ขอมารดาของท่านอย่าได้พบเห็นบุตร
และสามีเลย

ท่านได้ฆ่ากนิกรผู้ไม่ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ใน
เรา ขอชายของท่านจงอย่าได้พบเห็นบุตรและสามีเลย.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า วราภิกยา แปลว่า ผู้กำพร้า.

บทว่า ปฏิมุจตุ ได้แก่ จงกลับได้ คือถูกต้องบรรลु.

บทว่า มยหิ กามาหิ ได้แก่ เพราะความรักใคร่ในฉัน.

พระราชา เมื่อจะตรัสพลอบนางผู้ยื่นรำให้เหน้อยอด
ภูเขาด้วย ๕ คาถา

จึงตรัสคาถาว่า

ดูก่อนนางจันทา ผู้มีนัยน์ตาเบิกบานดังดอกไม้ในป่า
เธออย่าร้องไห้ไปเลย เธอจักได้เป็นอัครมเหสีของฉันมีเหล่านั้นรี
ในราชสกุลบุชา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า จนฺเต ความว่า เพราะได้สดับชื่อของพระโพธิสัตว์เวลาค่ำครวญ จึงได้ตรัสอย่างนั้น.

บทว่า วณฺติมรมตฺตกฺขิ แปลว่า ผู้มีนัยน์ตาเสมอด้วยดอกไม้มืดมัวในป่า.

บทว่า ปุชิตา ความว่า เธอจะได้เป็นอัครมเหสีผู้เป็นหัวหน้าของบรรดาหญิง ๑๖,๐๐๐ คน.

นางจันทากินรีฟังคำของท้าวเธอแล้วกล่าวว่า ท่านพูดอะไร

เมื่อจะบันลือสีหนาท จึงกล่าวคาถาต่อไปว่า

ถึงแม้ว่าเราจักต้องตาย แต่เราจักไม่ขอยอมเป็นของท่านผู้ฆ่ากษัตริย์ของเรา ผู้มิได้ประทุษร้าย เพราะความรักใคร่ในเรา.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อปี นฺนาหิ ความว่า ถึงแม้เราจักต้องตายอย่างแน่นอนทีเดียว.

ท้าวเธอฟังคำของนางแล้วหมดความรักใคร่ ตรัสคาถาต่อไปว่า

แน่นางกินรีผู้ซื่อสัตย์ มีความรักใคร่ต่อชีวิต เจ้าจงไปสู่ป่าหิมพานต์เถิด มฤคอื่นๆ ที่บริโภคกฤชณาและกระลำพัก จักยังรักใคร่ยินดีต่อเจ้า.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อปี ภิรุเก แปลว่า ผู้มีชาติ
ขลาดเป็นอย่างยิ่ง.

บทว่า ตาลิสตคฺคร โภชนา ความว่า มฤคอื่นๆ ที่บริโภคน
ใบกฤษณาและใบกระลำพัก จักยังรักษาความยินดีต่อเจ้า.

ท้าวเธอได้กล่าวกะนางว่า เธอจงอย่าไปจากความลับใน
ราชตระกูล.

ก็แลครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ก็เสด็จหลีกไปอย่างหมดเชื่อ
ใย. นางทราบที่ท้าวเธอไปแล้ว ก็ลงมากอดพระมหาสัตรี อุมฉิน
ผู้ยอดกุณา ให้นอนเหนือยอดกุณา ยกศีรษะวางไว้เหนือขาของ
ตน พลงพร้าให้เป็นกำลัง

จึงกล่าวคาถา ๑๒ คาถาว่า

ข้าแต่กนิษฐ ภูเขาเหล่านั้น ซอกเขาเหล่านั้นและถ้ำ
เหล่านั้นตั้งอยู่ ณ ที่นั้น ฉันไม่เห็นท่านในที่นั้นๆ จะกระทำ
อย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่เทือกเขาซึ่งเราเคยร่วม
อภิมรณกัน จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นดินอันลาดด้วย
ใบไม้เป็นที่น่ารื่นรมย์ พวกมฤคร้ายกล้ากราย จะทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นผาอันลาดด้วย
ดอกไม้นี้ เป็นที่น่ารื่นรมย์ พวกมฤคร้ายกล้ากราย จะทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ลำธารอันมีน้ำใสไหล
อยู่เรื่อยๆ มีกระแสเกลื่อนกล่นไปด้วยดอกโกสุม จะกระทำ
อย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมี
สีเขียว น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์มีสี
เหลืองอร่าม น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมี
สีแดง น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อัน
สูงตระหง่าน น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อันมี
สีขาว น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ยอดเขาหิมพานต์อัน
งามวิจิตร น่าดูน่าชม จะกระทำอย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่เขาคันธมาถน์ อัน
คารคายไปด้วยยาต่างๆ เป็นถิ่นที่อยู่ของหมู่เทพเจ้า จะกระทำ
อย่างไร

ข้าแต่กนิษฐ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่ภูเขาคันธมาทน์ อัน
 คารคายไปด้วยโสตทั้งหลาย จะกระทำอย่างไร.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เต ปุพฺพตา ความว่า ภูเขา
 เหล่านั้น ซอกเขาเหล่านั้นและถ้ำเขาเหล่านั้นที่เราเคยขึ้นร่วม
 อภิรมย์ ตั้งอยู่ ณ ที่นั้นนั้นแล บัดนี้ เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่เทือกเขา
 นั้น เราจะทำอย่างไรเล่า เมื่อฉันไม่เห็นท่านที่แผ่นดินลาดอัน
 งดงามไปด้วยใบไม้ดอกและผลเป็นต้น ร่ำไรอยู่ว่าเราจะอดกลั้น
 ได้อย่างไร.

บทว่า ปณฺณสณฺฐตา ความว่า คารคายด้วยกลิ่นและใบ
 ของใบกฤษณาเป็นต้น.

บทว่า อจฺฉา ได้แก่ มีน้ำใสสะอาด.

บทว่า นีตานิ ได้แก่ สำเร็จด้วยแก้วมณี.

บทว่า ปีตานิ ได้แก่ สำเร็จด้วยทองคำ.

บทว่า ตมฺพานิ ได้แก่ สำเร็จด้วยมโนศิลา.

บทว่า ตุงฺคานิ ความว่า มีปลายคมสูง.

บทว่า เสตานิ ได้แก่ สำเร็จด้วยเงิน.

บทว่า จตฺรานิ ได้แก่ เจือด้วยรัตนะ ๗ ประการ.

บทว่า ยกฺขณฺเสวิต ความว่า อันภุมเทวดาเสพแล้ว.

นางรำให้ด้วยคาถาสิบสองบทด้วยประการฉะนี้แล้ว
วางมือลงตรงอุระพระมหาสัตว์ รู้ว่ายังอ่อนอยู่ ก็คิดว่า พี่จันทน์ยังมี
ชีวิตเป็นแน่ เราต้องกระทำการเพ่งโทษเทวดา ให้ชีวิตของเธอคืน
มาเถิด. แล้วได้กระทำการเพ่งโทษเทวดาว่า เทพเจ้าที่ได้นามว่า
ท้าวโลกบาลนะไม่มีเสียหรือไรเล่า หรือหลบไปเสียหมดแล้ว
หรือตายหมดแล้ว ช่างไม่ดูแลผัวรักของข้าเสียเลย.

ด้วยแรง โศกของนาง พิภพท้าวสักกะเกิดร้อน. ท้าว
สักกะทรงดำริทราบเหตุนี้ แผลงเป็นพราหมณ์ถือคุณทีน้ามา
หลังรดพระมหาสัตว์. ทันใดนั้นเองพิษก็หายสิ้น แผลก็เต็ม แม้แต่
รอยที่ว่าถูกยิงตรงนี้ก็มิได้ปรากฏ. พระมหาสัตว์สบายลุกขึ้น ได้
จันทาเห็นสามีที่รักหายโรค แสนจะดีใจ ไหว้แทบเท้าของท้าว
สักกะ

กล่าวคาถาเป็นลำดับว่า

ข้าแต่ท่านพราหมณ์ผู้เป็นเจ้า จันทน์ขอไหว้เท้าทั้งสองของ
ท่านผู้มีความเอ็นดู มารดาสามีผู้ที่ดินซึ่งเป็นกำพร้าปรารถนา
ยิ่งนักด้วยน้ำอมฤต ดิฉันได้เชื่อว่าเป็นผู้พร้อมเพียงด้วยสามีผู้เป็นที่
รักยิ่งแล้ว.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อมตฺน ความว่า นางจันทา
กินริสำคัญว่า เป็นน้ำอมฤตจึงกล่าวอย่างนั้น.

บทว่า ปิยตฺเมน แปลว่า น่ารักกว่า. บาลีก็อย่างนั้น

เหมือนกัน.

ท้าวสักกะได้ประทาน โอวาทแก่กนิทรทั้งคู่ที่ว่า ตั้งแต่บัดนี้ เธอทั้งสองอย่าลงจากจันทบรรพตไปสู่ถิ่นมนุษย์เลย จงพากันอยู่ที่นี้เท่านั้นนะ ครั้นแล้วก็เสด็จไปสู่สถานที่ของท้าวเธอ

ฝ่ายจันทากินรีก็กล่าวว่า พี่เจ้าเอ๋ย เราจะต้องทำอะไร ด้วยสถานที่อันมีภัยรอบด้านนี้เล่า มาเถิดคะ เราพากันไปสู่จันทบรรพตเลยเถิดคะ แล้วกล่าวคาถาสุดท้ายว่า

บัดนี้ เราทั้งสองจักเที่ยวไปสู่ลำธารอันมีกระแสนิ่งอัน
เคลื่อนกล่นด้วยดอกโกศุม คารคายไปด้วยบุบผชาติต่างๆ เราทั้งสองจะกล่าววาจาเป็นที่รักแก่กันและกัน.

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ตรัสว่า
คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในครั้งก่อนนางก็
ไม่ได้เอาใจออกห่างเรา มิใช่หญิงที่ผู้อื่นจะนำไปได้เหมือนกัน

ทรงประชุมชาดกว่า

พระราชาในครั้งนั้น ได้มาเป็น เทวทัต

ท้าวสักกะได้มาเป็น อนุรุธะ

จันทากินรีได้มาเป็น มารดาเจ้าราहुล

ส่วนจันทกนิทรได้มาเป็น เรตถาคค แล.

จบอรรถกถาจันทกนิทรชาดก

โสณบัณฑิตชาดก

เรื่องพระราชาก็ไปขอมาโทษโสณดาบส

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภภิกษุผู้เลื่องมารดารูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนานี้ ดังนี้.

เนื้อเรื่องของชาดกนี้ คล้ายกับเรื่องในสุวรรณสามชาดกทีเดียว.

ก็ในกาลนั้น พระศาสดาตรัสว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธออย่าติเตียน ภิกษุรูปนี้
เลย บัณฑิตแต่ปางก่อนทั้งหลาย แม้ได้ราช
สมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น ก็ยังไม่ยอมรับเอา
ราชสมบัตินั้น ย่อมเลื่องแต่มารดาบิดาฝ่ายเดียว
แล้วทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า

ในอดีตกาล กรุงพาราณสี ได้เป็นพระนครที่มีชื่อว่า
พรหมวัธน พระราชาทรงมีพระนามว่า มโนชะ เสาวยราช
สมบัติอยู่ในพระนครนั้น มีพราหมณ์มหาศาลผู้หนึ่ง มีทรัพย์
สมบัติประมาณ ๘๐ โกฎิ แต่หาบุตรมิได้ อาศัยอยู่ในพระ

นครนั้น นางพราหมณ์ผู้เป็นภริยาของพราหมณ์นั้น เมื่อพราหมณ์ผู้สามีนั้นกล่าวว่า นางผู้เจริญ เธอจงปรารถนาบุตรเถิด ดังนี้ ก็ได้ปรารถนาแล้ว ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสด็จจุติจากพรหมโลก ทรงถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางพราหมณ์นั้น เมื่อกุมารนั้นเกิดแล้ว มารดาบิดาจึงตั้งชื่อว่า โสณกุมาร

ในกาลเมื่อโสณกุมารนั้นเดินได้ แม่สัวอื่นก็จุติจากพรหมโลก ถือปฏิสนธิในครรภ์ของนางพราหมณ์นั้นอีก มารดาบิดาตั้งชื่อกุมารนั้นว่า นันทกุมาร เมื่อกุมารทั้ง ๒ คนนั้นเรียนพระเวท จนจบการศึกษาศิลปศาสตร์ทั้งหมดแล้ว พราหมณ์ผู้บิดามองเห็นรูปสมบัติอันเจริญวัย จึงเรียกนางพราหมณ์มา แล้วพูดว่า แน่ะนางผู้เจริญ เราจักผูกพันโสณกุมารลูกชายของเราไว้ด้วยเครื่องผูกคือเรือน นางรับว่า คีละ แล้วบอกเนื้อความนั้นแก่บุตรให้ทราบ โสณกุมารนั้น จึงพูดว่า อย่าเลยแม่ เรื่องการอยู่ครองเรือนสำหรับฉัน ฉันจะปฏิบัติคุณพ่อและคุณแม่จนกว่าชีวิตจะหาไม่ เมื่อคุณพ่อและคุณแม่ล่วงไปแล้ว ก็จะเข้าป่าหิมพานต์บวช นางพราหมณ์จึงบอกเนื้อความนั้นแก่พราหมณ์ให้ทราบ คนทั้ง ๒ คนนั้น แม่กล่าวอยู่บ่อย ๆ ก็ไม่ได้ความยินยอมพร้อมใจจากโสณกุมารนั้น จึงเรียกนันทกุมารมาแล้วพูดว่า ลูกเอ๋ย ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงครอบครองทรัพย์สมบัติเถิด เมื่อนันทกุมารพูดว่า ฉันจะขึ้น

ศีรยะออกไปรื้อก่อนเขพะที่พี่ชายถ่มทิ้งแล้วไม่ได้แน่ ก็ตัว
นั่นเองเมื่อพ่อแม่ถึงแก่กรรมแล้ว ก็จะออกบวชพร้อมกับ
พี่ชายเหมือนกัน

ฟังคำของลูกชายทั้งสองคนนั้นแล้วจึงพากันคิดว่า
ลูกชายทั้งสองคนนี้กำลังหนุ่มอยู่อย่างนี้ก็ยังละกามารมณ์
ทั้งหลายเสียได้ จะป่วยกล่าวไปไยถึงเราทั้งสองคนเล่า พวก
เราพากันบวชเสียให้หมดเถิด จึงพูดกะบุตรทั้งสองคนว่า ลูก
เอ๋ย เมื่อแม่และพ่อหาชีวิตไม่แล้ว การบวชของเจ้าทั้ง ๒ จะมี
ประโยชน์อะไร เราทั้งหมดจักออกบวชพร้อมกันเสียในบัดนี้
เถิด แล้วกราบทูลแด่พระราชสา สละทรัพย์ทั้งหมดลงในทาง
ทาน กระทำคนผู้เป็นทาสให้เป็นไท ให้ส่งของที่สมควร
ให้แก่หมู่ญาติ พร้อมกันทั้ง ๔ คนด้วยกัน ออกจากนคร
พรหมวัธน์ สร้างอาศรมอยู่ในชฎป่าอันน่ารื่นรมย์ใจ อาศัย
สละอันคารคายไปด้วยดอกปทุมเบญจวรรณในหิมวันตประเทศ
แล้วบรรพชาอาศัยอยู่ในอาศรมนั้น

แม้พระโสณะและพระนันทะ ทั้ง ๒ นั้น ก็ช่วยกัน
ปฏิบัติมารดาบิดา ตื่นเช้าก็จัดไม้สำหรับชำระฟันและน้ำล้าง
หน้าให้แก่ท่านทั้ง ๒ แล้วไปกวาดบรรณศาลาและบริเวณ
อาศรม ตั้งน้ำฉันไว้เสร็จแล้ว พากันไปเลือกผลไม้ไม่น้อยใหญ่
ซึ่งมีรสอันอร่อยมาจากป่า นำมาให้มารดาบิดาได้บริโภค ถึง

ยามร้อนก็หาน้ำเย็นมาให้อาบ คอยชำระสะสางมวยผมให้ สะอาด กระทำการบีบนิ้วเป็นต้น แก่มารดาบิดาทั้งสองคน นั้น.

ด้วยการปฏิบัติอยู่อย่างนี้ เวลาล่วงไปนาน คราวหนึ่ง นันทบัณฑิตดำริว่า เราจะให้มารดาบิดาได้บริโภค ผลไม้เนื้อใหญ่ที่เราหามาได้ก่อน เธอจึงรีบไปลวงหน้าพี่ชาย แต่เข้าตรู หาผลไม้ลูกเล็กลูกใหญ่เท่าที่พอจะหาได้ มาจากที่ ที่ดินเคยเก็บเมื่อวานบ้าง วานขึ้นบ้าง แล้วรีบนำมาให้มารดา บิดาบริโภคก่อน มารดาบิดาบริโภคผลไม้แล้ว บ้วนปาก สมทานอุโบสถ ส่วนโศณบัณฑิตไปยังที่ไกล ๆ เลือกลา ผลไม้เนื้อใหญ่ ที่มีรสอันอร่อยกำลังสุกงอมดี แล้วนำเข้าไป ให้ ลำดับนั้น มารดาบิดาจึงกล่าวกะโศณบัณฑิตนั้นว่า ลูก เอ๊ย เราได้บริโภคผลไม้ที่น้องชายของเจ้าหามาให้เรียบร้อยแล้ว แต่เข้าตรู (เดี๋ยวนี้) สมทานอุโบสถแล้ว บัดนี้เราไม่มี ความต้องการ

ผลไม้ดี ๆ ของโศณดาบสนั้นไม่มีใครได้บริโภค เลย ก็จะเน่าเสียไปด้วยประการฉะนี้ แม้ในวันต่อ ๆ มา ก็เป็น เช่นนั้นอีกเหมือนกัน พระโศณดาบสนั้นสามารถจะไปยัง สถานที่ไกล ๆ แล้วนำผลไม้มาได้ด้วยการอย่างนี้ เพราะ ท่านได้อภิญญา ๕ ประการ แต่มารดาบิดาก็มิได้บริโภค

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์จึงคิดว่า มารดาบิดาของเราเป็นสุขุมลชาติ น้องนั้นทะไปหาผลไม้ลูกเล็กลูกใหญ่ คีบบ้าง สุกบ้าง มาให้ท่านบริโภค เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านทั้งสองนี้ ก็จะไม่เป็นอยู่เช่นนี้ได้ตลอดกาลนาน เราจักห้ามเธอเสีย ลำดับนั้น โสณบัณฑิตจึงเรียกน้องชายนั้นมา แล้วบอกว่า คุณก่อนน้อง นับแต่นี้ไปเมื่อน้องหาผลไม้มาได้แล้ว จงรอให้พี่กลับมาเสียก่อน เราทั้งสองคนจักให้มารดาบิดาบริโภคพร้อม ๆ กัน แม้เมื่อพระมหาสัตว์กล่าวอย่างนี้แล้ว พระนันทะก็มุ่งหวังแต่ความดีของตนอย่างเดียว จึงมิได้กระทำตามคำของพี่ชาย ลำดับนั้น พระมหาสัตว์คิดว่า น้องนั้นทะ ไม่กระทำตามคำของเรา กระทำหน้าที่ยอื่นไม่สมควร จะต้องขับไล่เธอไปเสีย แต่นั้นเราผู้เดียวเท่านั้นจะปฏิบัติมารดาบิดา จึงคิดนิ้วมือชู้บนั้น ทดาบสด้วยวาจาว่า คุณก่อนนั้นทะ เจ้าเป็นคนที่ไม่อยู่ในถ้อยคำ ไม่กระทำตามคำของบัณฑิตทั้งหลาย เราเป็นพี่ชายของเจ้า มารดาบิดาจึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบของเราผู้เดียว เราผู้เดียวเท่านั้นจักปฏิบัติมารดาบิดา เจ้าจะอยู่ในที่นี้ไม่ได้ จงไปในที่อื่น นั้นทบัณฑิตนั้นถูกพระโสณบัณฑิต พี่ชายนั้นขับไล่ ไม่อาจจะอยู่ในสำนักของพี่ชายได้ จึงไหวพี่ชายแล้วเข้าไปหามารดาบิดาเล่าความนั้นให้ฟัง ให้อมารดาบิดาแล้ว เข้าไปสู่บรรณศาลาของตน พังคูกลินเป็นอารมณ์

ในวันนั้นนั่นเอง ก็ทำอภิญญา ๕ และสมาบัติให้บังเกิดขึ้นได้ แล้ว คิดว่า เราจะนำทรายแก้วมาแต่เชิงเขาสิเนรุ โปรยลงในบริเวณบรรณศาลาแห่ง พี่ชายของเรา ก็เป็นการเพียงพอที่จะให้พี่ชายอภัยโทษเราได้ แม้การกระทำอย่างนี้จักยังไม่งดงาม เราก็จะให้นำน้ำมาจากสระอโนดาต รดลงในบริเวณบรรณศาลาแห่งพี่ชายของเรา ก็จะพอยังพี่ชายให้อภัยโทษเราได้ แม้อย่างนี้ ก็จักยังไม่งดงาม ถ้าเราพึงทำพี่ชายของเราให้อภัยโทษเราได้ ด้วยอำนาจเทวดาทั้งหลาย เราก็จะนำท้าว महाराช ทั้ง ๔ และท้าวสักกะมาก็พอจะยังพี่ชายให้อภัยโทษได้ แม้อย่างนี้จักยังไม่งดงาม เราจักไปนำพระราชาทองหลาย มีพระเจ้ามโนหะผู้เป็นพระราชาล้ำเลิศในชมพูทวีปทั้งสิ้นนี้ ไปเป็นประธาน ก็พอจะให้พี่ชายอภัยโทษเราได้ เมื่อเป็นเช่นนี้คุณงามความดีแห่งพี่ชายของเรา ก็จะแผ่คลุมทั่วไปในชมพูทวีปทั้งสิ้น จักปรากฏประจักษ์พระจันทร์และพระอาทิตย์ ฉะนั้น.

ขณะนั้น พระนันทดาบสนั้นก็เหาะไปด้วยฤทธิ์ ลงที่ประตูพระราชานิเวศน์ของพระราชนั้น ในพรหมวัธนนคร สั่งให้ราชบุรุษกราบทูลแด่พระราชาวา ได้ยินว่า พระดาบสองค์หนึ่งต้องการจะเข้าเฝ้าพระองค์ พระราชา ทรงดำริว่า เราเห็นบรรพชิตจะได้ประโยชน์อะไร ชะรอยว่าบรรพชิตรูปนั้น

คงจักมาเพื่อต้องการอาหารเป็นแน่ จึงจัดส่งภัตตาหารไป
ถวาย พระดาบสไม่ปรารถนาภัตร พระองค์จึงทรงส่งข้าวสาร
ไปถวาย พระดาบสนั้นก็มีได้ ปรารถนาข้าวสาร จึงทรงส่งผ้า
ไปถวาย พระดาบสก็มีได้รับผ้า จึงทรงส่งหมากพลูไปถวาย
พระดาบสนั้นก็มีได้รับหมากพลู

ลำดับนั้น พระองค์จึงทรงส่งทูตไปยังสำนักของ
พระดาบสนั้นว่า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้ามาเพื่อประสงค์อะไรกัน พระ
ดาบสเมื่อถูกทูลถาม จึงบอกว่า เรามาเพื่อบำรุงพระราชา
พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้คนไปบอกว่า พวก
คนอุปัฏฐากของเรามีอยู่มากมายแล้ว ท่านดาบสจงบำเพ็ญ
หน้าที่ดาบสของตนเถิด

พระดาบสฟังคำนั้นแล้วจึงกล่าวว่า เราจักถือเอา
ราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น ด้วยกำลังของเราแล้วถวายแก่
พระราชาของท่านทั้งหลาย

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้วจึงทรงพระดำริว่า
ธรรมดาว่า บรรพชิตทั้งหลายเป็นบัณฑิต คงจักทราบ อุบาย
อะไรบ้างกระมัง จึงรับสั่งให้นิมนต์พระดาบสนั้นเข้ามา ใ้
นั่งบนอาสนะ ทรงไหว้แล้วตรัสถามว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้

เจริญ ได้ยินว่าพระผู้เป็นเจ้าจะถือเอาราชสมบัติในชมพูทวีป
ทั้งสิ้นแล้ว ยกให้แก่ข้าพเจ้าหรือ

พระดาบสทูลว่า เป็นเช่นนั้นมหาบพิตร

พระราชชาติร์สถามว่า พระผู้เป็นเจ้าจักถือเอาได้
อย่างไร

พระดาบสทูลว่า คู่ก่อนมหาบพิตร อาตมภาพจะมิต้องให้โลหิต แม้เพียงแมลงวันตัวน้อยคืบกินได้ ให้บังเกิดขึ้นแก่ใคร ๆ เลย ทั้งไม่กระทำความสั่นเปลื้องแห่งพระราชทรัพย์ของพระองค์ด้วย จักถือเอาด้วยฤทธิ์ของอาตมภาพแล้ว ยกถวายแด่พระองค์ ก็แต่ว่า ไม่ควรจะกระทำความชักช้าอย่างเดียว รีบเสด็จออกเสียในวันนี้แหละ

พระราชาทรงเชื่อถ้อยคำของนันทดาบสนั้น แวดล้อมไปด้วยหมู่เสนางคนิกร เสด็จออกจากพระนคร ฝึว่า ความร้อนเกิดขึ้นแก่เสนา นันทบัณฑิตก็เนรมิตให้มีเงา กระทำให้ร่มเย็นด้วยฤทธิ์ของตน เมื่อฝนตก ก็มีได้ตกลงในเบื้องบนหมู่เสนา ห้ามความร้อนและความหนาวเสียได้ บันดาลให้อันตรายทั้งหมดเป็นต้นว่า ขวากหนาม และต่อไม้ ในระหว่างทาง ให้อันตรธานสูญหายไปหมด กระทำหนทาง

ให้ราบเรียบคลุมณฑลแห่งกสิณ แม้ตนเองปูแผ่นหนังนั่งบน บัลลังก์ มีหมู่เสนาแวดล้อม แล้วเหาะลอยไปในอากาศ

พระนันทบัณฑิตนั้น พาหมู่เสนาไปด้วยอาการ อย่างนี้ ลุถึงแคว้น โกศลเป็นครั้งแรก จึงสั่งให้หยุดกองทัพตั้ง ค่ายไม่ไกลเมือง แล้วส่งทูตเข้าไปทูลพระเจ้าโกศลราชาว่า จะ ให้การยุทธ์แก่พวกเราหรือว่าจะให้เสวตฉัตร พระเจ้าโกศล ราชนั้น ได้ทรงสดับถ้อยคำของทูตก็ทรงพิโรธตรัสว่า เรา ไม่ใช่พระราชหรืออย่างไร เราจะให้การรบ ทรงกระทำเสนา ข้างหน้าเสด็จยกพลออกไป เสนาทั้งสองฝ่ายเริ่มจะรบกัน

ลำดับนั้น นันทบัณฑิตจึงเนรมิตหนังเสือเหลืองซึ่ง เป็นอาสนะที่นั่งของตนให้ใหญ่โต จึงไว้ในระหว่างกองทัพ ทั้ง ๒ แล้วคอยรับลูกศรที่พวกเสนาทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างยิงกันไป มาด้วยแผ่นหนังนั้นทีเดียว เสนาแม่สักคนหนึ่ง ใคร ๆ ที่ชื่อ ว่าถูกลูกศรแทงแล้วไม่ได้มีเลย กองทัพแม่ทั้ง ๒ นั้น ก็หมด ความอดสาหะลงยืนเฉยอยู่ เพราะลูกศรที่อยู่ในมือหมด ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย

นันทบัณฑิตจึงไปยังสำนักของพระเจ้ามโนชราช ทูลปลอบเอาพระทัยว่า พระองค์อย่าทรงวิตกไปเลย มหาบพิตร แล้วไปยังสำนักของพระเจ้าโกศลราชทูลว่า

พระองค์อย่าทรงวิตกไปเลย มหาบพิตร อันตรายจักไม่มีแก่
พระองค์ ราชสมบัติของพระองค์ก็จักคงยังเป็นของพระองค์
อยู่ที่เดียว ขอให้พระองค์ทรงอ่อนน้อมแก่พระเจ้ามนุชราช
อย่างเดียวกันเท่านั้น

พระเจ้าโกศลราชทรงเชื่อนันทบัณฑิตนั้น ก็ทรง
รับว่าดีละ ดังนี้ ลำดับนั้น นันทบัณฑิต จึงนำเสด็จท้าวเธอไป
ยังสำนักของพระเจ้ามนุชราช แล้วทูลว่า คุณก่อนมหาบพิตร
พระเจ้าโกศลราชทรงยอมอ่อนน้อมต่อพระองค์ แต่ขอให้
ราชสมบัติของพระเจ้าโกศลราชนี้ จงยังคงเป็นของท้าวเธอ
อยู่ตามเดิมเถิด

พระเจ้ามนุชราชทรงรับว่าดีละ ทรงกระทำพระ
เจ้าโกศลราชพระองค์นั้น ให้อยู่ในอำนาจของพระองค์แล้ว
ยกพลเสนาทั้ง ๒ กองทัพเสด็จไปยังแคว้นอังคะ ได้แคว้นอัง
คะแล้ว ต่อจากนั้น ก็ไปยังแคว้นมคธ ได้แคว้นมคธ โดย
อุบายอย่างนี้ ทรงกระทำพระราชาทิ้งหลายในชมพูทวีป
ทั้งสิ้น ให้อาศัยอยู่ในอำนาจของพระองค์ได้ทั้งหมด แต่นั่นก็
เป็นผู้มีพระราชานุหัตถ์เป็นบริวาร เสด็จไปยัง
พรหมวัชชนครทีเดียว ก็พระเจ้ามนุชราชนี้ทรงถือเอาราช
สมบัติอยู่ถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วันจึงเสร็จเรียบร้อย พระเจ้า
มนุชราชนั้นรับสั่งให้ พระราชานุหัตถ์นำของเกี้ยวและ

ของบริโภคมีประการต่าง ๆ จากราชาณีของตนทุก ๆ พระ
นคร ทรงพาพระราชาทิ้ง ๑๐๑ พระองค์เหล่านั้น ชวนกันดื่ม
เครื่องดื่มเป็นการใหญ่กับพระราชาเหล่านั้นตลอดถึง ๗ วัน.

นันทบัณฑิตคาบสคิดว่า พระราชายังเสวย
ความสุขที่เกิดแต่ความเป็นใหญ่อยู่ตราบใด เราจักไม่แสดง
ตนแก่ท้าวเธอตราบนั้น จึงเที่ยวไปบิณฑบาตในอุตตรกुरु
ทวีปแล้ว ไปอยู่ที่ปากถ้ำทองในหิมวันตประเทศ ๗ วัน แม้
พระเจ้ามโนชราชนในวันที่ ๗ ทรงแลดูสิริราชสมบัติอัน
ยิ่งใหญ่ของพระองค์ ก็ทรงระลึกถึงนันทบัณฑิตคาบสว่า
อิสริยยศทั้งหมดนี้ มารดาบิดาของเรามีได้ให้ ชนเหล่าอื่นก็
มีได้ให้แก่เรา บังเกิดขึ้นเพราะอาศัยนันทบัณฑิตคาบส ก็เรา
ไม่ได้เห็นท่านเลยถึง ๗ วันเข้าวันนี้แล้ว บัดนี้ท่านผู้ให้
อิสริยยศแก่เราอยู่ที่ไหนหนอ นันทบัณฑิตนั้นได้ทราบว่
ท้าวเธอระลึกถึงตน จึงเหาะมาขึ้นอยู่บนอากาศตรงพระ
พักตร์พระราชา พระราชานั้นทอดพระเนตรเห็น นันทคาบ
สมาขึ้นอยู่ จึงทรงพระดำริอย่างนี้ว่า เรายังไม่ทราบว่าพระ
คาบสนี้จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ก็ถ้าเธอเป็นมนุษย์ เราจักยก
ราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งหมดนี้ให้แก่เธอทีเดียว ถ้าเธอเป็น
เทวดา เราจักกระทำเครื่องสักการะสำหรับเทวดาแก่เธอ

พระราชารองคั้นนั้น เมื่อจะทรงสอบถามนั้นทบัณฑิตนั้น
ให้ทราบชัด จึงตรัสว่า

พระผู้เป็นเจ้าเป็นเทวดา เป็นคนธรรพ์ เป็นท้าว
สักกปุรินททะ หรือว่าเป็นมนุษย์ผู้มีฤทธิ์ ข้าพเจ้าทั้ง หลายจะ
รู้จักพระผู้เป็นเจ้าได้อย่างไร.

นันทดาบสนั้นสดับคำของพระราชานั้นแล้ว เมื่อ
จะทูลบอกตามความจริง จึงกล่าว ว่า

อาดมภาพไม่ใช่เป็นเทวดา ไม่ใช่เป็นคนธรรพ์
ไม่ใช่ท้าวสักกปุรินททะ อาดมภาพเป็นมนุษย์ผู้มีฤทธิ์ คู่ก่อน
ภารณะ มหาบพิตร จงทราบอย่างนี้เกิด.

นันทบัณฑิตเรียกพระราชารองคั้นอย่างนี้ว่า
ภารณ เพราะพระองค์เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งภาระของรัฐ.

พระราชาทรงได้สดับคำนั้นแล้ว จึงทรงพระดำริว่า
ไฉนว่า พระดาบสนี้เป็นมนุษย์ เธอมีอุปการะมากถึงเพียงนี้
แก่เรา เราจักให้เธออิมหนาค้ำด้วยอิสริยยศ จึงตรัสว่า

ความช่วยเหลืออันมิใช่น้อยนี้ เป็นกิจที่พระผู้เป็น
เจ้ากระทำแล้ว คือ เมื่อฝนตกพระผู้เป็นเจ้าก็ได้ทำไม่ให้มีฝน
แต่นั้นเมื่อลมจัดและแดดร้อนพระผู้เป็นเจ้าก็ได้ทำให้มีเมฆบัง

ร่วมเย็น แต่ฉัน พระผู้เป็นเจ้าได้ทำการป้องกันลูกศร ใน
ท่ามกลางแห่งศัตรู แต่ฉัน พระผู้เป็นเจ้าได้ทำบ้านเมืองอัน
รุ่งเรืองและและชาวเมืองเหล่านั้นให้ตกอยู่ในอำนาจของ
ข้าพเจ้า แต่ฉัน พระผู้เป็นเจ้าได้ทำกษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์ ให้
เป็นผู้ติดตามของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอขอบคุณพระผู้เป็นเจ้ายิ่ง
นัก พระผู้เป็นเจ้าจะปรารณาสິงที่จะให้จิตชื่นชม คือ ยาน
อันเทียมด้วยช้าง รถอันเทียมด้วยม้า และสาวน้อยทั้งหลายที่
ประดับประดาแล้ว หรือรมณีสถานอันเป็นที่อยู่อาศัย อันใด
ขอพระผู้เป็นเจ้า จงเลือกเอาสิ่งนั้นตามประสงค์เถิด ข้าพเจ้า
ขอถวายแก่พระผู้เป็นเจ้า หรือว่าพระผู้เป็นเจ้าจะปรารณา
แคว้นอังคะหรือแคว้นมคธ ข้าพเจ้าก็ขอถวายแก่พระผู้เป็น
เจ้า หรือว่าพระผู้เป็นเจ้าปรารณาแคว้นอัสสกะ หรือ
แคว้นอวันตี ข้าพเจ้าก็มีใจยินดีขอถวายแคว้นเหล่านั้นให้แก่
พระผู้เป็นเจ้า หรือแม้พระผู้เป็นเจ้าปรารณาราชสมบัติกึ่ง
หนึ่งไซ้ ข้าพเจ้าก็ขอถวายแก่พระผู้เป็นเจ้า ถ้าพระคุณเจ้ามี
ความต้องการด้วยราชสมบัติทั้งหมด ข้าพเจ้าก็ขอถวาย
พระคุณเจ้าปรารณาสິงใด ขอพระคุณเจ้าบอกมาเถิด.

ฉันนันทบัณฑิตดาบส ได้ฟังพระดำรัสฉันแล้ว เมื่อจะ
ชี้แจงความประสงค์ของตนให้แจ่มแจ้ง จึงทูลว่า

อาตมภาพ ไม่มีความต้องการด้วยราชสมบัติ
บ้านเมือง ทรัพย์ หรือแม้ชนบท อาตมภาพ ไม่มีความ
ต้องการเลย.

นันทบัณฑิตทูลต่อไปว่า คู่ก่อนมหาบพิตร ถ้า
พระองค์มีความรักในอาตมภาพ ขอให้ทรงกระทำตามคำของ
อาตมภาพสักอย่างหนึ่ง แล้วทูลว่า

ในแคว้นแคว้นอาณาเขตของมหาบพิตร มีอาศรมอยู่
ในป่า มารดาและบิดาทั้งสองท่านของอาตมภาพ อยู่ใน
อาศรมนั้น อาตมภาพอยู่ในอาศรมนั้น อาตมภาพมิได้กระทำ
บุญในบุรพจารย์ทั้ง ๒ นั้น กล่าวคือวัตรปฏิบัติและการนำ
ผลไม้เนื้อใหญ่มา เพราะว่าพี่ชายของอาตมภาพชื่อโสณ
บัณฑิต ได้ขับไล่อาตมภาพ เพราะความ ผิดอย่างหนึ่งของอา
ตมภาพว่า เจ้าจงอย่าอยู่ในที่นี้เลยอาตมภาพขอเชิญ
มหาบพิตร ผู้ประเสริฐยิ่งไปขอขมาโทษ โสณคาบส เพื่อ
สังวรต่อไป.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสกะนั้นทดาบสนั้นว่า

ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าจะขอทำตามคำที่
พระคุณเจ้ากล่าวกะข้าพเจ้าทุกประการ ก็แต่ว่า บุคคล ผู้จะ

อ้อนวอนขอโทษมีประมาณเท่าใด ขอพระคุณเจ้า จงบอก
บุคคลมีประมาณเท่านั้น.

นันทบัณฑิตทูลว่า

ชาวชนบทมีประมาณหนึ่งร้อยเศษ พราหมณ์
มหาศาลก็เท่ากัน กษัตริย์ผู้เป็นอภิชาติ ผู้เรียงยศเหล่านี้
ทั้งหมด ทั้งหมดหอบพิตรซึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้า มโนชะ
บุคคลผู้จะอ้อนวอนขอโทษ ประมาณเท่านี้ ก็พอแล้ว ขอ
ถวายพระพร.

ลำดับนั้น พระราชาตรัสกะนันทบัณฑิตนั้นว่า

เจ้าพนักงานทั้งหลาย จงเตรียมช้าง จงเตรียมม้า
นายสารถิ ท่านจงเตรียมรถ ท่านทั้งหลายจงถือเอา เครื่องผูก
จยกธงชัยขึ้นที่คันธงทั้งหลาย เราจะไปยัง อาศรมอันเป็นที่
อยู่ของโกสิยดาบส.

พระราชาพระองค์นั้น ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว ใน
ลำดับนั้น จึงทรงพากษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์ แวดล้อมด้วยเสนา
หมู่ใหญ่ ให้พระดาบสนันทบัณฑิตนำหน้า เสด็จออกจาก
พระนคร เสด็จไปยังอาศรมพร้อมด้วยจตุรงคเสนา นันท
บัณฑิตดาบส เดินทางไปพร้อมด้วยหมู่พลเสนาประมาณได้
๒๔ อักโขภินิ เนรมิตทางที่กว้างได้ ๘ อุตกะ ให้ราบเรียบ

ด้วยอานุภาพแห่งฤทธิ์ แล้วลาดแผ่นหนังในอากาศที่เดียว
นั่งขัดสมาธิบนแผ่นหนังนั้น มีเสนาแวกล้อมแล้ว กล่าว
ถ้อยคำอันประกอบด้วยธรรมะ กับพระราชารู้ประทับนั่งบน
คอช้างที่ประทับแล้วเสด็จไปด้วยกัน ห้ามเสียซึ่งอันตรายมี
ความเย็นและความร้อนเป็นต้น

ในวันเมื่อพระนันทดาบสนั้นมาถึงอาศรม โสณ
บัณฑิตดาบสร่าฟังว่า น้องชายของเราออกไปเสียนานถึง ๗
ปี ๗ เดือน ๗ วันแล้ว จึงเส็งแผลดูด้วยทิพยจักขุญาณว่า บัดนี้
เธอไปอยู่ที่ไหนหนอ ก็เห็นว่า น้องชายของเรา กำลังพา
พระราชา ๑๐๑ พระองค์ พร้อมด้วยบริวารประมาณ ๒๔
อีกโขภินิมา เพื่อจะให้เรายกโทษเป็นแน่แท้ จึงดำริต่อไปว่า
กษัตริย์เหล่านี้ พร้อมทั้งบริษัทได้เห็นปาฎิหารีย์ของน้องชาย
เราเป็นอันมาก แต่ยังมีได้ทราบอานุภาพของเรา ก็จะพากัน
มาเจรจาช่มขู่คู่มั่นเราว่า ผู้นี้แหละเป็นชฎิลโกง ช่างไม่รู้จัก
ประมาณตนเองเสียเลย จะมาต่อยุทธ์กับพระผู้เป็นเจ้าของเรา
ทั้งหลาย ดังนี้ ทั้งหมดก็จะฟังมีนรกอเวจีเป็นที่เป็นไปใน
เบื้องหน้า เราจักแสดงอิทธิปาฎิหารีย์แก่พวกกษัตริย์และ
บริษัทเหล่านั้น

พระโสณบัณฑิตดาบสนั้น จึงวางไม้คานสำหรับ
หาบน้ำในอากาศ โดยมีให้ถูกบ่าห่างประมาณ ๔ องคุลี แล้ว

เหาะไปทางอากาศ ในที่ไม่ไกลแต่พระราช เพื่อจะนำเอาน้ำ
มาจากสระอินคาค นันท์บัณฑิตดาบส พอเห็นพื้ชายเหาะมา
ไม่อาจจะแสดงตนได้ จึงอันตรายไปในที่นั่นที่เดียว หนี
เข้าไปยังป่าหิมวันต์ พระเจ้ามโนชราช ทอดพระเนตรเห็น
พระโสณบัณฑิตดาบสนั้น เหาะมาด้วยเพศฤๅษีอันน่า
เลื่อมใส จึงตรัสว่า

ไม้คานอันทำด้วยไม้กระทุ้มของใคร ผู้ไปเพื่อหาบ
น้ำ ลอยมายังเวหาส มิได้ถูกป่า ห่างประมาณ ๔ องคุลี.

เมื่อพระราชตรัสอย่างนี้แล้ว พระมหาสัตว์จึง
กล่าวตอบว่า

ดูก่อนมหาบพิตร อาตมภาพชื่อว่า โสณะ เป็นดาบ
สมีวัตรอันสมทานแล้ว มิได้เกียจคร้านเลี้ยงดู มารดาบิดาอยู่
ทุกคืนทุกวัน ดูก่อนมหาบพิตร ผู้เป็นเจ้าแห่งทิศ อาตมภาพ
ระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านทั้งสองได้กระทำแล้วในกาลก่อน
จึงนำผลไม้ป่าและเผือกมันมาเลี้ยงดูมารดาบิดา.

พระราชฯ ได้ทรงสดับคำนั้นแล้ว มีพระประสงค์
ใคร่จะทอดพระเนตรอาศรม พร้อมด้วยพระโพธิสัตว์นั้น จึง
ได้ตรัสต่อไปว่า

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ปรารถนาจะไปยังอาศรม ซึ่งเป็นที่อยู่ของโกสิยดาบส ข้าแต่ท่านโสณะ ขอท่านได้ โปรดบอกทางที่จะไปยังอาศรมนั้น แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายเถิด.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์ จึงเนรมิตหนทางสำหรับไปยังอาศรมบท ด้วยอำนาจของตน แล้วทูลกะพระเจ้ามโนชราชนั้นว่า

ดูก่อนมหาบพิตร หนทางนี้เป็นหนทางเท้าสำหรับเดินไปได้เพียงคนเดียว ขอเชิญพระองค์เสด็จไปโดยทิศภาคที่หมู่ไม้อันสะพรังไปด้วยต้นทองหลาง มีดอกอันเบ่งบานดีแล้ว มีสีเหมือนเมฆปรากฏอยู่นี้ บิดาของอาตมภาพผู้โกสิยโคตร อยู่ในอาศรมนี้ นั่นคืออาศรมแห่งบิดาของอาตมภาพ.

โสณมหาฤาษี กรันกล่าวคำนี้แล้ว ได้พร่ำสอนกษัตริย์ทั้งหลาย ณ กลางหาวแล้วรีบไปยังสระอโนดาตโดยเร็วพลัน แล้วตักน้ำดื่มมา เมื่อพระราชาเหล่านั้น ยังไม่ทันถึงอาศรมนั้นแล ก็กลับมาก่อน จัดแจงตั้งหม้อน้ำดื่มไว้ในโรงน้ำ แล้วอบน้ำด้วยดอกไม้ในป่าทั้งหลาย ด้วยคิดว่ามหาชนจักได้ดื่มน้ำ แล้วถือเอาไม้กวาด มากกว่าอาศรมจัดแจงแต่งตั้งอาสนะของบิดาไว้ที่ประตูบรรณศาลาแล้ว เข้าไปบอกให้ดาบสผู้เป็นบิดาทราบว่า ข้าแต่ท่านมหาฤาษี

พระราชาทรงหลายผู้เป็นอภิชาติเรื่องยศเหล่านี้เสด็จมาหาขอ
เชิญบิดาออกไปนั่งนอกอาศรมเถิด มหาฤาษีได้ฟังคำของ
โศคนบัณฑิตนั้นแล้ว รีบออกจากอาศรมมานั่งอยู่ที่ประตูของ
ตน

ส่วนมารดาของพระโพธิสัตว์ นั่งบนอาสนะต่ำ
กว่าบิดา ซึ่งตั้งอยู่ข้างหลัง พระโพธิสัตว์นั่งอยู่บนอาสนะต่ำ
ณ ส่วนข้างหนึ่ง.

ฝ่ายนั้นบัณฑิตคาบส ในเวลาที่พระโพธิสัตว์ไป
ตักน้ำดื่มมาจากสระอโนดาต กลับมายังอาศรมแล้ว จึงไปยัง
สำนักของพระราชินี ให้หยุดพักกองทัพไว้ ณ ที่ใกล้อาศรม
ลำดับนั้น พระเจ้ามโนชราชทรงทรงสรณาน ประดับด้วย
เครื่องอสังการทั้งปวง มีกษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์ ห้อมล้อมเป็น
บริวาร พานันทบัณฑิตเสด็จเข้าไปยังอาศรม ด้วยความเป็นผู้
เลิศด้วยความงามแห่งสิริอันยิ่งใหญ่ เพื่อจะขอให้พระ
โพธิสัตว์ยกโทษ ลำดับนั้น บิดาพระโพธิสัตว์เห็นพระราช
ินีเสด็จมาดังนั้น จึงถามพระโพธิสัตว์ แม่พระโพธิสัตว์ ก็
ได้เล่าถึงความเป็นไปทั้งหมดให้บิดาได้ทราบว่

กษัตริย์ที่กำลังเสด็จมานั้น คือ พระเจ้ามโน
ราชาธิราช เป็นเพียงดังพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดาชั้น

ดาวดึงส์ เข้าถึงความเป็นบริษัของนันทดาบส กำลังมาสู่
 อาศรมอันเป็นที่ประพฤติพรหมจรรย์ เสนาหมู่ใหญ่นี้ นับไม่
 ถ้วน ไม่มีที่สุด จุดคลื่นในมหาสมุทร กำลังตามหลังพระเจ้า
 มโนชนะนั้นมา.

พระราชานเหล่านั้นทั้งหมด ทรงลुบได้ด้วยผง
 จันทน์อันมีกลิ่นหอม ทรงผ้าซึ่งมาจากแคว้นกาสิอย่างดีเลิศ
 ทรงยกอัญชลีขึ้นบนพระเศียร เข้าไปยังสำนักของฤาษี
 ทั้งหมด.

ลำดับนั้น พระเจ้ามโนชราช ทรงนมัสการบิดาของ
 พระโพธิสัตว์ นั้นแล้วประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง เมื่อจะ
 ทรงกระทำปฏิสันถารจึงตรัสว่า

พระคุณเจ้าผู้เจริญ ไม่มีโรคาพาธดอกหรือ
 พระคุณเจ้าสุขสำราญคืออยู่หรือ พระคุณเจ้าพวยงอัตกภาพ ให้
 เป็นไปได้สะดวก ด้วยการแสวงหามูลผลอาหารแลหรือ เหง้า
 มันและผลไม้มีมากแลหรือ เหลือบ ยุง และสัตว์เลื้อยคลานมี
 น้อยแลหรือ ในป่าอันเกลื่อนกล่นไปด้วยพาพมฤค ไม่มีมา
 เบียดเบียนบ้างหรือ.

พระดาบสบิดาของพระโพธิสัตว์กล่าวว่า

คูก่อนมหบพิตร ออคมภพท้งหลยไม่มี

โรคคพช มีควมสุขสรำญติ เขยวยอ้ตภพได้สะดวก ค้ว
 การแสวงหามูลผลหอร ท้งมุลมันผลไม้ก็มีมคก เหลือบ ยุง
 และสัตว์เลื้อยคคณมีน้อย ในป้ออันเก้ล่อนกถ่นไปค้วพพ
 มฤค ไม่มีมคเบยคเบยนออคมภพ เม้อออคมภพได้ยู่ออสรรม
 นีหลยปีมคแล้ว ออคมภพไม่รู้สึกออพช อันไม่เป็นที่
 รันรมย์แห่งใจ เกคขึ้นเลย คูก่อนมหบพิตร พระองค้เสด็จมค
 คีแล้ว และพระองค้ไม่ได้เสด็จมครำย พระองค้ผู้เป็นอิสรระ
 เสด็จมคถึงแล้ว ขอจตรัสบอกลิ่งที่ทรงชอบพระหฤทัย ช้งมี
 ยู่ ณ ที่นี้เกค ขอเชญมหบพิตรเสวย ผลมะพลับ ผลมะหคค
 ผลมะชง และผลหมคกเมม อำนเป็นผลไม้มีรสหวนน้อย ๆ
 เชญเลื้อกเสวยแต่ผลที่คี ๆ เกค นำนีเขียน นำมคแต่ชอกเขอ ขอ
 เชญมหบพิตรคีมเกค ถ้พระองค้ทรงปรอรณน.

พระเจ้มโนชรชคร์สว

ลิ่งคคที่พระคณเจ้ให้ ช้พเจ้ชอรับเออลิ่งนั้น
 พระคณเจ้กระท้ให้ถึงแก้ช้พเจ้ท้งปวง ขอพระคณเจ้
 จงเจยโศตสคคคคของน้นทคคบส ที่ท่นจกถ่นเกค
 ช้พเจ้ท้งหลยเป็นบริษัทของน้นทคคบสมคแล้วผู้สรำนัก
 ของพระคณเจ้ ขอพระคณเจ้โปรดสคคคคของช้พเจ้
 ของน้นทคคบสและของบริษัทเกค.

เมื่อพระเจ้ามโนชราษตรัสอย่างนี้แล้ว นันท
บัณฑิตจึงลุกจากอาสนะ ไหว้มารดาบิดาและพี่ชาย เมื่อจะ
เจรจากับบริษัท จึงกล่าวว่

ชาวชนบทร้อยเศษ พราหมณ์มหาศาลประมาณ
เท่านั้น กษัตริย์อภิชาติผู้เรืองยศทั้งหมดนี้ และพระเจ้า มโน
ชะผู้เจริญ จงเข้าใจคำของข้าพเจ้า ยักษ์ทั้งหลาย ภูตและ
เทวดาทั้งหลายในป่า เหล่าใด ซึ่งมาประชุมกันอยู่ในอาศรมนี้
ของฝั่งคำของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอกระทำความนอบน้อมแก่
เทวดาทั้งหลายแล้ว จักกล่าวกะถาที่มีวัดอันงาม ข้าพเจ้า
นั้นชาวโลกสมมติแล้วว่า เป็นชาวโกสียโคตรร่วมกับท่าน จึง
นับว่าเป็นแขนงขาของท่าน ข้าแต่ท่าน โกสียะผู้มีความเพียร
เมื่อข้าพเจ้าเป็นผู้ประสงค์จะเลี้ยงดูมารดาบิดาของข้าพเจ้า
ฐานะนี้ชื่อว่า เป็นบุญ ขอท่านอย่าได้ห้ามข้าพเจ้าเสียเลย จจริง
อยู่ การบำรุงมารดาบิดานี้ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญแล้ว ขอ
ท่านจงอนุญาตการบำรุงมารดาบิดานี้แก่ข้าพเจ้า ท่านได้
กระทำกุศลมาแล้วสิ้นกาลนาน ด้วยการลุกขึ้นทำกิจวัตรและ
การบิณฑบาต บัดนี้ ข้าพเจ้าปรารถนาจะทำบุญในมารดาและ
บิดา ขอท่านจงให้โลกสวรรค์แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าแต่พระฤาษี
มนุษย์ทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในบริษัทนี้ ทราบบทแห่งธรรมใน
ธรรมว่าเป็นทางแห่งโลกสวรรค์ เหมือนดังท่านทราบ ฉะนั้น

การบำรุงมารดาบิดาด้วยการอุปัฏฐากและการบิบนวด ชื่อว่า นำความสุขมาให้ ท่านห้ามข้าพเจ้าจากบุญนั้น ชื่อว่าเป็นอัน ห้ามทางอันประเสริฐ.

เมื่อนั้นทบัณฑิตกล่าวอย่างนี้แล้ว พระมหาสัตว์จึง ประกาศว่า ท่านทั้งหลายได้สดับถ้อยคำของนันทบัณฑิตนี้ ก่อนแล้ว บัดนี้ ขอเชิญสดับถ้อยคำของข้าพเจ้าบ้าง ดังนี้แล้ว จึงกล่าวว่า

ขอมหาบพิตรผู้เจริญทั้งหลาย ผู้เป็นบริษัทของ นื่องันทะ จงสดับถ้อยคำของอาตมภาพ ผู้ใดยังวงศ์ตระกูล แต่เก่าก่อนให้เสื่อม ไม่ประพฤติธรรมในบุคคลผู้เจริญ ทั้งหลาย ผู้นั้นย่อมเข้าถึงนรก คู่ก่อน ท่านผู้เป็นใหญ่ในทิศ ส่วนชนเหล่าใด เป็นผู้ฉลาดในธรรมอันเป็นของเก่า และถึง พร้อมด้วยจาริต ชนเหล่านั้น ย่อมไม่ไปสู่มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ญาติและเผ่าพันธุ์ ชน เหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเป็นภาระของพี่ชายใหญ่ ขอพระองค์ ทรงทราบ อย่างนี้เถิด มหาบพิตร คู่ก่อนมหาบพิตรผู้เป็นจอม ทัพ ก็อาตมภาพเป็นพี่ชายใหญ่ จึงต้องรับภาระอันหนัก ทั้ง สามารถจะปฏิบัติท่านเหล่านั้นได้ เหมือนนายเรือ รับภาระ อันหนัก สามารถจะนำเรือไปได้โดยสวัสดิ ฉะนั้น เหตุอัน อาตมภาพจึงไม่ละถัมกรรม.

พระราชานี้แม่ทั้งหมด ได้ทรงสดับคำนั้นแล้ว ก็พากันดีพระทัยตรัสว่า เราทั้งหลายรู้แล้วในวันนี้เองว่าได้ยินว่า หน้าที่คือการปฏิบัติมารดาบิดาทั้งหลายที่เหลือ ย่อมเป็นหน้าที่ของพี่ชายใหญ่ จึงพากันทอดทิ้ง นันทบัณฑิตเข้าไปอาศัยพระมหาสัตว์ เมื่อจะทรงกระทำความชมเชยพระมหาสัตว์นั้น จึงตรัสว่า

ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ไปแล้วในความมืด วันนี้ข้าพเจ้าทั้งหลายเกิดความรู้ขึ้นแล้ว ท่านโกสิยฤาษีได้แสดงธรรมแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย เหมือนส่องแสงอันรุ่งเรืองจากไฟ ฉะนั้น พระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าแห่งแสง มีรัศมีเจิดจ้า เมื่ออุทัยย่อมแสดงรูปดีและรูปชั่ว ให้ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย ฉะนั้นท่านโกสิยฤาษี ก็แสดงธรรมแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน.

พระมหาสัตว์ทำลายความเลื่อมใสในนันทบัณฑิตนั้นแล้ว ยังพระราชานี้แม่ทั้งหมดซึ่งมีพระทัยเลื่อมใสในเธอ เพราะได้เห็นปาฏิหาริย์ทั้งหลายของนันทบัณฑิตตลอดกาล เพียงเท่านั้น ให้กลับมาถือเอาถ้อยคำของตนแล้ว ได้ทำให้พระราชานี้แม่ทั้งหมดนั้นแล ต่างจ้องคูหน้าของตน ด้วยกำลังแห่งญาณของตน ด้วยประการฉะนี้.

ลำดับนั้น นันทบัณฑิตคิดว่า พี่ชายของเราเป็นบัณฑิต เป็นธรรมกถีกอย่างเฉียบแหลม ได้แยกพระราชของเราแม่ทั้งหมด กระทำให้เป็นฝักฝ่ายของตนได้ เว้นพี่ชายของเรานี้เสียแล้ว คนอื่นที่จะเป็นที่พึ่งของเราได้ ไม่มีเลย จำเราจักต้องอ่อนวอนพี่ชายของเรานี้ผู้เดียวเถิด จึงกล่าวว่า

ถึงแม้ว่าพี่จะไม่ยอมรับอัญชลีของข้าพเจ้า ผู้วิงวอนอยู่อย่างนี้ ซึ่งข้าพเจ้าประสงค์อยู่เพื่อต้องการให้พี่ยกโทษ พี่จึงบำรุงมารดาบิดาเถิด ส่วนข้าพเจ้า ก็จะประพฤติตามถ้อยคำของพี่ คือจักเป็นผู้กระทำตามถ้อยคำ จะตั้งใจบำรุงด้วยความเป็น ผู้ไม่เกียจคร้าน ทุกคืนทุกวัน

แม้ตามปกติพระมหาสัตว์ จะมีได้ถือโทษหรือผูกเวรในนันทบัณฑิตเลยก็ตาม แต่เมื่อนันทบัณฑิตนั้น กล่าวถ้อยคำอันกระด้างกระเดื่องเป็นอย่างยิ่ง จึงได้กระทำดั่งนั้น ก็เพื่อจะข่มให้เธอลดละมานะเสีย ครั้นมาบัดนี้ได้สดับถ้อยคำของเธอ จึงมีจิตยินดีเกิดความเลื่อมใสในเธอ กล่าวว่า นันทะน้องเอ๋ย บัดนี้พี่ยกโทษให้แก่เธอแล้ว และเธอจักได้ปฏิบัติมารดาบิดา เมื่อจะประกาศคุณของนันทบัณฑิตนั้น จึงกล่าวว่า

คุณอนันตนะ เธอรู้แจ้งสัทธรรมที่สັตบุรุษทั้งหลาย แสดงแล้วเป็นแน่ เธอเป็นคนดี มีมารยาทอันงดงาม พี่ขบใจ เป็นยิ่งนัก พี่จะกล่าวกะมารดาบิดาว่า ขอท่านทั้งสองจงฟังคำ ของข้าพเจ้า ภาระนี้ หาใช่เป็นภาระเพียงชั่วครั้งชั่วคราวของ ข้าพเจ้าไม่ การบำรุงที่ข้าพเจ้าบำรุงแล้วนี้ ย่อมนำความสุขมา ให้แก่มารดาบิดาได้ แต่นั้นทะยอมทำการขอร้องอ่อนวอน เพื่อบำรุงท่านทั้งสองบ้าง บรรดาท่านทั้งสองผู้สงบระงับ ผู้ ประพฤติพรหมจรรย์ หากว่าท่านใดปรารถนา ข้าพเจ้าจะ บอกกะท่านนั้น ขอให้ท่านทั้งสองผู้หนึ่งจงเลือกนันทะตาม ความปรารถนาเถิด นันทะจะบำรุง ใครในท่านทั้งสอง.

ลำดับนั้น มารดาจึงลุกขึ้นจากอาสนะกล่าวว่า พ่อ โสณบัณฑิตเอ๋ย น้องชายของพ่อจากไปเสียนานแล้ว แม่เธอ มาแล้วจากที่ไกลอย่างนี้ แม่ก็ไม่อาจจะอ่อนวอนได้ ด้วยว่า เราทั้งสองคน ได้อาศัยพ่ออยู่แล้ว แต่บัดนี้พ่อ อนุญาตแล้ว แม่ก็จักได้กอดรัดลูกนันทะ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์นี้ ด้วย แขนทั้งสองแล้ว ฟังได้การจูบศิระชะ

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์พุดว่า ข้าแต่แม่ ถ้าอย่าง นั้นลูกยอมอนุญาต แม่จงไปสวมกอดนันทะลูกชายของแม่ แล้วจงจูบและจุมพิตที่ศิระชะนันทะ จงทำความเศร้าโศก ภายในใจของแม่ให้ดับไปเสียเถิด มารดาพระโพธิสัตว์นั้น จึง

ไปหานั้นแหละแล้วสวมกอดนั้นทบัณฑิต ในท่ามกลาง
บริษัททีเดียว แล้วจูบและจุมพิตนั้นแหละ ที่ศีรษะด้วยความ
เศร้าโศกในดวงใจเสียให้หายแล้ว เมื่อจะเจรจากับพระมหา
สัตว์ จึงกล่าวว่า

ใบอ่อนของต้นอัสสัตถพฤกษ์ เมื่อลมร่ำเพยพัด
ต้องแล้ว ย่อมหวั่นไหวไปมา ฉันทิ หัวใจของแม่ก็หวั่นไหว
เพราะนาน ๆ จึงได้เห็นลูกนั้นแหละ ฉันทิ เมื่อใด เมื่อแม่หลับ
แล้วฝันเห็นลูกนั้นทะมา แม่ก็ดีใจอย่างล้นเหลือว่า ลูกนั้นทะ
ของแม่นี้มาแล้ว แต่เมื่อใด ครั้นแม่ตื่นขึ้นแล้ว ไม่ได้เห็น
ลูกนั้นทะของแม่มา ความเศร้าโศกและความเสียใจมิใช่น้อย
ก็ทับถมยิ่งนัก วันนี้ แม่ได้เห็นลูกนั้นทะผู้จากไปนาน กลับ
มาแล้ว

ขอลูกนั้นทะ จงเป็นที่รักของบิดาเจ้าและของแม่
เอง ขอลูกนั้นทะ จงเข้าไปสู่เรือนของเราเถิด คู่ก่อนพ่อ
โศณะเอ๋ย ลูกนั้นทะเป็นที่แสนรักยิ่งของบิดา ลูกนั้นทะ ยัง
ไม่ได้เข้าไปสู่เรือนใด ขอให้ลูกนั้นทะจงได้เรือนนั้น ขอ
ลูกนั้นทะจงบำรุงแม่เถิด.

ลำดับนั้น พระมหาสัตว์รับคำของมารดาว่า จง
เป็นไปตามคำพูดของแม่อย่างนี้เถิด ดังนี้แล้ว จึงกล่าวสอน

น้องชายว่า คุณก่อนน้องนันทะ น้องได้ส่วนปันของพี่แล้ว
ธรรมดาว่ามารดาเป็นผู้กระทำคุณไว้เป็นยิ่งนัก น้องอย่า
ประมาทพึงตั้งใจปฏิบัติท่านเถิด เมื่อจะประกาศคุณของ
มารดา จึงได้กล่าวว่า

คุณอนาถา มารดาเป็นผู้อนุเคราะห์ เป็นที่พึ่ง และ
เป็นผู้ให้จิรรสแก่เราก่อน เป็นทางแห่งโลกสวรรค์ มารดา
ปรารถนาเจ้า มารดาเป็นผู้ให้จิรรสก่อน เป็นผู้เลี้ยงดูเรามา
เป็นผู้ชักชวนเราในบุญกุศล เป็นทางแห่งโลกสวรรค์ มารดา
ปรารถนาเจ้า.

พระมหาสัตว์ ครั้นได้พรรณาคุณงามความดีของ
มารดาอย่างนี้แล้ว พอมารดากลับมา นั่ง ณ อาสนะเดิม จึง
กล่าวสอนน้องอีกว่า คุณก่อนน้องนันทะเอ๋ย น้องได้มารดาผู้ทำ
กิจที่ทำได้ยากไว้แล้ว แม้เราทั้งสองคน มารดาท่านก็ได้
ประคับประคองมาโดยยากลำบาก บัดนี้น้องอย่าได้ประมาท
นะ จงพยายามปฏิบัติมารดาท่านเถิด น้องอย่าให้ท่านบริโภค
ผลไม้ไม่น้อยใหญ่ทั้งหลายที่ไม่ร่อยอีกนะ เมื่อจะประกาศว่า
มารดาได้เป็นผู้กระทำกิจ อันแสนยากที่คนอื่นจะทำได้ ใน
ท่ามกลางบริษัทนั้นแล จึงกล่าวว่า

มารดาหวังผลคือบุตร จึงนอบน้อมแก่เทวดา และ
 ใต้อาถมถึงฤกษ์ ฤกษ์และปีทั้งหลาย เมื่อมารดานั้น มีระดู ความ
 ก้าวลงแห่งสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ก็ยอมมี เพราะสัตว์เกิดใน
 ครรภ์นั้น มารดาจึงแพ้อท้อง เพราะเหตุนี้ บัณฑิตจึงเรียก
 มารดานั้นว่า เป็นผู้มิไฉน มารดาบริหารครรภ์อยู่หนึ่งปี หรือ
 ห้อยกว่าปีแล้วจึงคลอด เหตุนี้ บัณฑิตจึงเรียกมารดานั้น
 ว่า ชนยันตี และชนตติ ผู้ยังบุตรให้เกิด มารดายอมปลอบ
 บุตร ผู้ร้องให้อยู่ให้รื่นเริง ด้วยการให้ดื่ม น้ำนมบ้าง ด้วยการ
 จับกล่อมบ้าง ด้วยการอุ้มแนบไว้กับอกบ้าง เหตุนี้ บัณฑิต
 จึงเรียกมารดานั้นว่า ปลอบบุตรให้รื่นเริง ต่อแต่นั้น มารดา
 เห็นบุตรผู้ยังเป็นเด็กอ่อน ไม่รู้จักเดียงสา เล่นอยู่ท่ามกลาง
 สายลมและแสงแดดอันกล้า ก็เข้ารับขวัญ เพราะเหตุนี้
 บัณฑิตจึงเรียกมารดานั้นว่า โปเสนตี ผู้เลี้ยงดูบุตร มารดา
 ย่อมคุ้มครองทรัพย์แม้ ทั้งสองฝ่าย คือทรัพย์ของมารดา และ
 ทรัพย์ของบิดา เพื่อบุตรนั้น ด้วยตั้งใจว่า ทรัพย์ทั้งสองฝ่ายพึง
 เป็นของบุตรแห่งเรา มารดายังบุตรให้ศึกษาดังนี้ว่า อย่างนี้ ๗
 ลูก อย่างโน้น ๗ ลูก ย่อมลำบาก เมื่อบุตรกำลังรุ่น หน่อมกะนอง
 มารดายอมคอยมองดูบุตร ผู้หลงเพลิด เพลินในภรรยาผู้อื่น
 จนพลบค่ำก็ยังไม่กลับมา ย่อมเดือดร้อนด้วยประการฉะนี้.

บุตรผู้อันมารดาเลี้ยงดูมาแล้ว ด้วยความลำบาก
 อย่างนี้ ไม่บำรุงมารดา บุตรนั้นชื่อว่า ประพฤติผิด ในมารดา
 ย่อมเข้าถึงนรก บุตรผู้อันบิดาเลี้ยงดูมาแล้วด้วยความลำบาก
 อย่างนี้ ไม่บำรุงบิดา บุตรนั้นชื่อ ว่าประพฤติผิดในบิดา ย่อม
 เข้าถึงนรก

เราได้สดับมาว่า เพราะไม่บำรุงมารดา แม้ทรัพย์ที่
 เกิดแก่บุตรทั้งหลาย ผู้ปรารถนาทรัพย์ย่อมฉิบหายหรือบุตร
 นั้น ย่อมเข้าถึงความยากแค้น

เราได้สดับมาว่า เพราะไม่บำรุงบิดา แม้ทรัพย์ที่
 เกิดแก่บุตรทั้งหลาย ผู้ปรารถนาทรัพย์ ย่อมฉิบหาย หรือบุตร
 นั้นย่อมเข้าถึงความยากแค้น

ความรื่นเริง ความบันเทิงและความหัวเราะเล่นหัว
 กันทุกเมื่อ บัณฑิตผู้รู้แจ้งพึงได้เพราะ การบำรุงมารดา ความ
 รื่นเริง ความบันเทิงและ ความหัวเราะเล่นหัวกันทุกเมื่อ
 บัณฑิตผู้รู้แจ้งพึง ได้เพราะการบำรุงบิดา

สังคหัตถุ ๔ ประการนี้ คือ ทาน การให้ ๑ ปีย
 วาจา เจรจาที่น่ารัก ๑ อุตถจริยา การประพฤติประโยชน์ ๑
 สมานัตตตา ความเป็นผู้มี ตนเสมอในธรรมทั้งหลายตาม
 สมควรในที่นั้น ๆ ๑ ย่อมมีในโลกนี้ เหมือนเพชรธ ๑ ย่อมมี

แกระถที่กำลั้งแล่นไป ฉะนั้น ถ้าสังคหวัดธุเหล่านี้ ไม่พืงมิไซร์
 มารคาก็จะไม่พืงได้รับความนับถือหรือการบูชา เพราะเหตุ
 แห่งบุตร หรือบิดาก็จะไม่พืงได้รับความนับถือหรือ การบูชา
 เพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะบัณฑิตทั้งหลาย ย่อมพิจารณา
 เห็นสังคหวัดธุนี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านี้ ย่อมถึงความเป็นผู้
 ประเสริฐ และเป็นผู้อันเทวดาและมนุษย์พืงสรรเสริญ มารคา
 และบิดา บัณฑิตเรียกว่า เป็นพรหมของบุตร เป็นบูรพาจารย์
 ของบุตร เป็นผู้ควรรับของกำนับจากบุตร และว่าเป็นผู้
 อนุเคราะห์บุตร เพราะเหตุฉนั้นแล บุตรผู้เป็นบัณฑิตพืงนอบ
 น้อม และสักการะมารคาบิดาทั้ง ๒ นั้นด้วย ข้าว น้ำ ผ้านุ่ง
 ผ้าห่ม ที่นอน การขัดสี การให้อาบน้ำ และการล้างเท้า
 บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุตรนั้น ด้วยการบำรุงใน
 มารคาบิดาใน โลกนี้ ครันบุตรนั้นละ โลกนี้ไปแล้ว ย่อม
 บันเทิงในสวรรค์.

พระมหาสัตว์ ได้แสดงพระธรรมเทศนาจบลง
 ประคจว่าพลิกภูเขาสินรุขึ้นด้วยประการฉะนี้ พระราชา
 เหล่าฉนั้นและหมู่พลนิกายแม่ทั้งหมด ได้สดับพระธรรม
 เทศนาฉนั้นแล้ว ต่างก็พากันเลื่อมใสแล้ว ลำดับฉนั้น พระ มหา
 สัตว์จึงแนะนำพระราชาเหล่าฉนั้น ให้ตั้งอยู่ในศีลห้า แล้วสั่ง
 สอนว่า ขอมหาบพิตรทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่ประมาทในบุญมี

ทานเป็นต้นเกิด แล้วส่งเสด็จพระราชาเหล่านั้นกลับไป
พระราชานั้นแม่ทั้งหมด ทรงปกครองราชสมบัติโดย
ธรรม ในเวลาสิ้นพระชนมายุก็ทรงกระทำเทพนครให้เต็ม
โศณบัณฑิตและนันทบัณฑิตดาบส ๒ พี่น้อง ได้ปฏิบัติบำรุง
มารดาบิดา トラบจนถึงสิ้นอายุ ก็ไปบังเกิดในพรหมโลก.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว
จึงทรงประกาศสัจจะทั้งหลาย ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้เลี้ยง
มารดาบิดาได้ตั้งอยู่ในโศดาปัตตผล แล้วจึงทรงประชุมชาด
กว่า มารดาบิดาของเราในกาลนั้น ได้มาเป็นตระกูลมหाराช
ในบัดนี้ พระเจ้ามโนราชาในกาลนั้น ได้มาเป็นพระสารีบุตร
พระราชา ๑๐๑ พระองค์ ได้มาเป็นพระอสีติมหาเถระ และมา
เป็นพระสาวกอื่น ๆ หมู่พลนิกาย ๒๔ อักโขภิกษิ ก็ได้มาเป็น
พุทธบริษัท นันทบัณฑิต ได้มาเป็นพระอานนท์ ส่วนโศณ
บัณฑิต ก็คือเราตถาคตนั่นเอง ฉะนี้แล.

จบโศณนันทชาดก

โลสกชาดก

โทษของความริษยา

ข้อความในอรรถกถาชาดก เอกนิบาต อรรถกถาอรรถกถามวรรค
ที่ ๕ อรรถกถา

โลสกชาดกที่ ๑

ในครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระเชตวัน
มหาวิหาร ทรงปรารภพระ

โลสกตีสสเถระ และได้ตรัสประวัติของท่าน ซึ่งประวัติโดยย่อ
ของท่านมีว่า

ท่านพระโลสกตีสสเถระเป็นบุตรของชาวประมงคน
หนึ่ง ในแคว้นโกศล เป็น

ผู้ทำลายตระกูลวงศ์ของตน เพราะว่าตั้งแต่ท่านเกิดมาในครรภ์
มารดานั้น ครอบครัวยุของ

ท่านก็ประสบภัยพิบัติเรื่อยมา บ้านเรือนถูกไฟไหม้ถึง ๗ ครั้ง

คนสมัยนี้มีไหมคะ อาจจะมีก็ได้ แล้วแต่กรรมของใครจะ
ให้ผลอย่างไร เมื่อไร

ถูกพระราชารับสินไหม ๗ ครั้ง

ครั้งนั้น มารดาบิดาของเขาเลี้ยงชีพมาโดยเร้นแค้น พอ
ท้องแก่ก็คลอด ณ ที่

แห่งหนึ่ง แต่ธรรมดา ท่านผู้เป็นสัตว์เกิดมาในภพสุดท้าย ก็จะเป็น
พระอรหันต์นั้นใครๆ

ไม่อาจทำลายได้ เพราะมีอุปนิสัยแห่งอรหัตผล

การสะสมคุณธรรมทั้งหลายที่จะเป็นพระ
อรหันต์ รุ่งเรืองอยู่ในใจเหมือนดวง

ประทีปภายในหม้อ ฉะนั้น

มารดาเลี้ยงเขามาจนถึง ในเวลาที่เขาวิ่งเที่ยวไปมาได้ ก็
เอากะโล่ดินเผาไป

หนึ่งใสมือให้ พलगเสือกใส ด้วยคำว่า ลูกเอ๋ย เจ้าจงไปสู่เรือน
หลังนั้นเถิด ดังนี้แล้ว

หลบหนีไป

ตั้งแต่นั้นมา เขาก็อยู่อย่างเดียวดาย เทียวหากินไปตาม
ประสา หลับนอน ณ ที่

แห่งหนึ่ง ไม่ได้อาบน้ำ ไม่ได้ปรนนิบัติร่างกาย ดูเหมือนปีศาจ
คลุกฝุ่น เลี้ยงชีวิตมาได้

โดยลำบาก เขามีอายุครบ ๗ ขวบ โดยลำบาก เลือกเม็ดข้าวกินที่
ละเม็ด เหมือนกาในที่

สำหรับหน้าล้างหม้อ ใกล้เคียงประตูเรือนแห่งหนึ่ง

ความทุกข์ยากจน เป็นผลของอกุศลกรรม ไม่ว่าในอดีต
สมัย หรือในอนาคต

หรือ แม้ในสมัยนี้ ก็มีผู้มีความยากลำบาก ถ้าจะเทียบกับท่าน
พระโสดกตีสเถระ จะเห็น

ได้ว่า ตอนเป็นเด็กอายุ ๗ ขวบ ท่านถึงกับเลือกเม็ดข้าวกินที่
ละเม็ดเหมือนกาในที่

สำหรับหน้าล้างหม้อ ใกล้เคียงประตูเรือนแห่งหนึ่ง

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในเมืองสาวัตถี เห็นท่านแล้วรำพึง

ว่า เด็กคนนี้น่าสงสารนัก เป็นชาวบ้านไหนดนอ แม่เมตตาคิดไปในท่านเพิ่มยิ่งขึ้น แล้ว

เรียกให้มาหา ถามถึงพ่อแม่ เมื่อได้ทราบว่าคุณแม่ทิ้งไป ก็ถามว่า ท่านจักบวชไหม

ท่านก็ตอบว่า อยากบวช ซึ่งท่านพระสารีบุตรก็ให้ของเคี้ยว ของบริโภคนแก่ท่าน แล้ว

พาไปวิหาร อาบน้ำให้เอง ให้บรรพชา จนอายุครบ จึงให้อุปสมบท

ในตอนแก่ท่านมีชื่อว่า "โลสกตีสสเถระ" เป็นพระไม่มีบุญ มีลาภน้อย

เล่ากันว่า แม้ในคราวอสทิสถาน ท่านก็ไม่เคยได้ฉันเต็มท้อง ได้ขบฉันเพียง

พอจะสืบทอดชีวิตไปได้เท่านั้น เพราะ เมื่อใครใส่บาตรท่านเพียงข้าวคัมกระบวยเดียว

บาตรก็ปรากฏเหมือนเต็มเสมอขอบแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นคน
ทั้งหลายก็สำคัญว่า บาตร

ของภิกษุรูปนี้เต็มแล้ว เลยถวายองค์หลังๆ

สำหรับอสทิสทาน คือ ทานที่ไม่มีใครเหมือน คือเป็น
ทานที่มิหาพารยั้ง

ในสมัยต่อมา ท่านเจริญวิปัสสนา แม้จะดำรงในพระอรหันต์อัน
เป็นผลชั้นยอด ก็ยังคงมี

ลาภน้อย ครั้นเมื่ออายุสังขารของท่านล่วงโรยทรุดโทรม
ลง โดยลำดับ ก็ถึงวันเป็นที่

ปรินิพพาน.

ท่านพระสารีบุตรค้ำนั่งอยู่ ก็รู้ถึงการปรินิพพานของ
ท่าน จึงดำริว่า วันนี้ พระ

โสดกตีสสเถระนี้จักปรินิพพานในวันนี้ เราควรให้อาหารแก่เธอ
จนพอ

เมื่อท่านคิดอย่างนี้แล้วก็พาท่านเข้าไปสู่เมืองสาวัตถี
เถี เพื่อบิณฑบาต เพราะ

เหตุว่าท่านพระสารีบุตรพาท่านพระโลศกติสสเถระไป
ด้วย ท่านพระสารีบุตรเลยไม่ได้

แม้เพียงการยกมือไหว้ ในเมืองสาวัตถีอันมีผู้คนมากมาย

พระเถระจึงกล่าวว่า อาวุโส เรงงไปนั่งคอยอยู่ที่โรงฉัน
เถิด ดังนี้แล้วส่งท่าน

กลับไป

พอพระเถระมาจากที่นั่นเท่านั้น พวกมนุษย์ก็พูดกัน
ว่า พระผู้เป็นเจ้ามาแล้ว

นิมนต์ให้นั่งเหนืออาสนะ ให้ฉันภัตตาหาร

พระเถระก็ส่งอาหารที่ได้แล้วนั้นไป โดยกล่าวกับคน
เหล่านั้นว่า พวกเรงงให้

ภักตร์นี้แก่พระโลศกติสสเถระ คนที่รับภักตร์นั้นไปก็ลืมพระโลศก
ติสสเถระ พวกกันกินเสีย

หมด

ไม่มีทางที่จะได้อาหารเต็มท้องเลย ซึ่งก็จะได้ทราบ
ว่า ในอดีตชาติท่านได้ทำ
กรรมอะไรไว้

เมื่อท่านพระสารีบุตรเดินไปถึงวิหาร พระโลสกตีสส
เถระก็ไปนมัสการท่านพระ

สารีบุตร

ท่านพระสารีบุตรก็ถามว่า อาวุโส คุณได้อาหารแล้วหรือ?

ท่านตอบว่า ไม่ได้ดอกครับ

พระเถระถึงความสลดใจ เมื่อท่านดูเวลา ก็เห็นว่า ยัง
ไม่ล่วงเลยกาลที่จะ

บริโภคน้ำจึงให้พระโลสกตีสสเถระนั่งรอในโรงฉัน แล้วก็ไปสู่
พระราชวังของพระเจ้าโกศล.

พระราชารับสั่งให้รับบาตรของพระเถระ ทรงพิจารณาว่า มิใช่
กาลแห่งภัตต จึงรับสั่งให้

ถวายของหวาน ๔ อย่างจนเต็มบาตร ท่านพระสารีบุตรรับ
บาตรกลับไปถึงวิหาร เรียก

พระโลกกติสสเถระมาแล้วบอกว่า ให้น้ำของหวาน ๔ อย่างนี้
โดยท่านถือบาตรยื่นอยู่

แล้วให้ท่านพระโลกกติสสเถระนั่งฉัน พระโลกกติสสเถระมี
ความขำเกรงในท่านพระสารี

บุตร เห็นว่าท่านจะลำบากในการยื่นถือบาตรแล้วให้ท่านนั่งฉัน
เพราะฉะนั้นท่านก็ไม่ฉัน

แต่ท่านพระสารีบุตรกล่าวกะท่านว่า ท่านผู้มีอายุตีส
สะ ผมจะยื่นถือบาตรไว้

คุณจงนั่งฉัน ถ้าผมปล่อยบาตรจากมือ บาตรต้องไม่มีอะไร

ลำดับนั้น ท่านพระโลกกติสสเถระ เมื่อท่านพระสารีบุตร
ผู้เป็นอัครสาวกยื่นถือ

บาตรไว้ให้ จึงนั่งฉันของหวาน ๔ อย่าง ของหวาน ๔ อย่างนั้น
ไม่ถึงความหมดสิ้น ด้วย

กำลังแห่งฤทธิ์ของพระเถระ พระโลสกตีสสเถระนั้นจนเต็มความต้องการ ในเวลานั้นใน

วันนั้นเอง ท่านก็ปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับในสำนักของท่าน ทรงรับสั่งให้กระทำการปลง

สรีระ เก็บเอาธาตุทั้งหลายก่อนพระเจดีย์บรรจุไว้

ในเวลานั้น ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในธรรมสภา นั่งสนทนากันว่า ผู้มีอายุทั้ง

หลาย นำอสังขรย์จริง ท่านพระโลสกตีสสเถระมีบุญน้อย มีลาภน้อย อันผู้มีบุญน้อย มี

ลาภน้อย เห็นปานดังนี้ บรรลุอุริยธรรมได้อย่างไร

นี่เป็นสิ่งที่ทุกคนก็น่าสงสัยว่า เพราะเหตุใดผู้ที่จะบรรลุอุริยสังขรธรรมแล้วจึงจะ

ต้องเป็นผู้มีลาภน้อยถึงอย่างนี้

พระบรมศาสดาเสด็จไปธรรมสภา มีพระดำรัสถามว่า
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อที่พวก

เธอประชุมกันด้วยเรื่องอะไรเล่า?

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว.

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย โลกตีสละผู้นี้
ได้ประกอบกรรม คือ

ความเป็นผู้มีลาภน้อย และความเป็นผู้ได้อริยธรรมของตน ด้วย
ตนเอง เนื่องด้วยครั้ง

ก่อน เธอกระทำอันตรายลาภของผู้อื่น จึงเป็นผู้มีลาภน้อย แต่
เป็นผู้บรรลุลอริยธรรมได้

ด้วยผลที่บำเพ็ญวิปัสสนา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

แล้วพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเล่าอดีตชาติของท่านพระโล
กตีสสเถระ ซึ่งข้อ

ความบางตอนมีว่า

ในอดีตกาล ครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า
กัสสปะ.

มีภิกษุรูปหนึ่งอาศัยกุฎุมพีสู้หนึ่ง อยู่ในอาวาสประจำ
หมู่บ้าน เป็นผู้เรียบร้อย มี

ศีล หมั่นบำเพ็ญวิปัสสนา

นี่คือยามปกติ คือ เป็นผู้เรียบร้อย มีศีล หมั่นบำเพ็ญ
วิปัสสนา

ครั้งนั้น มีพระอรหันต์องค์หนึ่งอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้
มาถึงบ้านที่อยู่ของกุฎุมพีสู้

อุปัฏฐากภิกษุนั้น

กุฎุมพีสู้นั้นเลื่อมใสในอิริยาบถของพระอรหันต์ จึงรับ
บาตร นิมนต์เข้าสู่เรือน ให้

ฉันภัตตาหารโดยเคารพ สดับพระธรรมกถาเล็กน้อย ให้อุปัฏฐาก
เถระ แล้วนิมนต์ไปสู่วิหาร

ใกล้บ้านของตน

พระเถระก็ไปสู่วิหารนั้น นมัสการพระเถระซึ่งเป็นเจ้า
อวาส

พระอรหันต์ยังไหว้เจ้าอวาสซึ่งเป็นผู้มีกิเลสตามพระ
วินัย

ซึ่งเมื่อได้ทักถามกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร. ท่านเจ้า
อวาสก็ทำปฏิสันถารกับ

ท่าน แล้วถามว่า ผู้มีอายุ คุณได้รับภัตตาหารแล้วหรือ?

พระอรหันต์ท่านตอบว่า ได้แล้วครับ.

เจ้าอวาสก็ถามว่า คุณได้ที่ไหนเล่า?

พระอรหันต์ท่านก็ตอบว่า ได้ที่เรือนกุฎุมพีใกล้ๆ วิหารนี้
แหละ

เมื่อท่านบอกอย่างนี้แล้ว ก็ถามถึงเสนาสนะ คือ ที่อยู่ของ
ท่าน แล้วได้จัดแจง

ปิดกวาด เก็บบาตรจีวรไว้เรียบร้อย แล้วพักอยู่ด้วยความสุขในผล
สมาบัติ

พอเวลาเย็น กุฎุมพิกี้ให้คนถือเอาพวงดอกไม้ และ
น้ำมันเติมประทีปไปวิหาร

นมัสการพระเถระเจ้าอาวาส แล้วถามว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญ มี
พระเถระอาคันตุกะมาพัก

รูปหนึ่ง มีชื่อหรือ?

เจ้าอาวาสตอบว่า จ๊ะ มีมาพัก.

กุฎุมพิกิตุหนคนนั้นก็ถามว่า เดียวนี้ ท่านพักอยู่ที่ไหน
ขอรับ?

พระเถระเจ้าอาวาสก็ตอบว่า ที่เสนาสนะโน้น.

กุฎุมพิกี้ไปสู่สำนักของพระอรหันต์ผู้เป็น
อาคันตุกะ นัง ฌ ที่สมควร ฟัง

ธรรมกถาจนถึงคำ จึงบูชาพระเจดีย์ และต้นโพธิ์ จุดประทีป
สว่างไสว แล้วนิมนต์ภิกษุ

ทั้งสองให้รับบาตรในวันรุ่งขึ้น แล้วกลับไป

กฏุมพิกุกหรือผิดที่มีความเลื่อมใสในผู้ที่ควร
เลื่อมใส และได้นิมนต์พระเถระทั้ง

สองให้รับบาตรในวันรุ่งขึ้น

แต่ว่าพระเถระผู้เป็นเจ้าอาวาสคิดว่า

นี่คืออโยนิโสมนสิการของผู้ที่เจริญสติปัญญา แต่เมื่อ
ยังไม่สามารถดับกิเลส

ได้ ยังมีความติดข้องพัวพันอยู่ในโลก ยศ สักการะ ทำให้พระ
เถระผู้เป็นเจ้าอาวาสคิดว่า

กฏุมพินี้ถูกพระอาคันตุกะ ยุให้แตกกับเราเสียแล้ว

ไม่มีเหตุอะไรที่ควรจะคิดอย่างนี้เลย แต่คนที่จะคิด ก็
คิดได้ ตามอโยนิโส

มนสิการที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ทำให้ท่านคิดว่า

ถ้าพระอรหันต์รูปนั้น ซึ่งท่านยังไม่รู้ว่าเป็นพระ
อรหันต์ จักอยู่ในวิหารนี้ไซร ที่

ไหนกฏุมพินี้จะนับถือเรา

เมื่อเกิดความไม่พอใจในพระอรหันต์แล้ว ท่านก็คิด
ว่า เราควรแสดงอาการไม่

ให้พระรูปนั้นอยู่ในวิหารนี้ ดังนี้แล้ว ในเวลาที่พระอรหันต์
อาคันตุกะมาปรนนิบัติ ท่านก็

ไม่พูดด้วย

นี่คืออาการที่เกิดจากอโยนิโสมนสิการ

ซึ่งพระอรหันต์ท่านทราบอริยาสัยของภิกษุผู้เป็นเจ้า
อวาส แล้วท่านก็คิดว่า

พระเถระนี้ไม่รู้ถึงการที่เราไม่มีความหวังใยในตระกูล ในลาภ
หรือในหมู่ แล้วท่านกลับไป

ที่อยู่ของตน พักอยู่ด้วยความสุขในฌาน และความสุขในผล
สมาบัติ.

เมื่อถึงวันรุ่งขึ้น ที่กฐัมพินิมิตต์ ทั้งพระอรหันต์และ
พระภิกษุเจ้าอวาสให้ไปรับ

บาตร พระภิกษุท่านเจ้าอวาสก็ตีระฆังด้วยหลังเล็บ เคาะประตู
ด้วยเล็บ

นี่คือการกระทำที่สามารถกระทำได้ ใครจะคิดว่าใครจะ
ทำได้ แต่การกระทำ

อย่างนี้ก็เกิดขึ้นแล้วด้วยอโยนิโสมนสิการ ซึ่งเมื่อท่านทำอย่าง
นั้นแล้ว ท่านก็ไปสู่เรือน

ของกุกุมพินันแต่เพียงรูปเดียว

เมื่อกุกุมพิตถุหบดีรับบาตร นิมนต์ให้นั่งเหนืออาสนะที่ปู
ลาดไว้ แล้วถามว่า ข้า

แต่ท่านผู้เจริญ พระอาคันตุกะเถระไปไหนเสียเล่า?

ท่านเจ้าอาวาสตอบว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบความประพฤติ
ของพระผู้ใกล้ชิดสนิท

สนมของคุณ ถันตีระฆัง เคาะประตุ ก็ไม่อาจปลุกให้ตื่นได้ เมื่อ
วานฉัน โภชนะอันประณีต

ในเรือนของคุณแล้ว คงอิมอยู่จนวันนี้ บัดนี้ก็ยังไม่หลับอยู่
นั่นเอง

แล้วท่านก็กล่าวเพื่อให้กุกุมพินันไม่ควรนับถือ หรือเคารพ
สักการะในพระอรหันต์

โดยกล่าวให้เห็นความไม่ควรขอกุฎุมพินว่า

เมื่อท่านจะเลื่อมใส ก็เลื่อมใสในภิกษุผู้มีสภาพเห็นปาน
นี้ทีเดียว

นี่คือการตำหนิกลยาๆ ของผู้ที่เป็นบรรพชิต

แต่สำหรับพระอรหันต์นั้น เมื่อท่านกำหนดเวลาภิกษา
จารของท่านแล้ว ก็ชำระ

สรีระของตน ทรงบาตรจีวร เหาะไปในอากาศ (แต่) ได้ไปเสียบใน
ที่อื่น.

คือไม่อยู่ที่นั่นอีกต่อไป เพราะรู้ว่า ท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้
ตระหนี่ หวงแหน และมี

อโยนิโสมนสิการ

กุฎุมพินั้นได้นิมนต์พระเถระเจ้าอาวาส ฉันทข่าวยาสาที่
ปรุงด้วยเนยใส น้ำผึ้ง

น้ำตาลกรวด แล้วรบบาตรด้วยของหอม ใสข่าวยาสาจนเต็ม
แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้

เจริญ พระเถระนั้นเห็นจะเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า พระคุณเจ้าจงนำ
ข้าวปายาสนี้ไปให้ท่าน

ด้วยเถิด. แล้วถวายบาตรไป.

อโยสิโสมนสิการก็ยังไม่หมด

พระเถระเจ้าอวาสาไม่ห้ามเสียทันที คงรับบาตรมา เดิน
ไปแล้วก็คิดว่า ถ้าภิกษุ

นั้นได้ข้าวปายาสนี้ไซ้ร้ ถึงเราจะจับคอดูให้ไป ก็จักไม่ไป

นี่คือความคิดหวงเหนในตระกูลอุปัฏฐาก

แล้วท่านก็คิดต่อไปว่า

ก็ถ้าเราจักให้ข้าวปายาสนี้แก่นุชย์ กรรมของเราก็จัก
ปรากฏ.

ใครๆก็จะรู้ว่า ท่านไม่ได้เอาไปให้พระเถระอาคันตุกะ

หากเททิ้งลงในน้ำเล่า เนยใสก็จักปรากฏเหนือน้ำได้.

อโยนิโสมนิการก็มีวิธีการที่แยบยล ที่จะ กระทำตาม แบบ
ของอโยนิโสมนสิการ

เพราะฉะนั้นท่านก็คิดว่า ทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะเหตุว่าถ้าทิ้ง
ลงในน้ำ เนยใสก็จัก

ปรากฏเหนือน้ำได้

ถ้าทิ้งลงบนแผ่นดิน ผุ่งกาจกรรมกันกิน กรรมของเราก็จัก
ปรากฏ. ควรทิ้งข้าว

พยายามนี้ที่ไหนดีหนอ ขณะนั้นท่านเห็นนาคำลังไหม้อยู่แห่ง
หนึ่ง ก็ลุยถ่านขึ้น เทข้าว

พยายามลงไป กลบด้วยก้อนถ่าน แล้วจึงไปวิหาร

ครั้นไม่เห็นภิกษุรูปนั้นจึงคิดได้ว่า ชะรอย ภิกษุนั้นจัก
เป็นพระอรหันต์ รู้อัธยาศัย

ของเราแล้ว จักไปเสียที่อื่นเป็นแน่ โอ เพราะต้องเป็นเหตุ เราทำ
กรรมไม่สมควรเลย

ทันใดนั้นเองความเสียใจอย่างใหญ่หลวงก็เกิดขึ้นแก่ภิกษุ
นั้น. จำเดิมแต่นั้น

ไปทีเดียว ท่านก็กลายเป็นมนุษย์เปรต อยู่มาไม่นาน ก็ตายไปเกิด
ในนรก

ไม่สามารถจะกินอยู่ ไม่สามารถที่จะรักษาสุขภาพร่างกาย
ไว้ได้ ก็กลายเป็นผู้ที่

ผอมจนกลายเป็นมนุษย์เปรต อยู่มาไม่นาน ก็ตายไปเกิดในนรก

ภิกษุนั้นหมกหม้ออยู่ในนรกหลายแสนปี เศษของผล
กรรมยังนำไปเกิดเป็น

ยักษ์ถึง ๕๐๐ ชาติ เกิดเป็นสุนัข ๕๐๐ ชาติ และภายหลังต่อมาก็
เกิดในภพสุดท้าย เป็น

ท่านพระโลศกตีสตเถระ

ผู้ที่เจริญสติปัญญา ประมาทไม่ได้ ยังมีกุศล ซึ่งยังไม่รู้
ว่า ยังมีเหตุปัจจัยที่จะ

ทำให้เกิดกาย วาจา และใจที่คิดไม่สมควรในขณะไหน วันไหน

เพราะฉะนั้นก็จะถึงความเป็นพระอรหันต์ ถ้าไม่
พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ

ในเหตุการณ์แต่ละวันจริงๆ ยากที่จะบรรลุอริยสังขธรรม
ได้ เพราะแม้แต่ เหตุการณ์

ธรรมดาๆ ในชีวิตประจำวัน ยังไม่สามารถเป็นผู้ตรงที่จะพิจารณา
ด้วยโยนิโสมนสิการได้

เพราะฉะนั้นจะสามารถพิจารณาสภาพธรรมได้ตรงตามความเป็น
จริงได้อย่างไร

พกดชาดก

ปัญญาหลอกดวง

ทั้งฉลาด เก่งกาจ มากปัญญา
แต่เอามา ล่อดวง หลอกผู้อื่น
ถึงเวลา ผลบาป ตามทวงคืน
ทุกข์กล้ำกลืน กอดรัด พัดถึงตาย

มีภิกษุรูปหนึ่งในพระวิหารเชตวัน เป็นผู้ฉลาดมีความสามารถในการตัดและเย็บผ้า จึงมีจีวรเพิ่มขึ้นมาก ใครๆ ต่างขนานนามให้ว่า **จีวรวิฑฒกะ(ผู้ทำจีวรได้มาก)**

ภิกษุนี้จะนำผ้าที่เก่าคร่ำคร่าแล้ว มาดัดแปลงใหม่ด้วยมือ ทำให้น่าสัมผัส อ่อนนุ่ม เป็นที่น่าพอใจ ทั้งย้อม ทั้งลงแป้ง ทั้งขัดให้เงางามน่าใช้ แล้วเก็บไว้เป็นจำนวนมาก

บรรดาภิกษุทั้งหลายที่ตัดเย็บจีวรไม่เป็น ก็พากันเอาผ้าสาฎก (ผ้านุ่งห่ม) ใหม่ๆ มาหาภิกษุนี้ กล่าวว่า "พวกผมไม่รู้จักทำจีวร ขอท่านช่วยทำจีวรให้แก่พวกผมด้วยเถิด"

"เอาอย่างนี้ดีกว่า ถ้าพวกท่านทำจีวรต้องเสร็จช้านแน่ เรามีจีวรที่ทำไว้แล้ว พวกท่านเอาผ้าใหม่เหล่านี้ไว้ แลกเอาจีวรที่ทำแล้วไปเถอะ"

กล่าวจบ จีวรวัฑฒกะก็นำผ้าที่เก็บไว้มาให้ดู เหล่าภิกษุเห็นผ้าแล้วก็พอใจ พวกท่านแลกเอาผ้าเก่าที่สวยงามไปใช้ แต่เมื่อใช้แล้วก็นำไปซักล้าง ความเก่าของผ้าก็ปรากฏ ผ้าสีตกเปื่อยขาดง่าย ภิกษุทั้งหลายต่างก็เดือดร้อนไปตามๆ กัน

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นข่าวกระจายไปทั่วทุกที่ว่า **จีวรวัฑฒกะ** ที่พระวิหารเชตวัน เอาผ้าเก่ามาหลอกลงเพื่ออนภิกษุทั้งหลาย

ข่าวนี้ลือไปถึงหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง ซึ่งมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้ฉลาดมีความสามารถในการตัดเย็บผ้า นำผ้าเก่ามาทำเป็นจีวรใหม่ที่สวยงาม หลอกลงคนอื่นได้เช่นกัน เป็น**พระจีวรวัฑฒกะ**ในชนบทนั่นเอง

วันหนึ่ง มีเพื่อนภิกษุเปรียบกับพระจีวรวัฑฒกะชนบท

"ได้ยินมาว่า มีพระจีวรวัฑฒกะรูปหนึ่งในพระวิหารเชตวัน ล่อลวงชาวโลก ทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อน ท่านทราบข่าวหรือไม่"

ภิกษุนั้นไม่ตอบ แต่คิดในใจว่า

"คอยดูเถอะ เราจะไปหลอกพระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงรูปร่างนี้ให้ได้"

แล้วก็หาจิวรเก่าๆ มาซ่อมอย่างดี ทำใหม่ให้สวยงามนำดูน่าชมยิ่ง
นัก จากนั้นก็นุ่งห่มเดินทางไปยังพระวิหารเชตวัน ครั้นได้พบปะ
พูดคุยกัน พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงได้เห็นจิวรนั้นเข้า ก็เกิดความ
โลภอยากได้ขึ้นมาทันที จึงถามว่า

"จิวรนี้ท่านทำเองหรือ"

"ครับ ผมทำเอง"

"ท่านให้จิวรผืนนี้แก่ผมเถิด แล้วท่านจะได้ผืนอื่นทดแทน"

พระจิวรวัฑฒกะชนบทรีบตอบว่า

"ผมเป็นเพียงพระบ้านนอก หาผ้าดีอย่างนี้ได้ยาก หากให้ท่านไป
แล้ว ตัวผมเองจะห่มอะไรเล่า"

"ผมมีผ้าสาฎกใหม่อยู่มาก ท่านจงเอาผ้าไหม้ไปทำจิวรของท่าน
เถิด"

พระจิวรวัฑฒกะชนบททำที่เป็นใจรับคำ

"เมื่อท่านพูดอย่างนี้ ผมจะทำอย่างไรได้"

แล้วถอดจิวรผ้าเก่าของตนให้ไป แลกเอาผ้าสาฎกใหม่หลายผืน
จากพระจิวรวัฑฒกะชาวกรุง กลับคืนสู่ชนบทของตนด้วยความ
กระหยิ่มใจ

ผ่านไป ๒-๓ วัน พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงเอาผ้าจิวรผืนนั้นไป
ซักล้าง พอเห็นเป็นผ้าเก่าคร่ำคร่าก็รู้ตัวว่า โคนหลอกแล้ว จึงอับ
อายยิ่งนัก ชาวคราวนี้ได้เปิดเผยกันในหมู่สงฆ์ท่ามกลาง
ธรรมสภาว่า

"พระจิวรวัฑฒกะที่พระวิหารเชตวัน ถูกพระจิวรวัฑฒกะชนบท
หลอกหลวงเสียแล้วหนอ"

เมื่อพระศาสดาเสด็จมา พอทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ก็ตรัสว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงแม้ในกาลก่อน ก็
เคยล่อลวงภิกษุทั้งหลายมาแล้ว และพระจิวรวัฑฒกะชนบทแม้
ในกาลก่อน ก็เคยหลอกหลวงพระจิวรวัฑฒกะชาวกรุงมาแล้ว
เหมือนกัน"

แล้วพระศาสดาทรงนำชาดกนั้นมาตรัสแสดง

ในอดีตกาล มีสระบัวหลวงแห่งหนึ่งในราวป่า ที่นั้นรุกขเทวดา(ผู้
จิตใจสูงที่คอยดูแลรักษาต้นไม้) อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ริมสระบัวนั้น

ช่วงฤดูร้อน น้ำแห้ง น้ำในสระน้อยลงมาก เหล่าฝูงปลาพากันอยู่
อย่างลำบากยิ่งนัก

ในทีนั้น มีนกยางตัวหนึ่งเห็นปลาทั้งหลายแล้ว ก็คิดว่า

"เราจะลวงกินปลาเหล่านี้ด้วยอุบาย"

จึงไปที่ชายน้ำ แล้วทำเป็นยืนครุ่นคิดอยู่นาน จนปลาอดสงสัย
ไม่ได้ถามว่า

"นี่แน่ะ! ท่านกำลังคิดอะไรอยู่"

"เรากำลังคิดสงสารพวกเจ้านะซี"

"สงสารอะไรกัน"

"ก็ทีสระนี้น้ำน้อย วายไปไหนก็ยากลำบาก คับแคบ แดกก็แผด
เผาให้ร้อน พวกเจ้าจะทำกันอย่างไร"

"พวกเราก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร"

"เอาอย่างนี้ใหม่ เราจะช่วยพวกเจ้า แต่พวกเจ้าต้องทำตามคำของ
เรา คือเราจะใช้จะงอยปากคาบพวกเจ้าทีละตัว เอาไปปล่อยที่สระ
ใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยน้ำและบัว ๕ สีเลยทีเดียว"

ปลาทั้งหลายแม้จะเคลิบเคลิ้มไปกับคำเหล่านั้น แต่ก็ไม่ประมาท
จึงกล่าววว่า

"ตั้งแต่โบราณกาลนานมา ขึ้นชื่อว่านกยางที่จะมีความหวังดีกับ
ปลาอย่างจริงใจนั้น ไม่เคยมีเลย ท่านคิดจะกินพวกเราทีละตัวเสีย
มากกว่า พวกเราไม่เชื่อท่าน"

"เราไม่กินพวกเจ้าหรรอก ถ้าไม่เชื่อ ก็เอาอย่างนี้สิ! จงส่งปลาตัวหนึ่งไปดูสระน้ำนั้นพร้อมกับเรา"

ฝูงปลาร่วมกันคิด แล้วตัดสินใจว่า ให้ปลาดำใหญ่ตัวหนึ่งที่ชำนาญทั้งทางบกทางน้ำไป นกยางจึงคาบเอาปลานั้น ไปปล่อยยังสระน้ำใหญ่แห่งหนึ่ง เมื่อปลานั้นสำรวจดูสระเรียบร้อยแล้ว นกยางจึงคาบปลากลับคืนสระบัวตามเดิม

ปลาดำใหญ่ตัวนั้นก็ได้เล่าถึงสภาพสระน้ำ ที่อุดมสมบูรณ์ยิ่งแก่ปลาทั้งปวงให้รับรู้ ทำให้เหล่าปลาอยากไปยังสระนั้น ต่างส่งเสริมกันว่า

"พวกเราไปกันเถิด ให้ นกยางคาบพวกเราไป"

นกยางก็รับคำด้วยความเต็มใจ คาบปลาดำใหญ่ตัวแรกนั้นแหละไปก่อน คราวนี้นำปลานั้นไปที่ต้นกุ่มริมสระน้ำ สอดตัวปลาไว้ระหว่างคาคบไม้ แล้วใช้จะงอยปากจิกกินปลานั้นเป็นอาหาร ทั้งก้างและเศษซากศพไว้ที่โคนต้นกุ่มนั่นเอง จากนั้นก็บินกลับไปบอกฝูงปลาว่า

"ปลาตัวนั้นเราปล่อยไปแล้ว ปลาตัวอื่นจงมาเถิด"

แล้วคาบปลาไปที่ละตัวด้วยอุบายอย่างนี้ จนกระทั่งวันคืนผ่านไป ปลาทั้งฝูงก็ถูกนกยางกินจนหมดสิ้น ไม่หลงเหลือแม้แต่สักตัวเดียว จะมีก็แต่ปูตัวหนึ่งเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในสระ เมื่อเป็นอย่างนี้นกยางจึงหมายจะกินปูตัวนั้นเป็นอาหาร ได้เข้าไปหาปูแล้วกล่าว

"ปูเอ๋ย เราได้นำเอาปลาทั้งหมดไปปล่อยที่สระใหญ่ เต็มไปด้วยน้ำ มากด้วยดอกบัวนานาชนิด มาเถิด แม้ท่านเราก็จะช่วยนำไปสระนั้น"

ปูพิจารณาแล้วก็ถามว่า

"เมื่อจะพาเราไป ท่านจะพาไปอย่างไรเล่า"

"เราจะคาบท่านไปนะซี"

"อ้าว! อย่างนั้นเราอาจหลุดจากปากท่าน หล่นลงสู่พื้นดินได้"

"อย่ากลัวเลย เราจะคาบท่านไว้ให้ดีที่สุด"

แต่ปูก็ไม่สู้จะไว้วางใจนัก ด้วยคิดว่า"มีที่ไหนที่นกยางจะใจดีคาบปลาไปปล่อยสระ แต่ถ้าคาบเราไปปล่อยสระจริง ก็เป็นการดี หากไม่ปล่อยสระเล่า เราจะป้องกันอย่างไร"

คิดแล้วก็กล่าวกับนกยางว่า

"สหายนกยาง ท่านคาบเราไว้นั้นยังงี้ก็ไม่ปลอดภัย ฉะนั้นเราขอหนีบคอท่านไว้ด้วย จึงจะเป็นการดี"

นกยางนั้นเพราะคิดแต่จะหลอกลวงปู และอยากกินเนื้อปู จึงรีบ
ตกปากรับคำทันที

"ตกลง ไปกันเถิด"

นกยางจึงคาบปูขึ้นมา แล้วปูก็เอาก้ามทั้งสองหนีบที่คอของนก
ยางไว้แน่น พอทั้งสองไปถึงสระน้ำนั้น นกยางก็นำปูไปยังต้นกุ่ม
ริมสระ ปูเห็นแปลกๆ จึงถามขึ้น

"สระน้ำอยู่ตรงนั้น ท่านเอาเรามาที่ต้นไม้นี้ทำไม"

"เจ้าเห็นก้างปลาที่โคนต้นไม้นี้ไหม เรากินปลาหมดฝูงไปแล้ว
คราวนี้ถึงทีเจ้าบ้างที่จะถูกกิน"

แม้ได้ฟังอย่างนี้ ปูก็ไม่หวาดกลัวแต่อย่างใดเลย กลับกล่าวเสียงดัง
ขึ้นบ้าง

"ท่านกินปลาเหล่านั้นได้ เพราะปลานั้นโง่ แต่ท่านจะไม่ได้กินเรา
หรอก ท่านนั้นแหละจะต้องถึงความพินาศ เพราะท่านก็โง่ให้เรา
หลอกได้ เราทั้งสองหากจะตาย ก็ต้องตายด้วยกัน เราจะใช้ก้าม
หนีบคอท่านให้ขาดเช่นกัน"

สิ้นคำพูด ปูก็ออกแรงหนีบก้ามทันที ทำให้นกยางเจ็บปวดยิ่งนัก
น้ำตาไหลพราก ด้วยความกลัวตายจึงรีบร้องว่า

"เราไม่กินท่านแล้ว ท่านจงไว้ชีวิตเราเถิด"

"ดีละ ถ้าอย่างนั้นท่านจงเอาเราไปปล่อยที่สระน้ำ"

นกยางจึงนำปูไปปล่อยที่เปือกตมริมสระน้ำ พอนกยางเปิดจงอยปากแล้ว ปูก็ไม่รอช้ารีบหนีบก้ามปูสุดแรง ทำให้นกยางคอขาดตกลงสู่พื้น เสมือนบัวถูกเด็ดก้านขาด ฉะนั้น

รุกขเทวดาเห็นเหตุการณ์ทั้งปวงนั้นแล้ว อดที่จะอัศจรรย์ใจมิได้ถึงกับเปล่งวาจาออกไปว่า

"บุคคลผู้ใช้ปัญญาหลอกลวงคนอื่น ย่อมไม่ได้ความสุขเป็นนิตย์ เพราะผู้ใช้ปัญญาหลอกลวงคนอื่น ย่อมได้รับผลแห่งบาปกรรมที่ตนทำไว้ เหมือนนกยางถูกปูหนีบกอขาด ฉะนั้น"

.....

ครั้งพระศาสดาตรัสชาดกนี้จบแล้ว ทรงเฉลยว่า

"นกยางตัวนั้น ได้มาเป็นพระจิวรวัฑฒกะที่พระวิหารเชตวันในบัดนี้ ปูตัวนั้น ได้มาเป็นพระจิวรวัฑฒกะชาวชนบทในบัดนี้ ส่วนรุกขเทวดานั้น ได้มาเป็นเรตถาคตเอง"

(พระไตรปิฎก เล่ม ๒๗ ข้อ ๓๘

อรรถกถาแปลเล่ม ๕๕ หน้า ๓๕๕)

วารินขชาดก

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเชตวันเมืองสาวัตถี ทรงปรารภความพยายามเพื่อปลงพระชนม์พระองค์ของพระเทวทัต ได้ตรัสอดีตนิทานมาสาธกว่า...

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญาวานรตัวหนึ่ง มีรูปร่างขนาดเท่าลูกม้า มีพลังกำลังมาก อาศัยอยู่ในชายป่าแห่งหนึ่ง เทียบหากินอยู่บนเกาะกลางแม่น้ำแห่งหนึ่งซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลไม้ต่างชนิด พญาวานรจะกระโจนจากฝั่งแม่น้ำข้างนี้ไปพักที่แผ่นดินกลางน้ำ แล้วกระโจนจากแผ่นดินไปขึ้นบนเกาะนั้นในเวลาเช้า เทียบหากินผลไม้ต่างๆ ในเกาะนั้นในเวลากลางวัน แล้วจะกระโดดกลับทำนองเดียวกันในเวลาเย็น โดยลักษณะเช่นนี้เป็นประจำทุกวัน

ในแม่น้ำนั้น มีกระเข้ผู้เมียคู่หนึ่งอาศัยอยู่ ได้มองเห็นถึงนั้นกระโดดข้ามไปมาทุกเช้าเย็น ในเช้าวันหนึ่ง กระเข้ผู้เมียเกิดแพ้ท้องต้องการกินหัวใจของลิง จึงพูดกับสามีว่า

" พี่ ลันแพ้ท้องต้องการกินหัวใจของลิงตัวนั้น พี่จงหามาให้ ลันหน่อยนะ "

จระเข้ผู้สามีกล่าวว่า

" ได้จ้า ที่รัก เดี่ยวพื้จะคอยจับมันที่มาจากเกาะในเย็นวันนี้ "

ฝ่ายพญาวานรเที่ยวหากินบนเกาะนั้นทั้งวัน ครั้นถึงเวลาเย็นก็มา
ยืนอยู่ที่ชายฝั่งที่เคยกระโดดข้ามทุกวัน มองเห็นความผิดปกติ
ของแผ่นดินกลางน้ำแล้วคิดว่า

" วันนี้ ทำไมแผ่นดินจึงสูงกว่าเดิม ปริมาณน้ำก็ยังคงเท่าเดิม
เห็นทีจะมีสัตว์อะไรมานอนบนแผ่นดินนั้นกระมัง "

จึงทำเป็นเรียกแผ่นดินว่า

" หิน หิน "

ก็ไม่ได้รับคำตอบ จึงพูดเปรยๆขึ้นว่า

" หิน ทำไมวันนี้ ท่านจึงไม่ขานรับข้าพเจ้าละ "

ฝ่ายจระเข้ที่นอนอยู่บนแผ่นดิน ได้ฟังเช่นนั้นคิดหลงคิดว่า

" ในวันอื่นๆ แผ่นดินนี้ คงให้คำตอบแก่ถึงเป็นแน่ "

จึงขานรับออกไปว่า

" อะไร ท่านลึง "

พญาวานร

" ท่านเป็นใคร ? "

จระเข้

" เราเป็นจระเข้"

พญาวานร

" ท่านมานอนอยู่ที่นี้ทำไม ? "

จระเข้

" เพื่อต้องการหัวใจของท่าน"

พญาวานร

" ท่านต้องการไปทำไม ? "

จระเข้

" เมียเราแพ้ท้อง ต้องการกินหัวใจของท่าน "

พญาวานรคิดว่า

" เราไม่มีทางอื่น นอกจากจะลวงจระเข้ตัวนี้ " จึงพูดว่า "
จระเข้สหายรัก เราตกลงสละร่างกายให้ท่านแล้วละ เพื่อเห็นแก่
ลูกน้อยของท่าน ท่านจงอ้าปากไว้ เราจะกระโจนเข้าปากของ
ท่านเอง "

หลักความจริงมีอยู่ว่าเมื่อจระเข้เข้าปาก ตาทั้ง ๒ ข้างก็จะหลับ
จระเข้ไม่ทันคิดถึงเหตุนี้จึงอ้าปากคอย พญาวานรจึงกระโดด
เหยียบหัวจระเข้กระโดดข้ามไปยังฝั่งตรงข้ามอย่างรวดเร็ว

จระเข้พอคิดได้ว่าหลงกลพญาวานรก็สายเสียแล้ว จึงกล่าวเป็น
คาถาว่า

" พญาวานร ผู้ใดมีกรรม ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ ธิติ
และจาคะ

เช่นกับท่าน ผู้นั้น ย่อมครอบงำศัตรูที่ตนพบเห็นได้ "

กโปตกชาดก

ชาดกว่าด้วยความเป็นผู้มีใจโลเล

.....ในสมัยพุทธกาล พระภิกษุรูปหนึ่งมีนิสัยโลเล ปฏิบัติธรรมไม่สม่ำเสมอ จึงไม่สามารถบรรลุธรรมใดๆ เพื่อนพระภิกษุจึงพามาเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธองค์ทรงซักถาม ท่านก็ยอมรับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงระลึกชาติหนหลังของภิกษุรูปนี้ด้วย

บุพเพนิวาสานุสติญาณแล้วตรัสว่า

เมื่อชาติก่อนเธอต้องสิ้นชีวิตเพราะ ความโลเลของเธอเอง
มึนงงยังเป็นเหตุ ให้บัณฑิตผู้หนึ่งต้องพลัดพรากจากที่อยู่อาศัยอีกด้วย

ตรัสแล้วทรงนำ กโปตกชาดก มาตรัสเล่าดังนี้

..... ในอดีตกาล ณ กรุงพาราณสี ชาวเมืองนิยมแขวนกระเช้าหญ้าไว้ในที่ต่างๆ เพื่อให้เป็นที่อาศัยของนกทั้งหลาย

มีนกพิราบตัวหนึ่งได้อาศัยอยู่ในกระเช้าหญ้า ทุกเช้านกพิราบบินออกไปหากิน ครั้นตกเย็นก็บินกลับมานอนในกระเช้าอย่างมีความสุขตลอดมา

วันหนึ่งมีกาตัวหนึ่งบินผ่านโรงครัว ได้กลิ่นหอมตลบอบอวลของอาหาร เกิดอยากลิ้มลองรสชาติอาหารนั้น จึงบินมาเกาะอยู่บนกิ่งไม้ใกล้ๆ

เจ้ากาคิดหากลอุบายต่างๆ เพื่อที่จะได้เข้าไปกินอาหารในโรงครัวนั้น ครั้นพอถึงเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อนกพิราบบินออกไปหาอาหาร กาก็บินตามนกพิราบไป

เมื่อนกพิราบ บินไปได้สักพักหนึ่งก็รู้สึกว่ามีกาคบินตามมา จึงถามกาว่า

"เจ้ามาคอยบินตามหน้าตามหลังเราอยู่ทำไม"

"ข้าพเจ้าถูกใจในกิริยาท่าทางของท่าน อยากจะขออยู่รับใช้ใกล้ๆจ๊ะ"

นกพิราบรู้สึกผิดปกติ จึงถามกากลับไปว่า

"เจ้ากับเรากินอาหารต่างกัน เจ้ากินอาหารที่มีเลือดมีเนื้อ ส่วนเรากินเมล็ดพืช จะไปด้วยกันได้อย่างไร"

เจ้ากาหัวไวรีบตอบทันทีว่า

"ก็กินอาหารไม่เหมือนกันนะสิ ถึงจะไปด้วยกันได้ เพราะจะได้ไม่แย่งกันกิน เข้ามืดข้าพเจ้าจะบินออกไปพร้อมๆ กับท่าน แล้วต่างแยกกันไปหากิน ถึงเวลาเย็นก็บินกลับรังพร้อมๆ กันไงล่ะ"

เมื่อคายินยันเช่นนั้น นกพิราบก็ไม่ว่าอะไร แต่ไม่ไว้ใจนิสัยของพวกเขา จึงเตือนว่า

"ถ้าเจ้าอยู่กับเราละก็ อย่าได้ไปลักอาหารในครัวกินล่ะ มิฉะนั้น จะพากันเดือดร้อน"

กายังคงยืนยันว่าจะไม่ทำเรื่องเช่นนั้นเด็ดขาด จากนั้นต่างก็ แยกกันไปหาอาหาร แล้วสัญญาว่าจะกลับมาเจอกันใกล้ๆ ไร้ว ครัว

เมื่อทั้งคู่กลับมาถึงโรงครัว พ่อครัวเห็นว่ากาเป็นเพื่อนกับ นกพิราบก็ไว้ใจ จึงหากระเช้าหิ้วมาแขวนไว้ที่อีกกระเช้าหนึ่ง นับแต่นั้นมา นกทั้งสองตัวทั้งกาและนกพิราบก็บินไปหากินตอน เช้าแล้วกลับรังตอนเย็นพร้อมๆ กันทุกวันเสมอ

..... อยู่มาวันหนึ่ง มีคนนำปลาและเนื้อเป็นจำนวนมากมาฝาก ท่านเศรษฐี พ่อครัวจึงนำมาแขวนไว้ใน โรงครัว

พอถึงรุ่งเช้า กาแก้มิ่งทำเป็นปวดท้องบินไม่ไหว เพื่อที่จะได้แอบ กินอาหาร ที่พ่อครัวเตรียมไว้ให้ท่านเศรษฐี

นกพิราบรู้ทันความคิดของกา ได้เอ่ยขึ้นว่า

"เจ้ากาเอ๋ย เรารู้หรือกระว่าพวกกาเช่นเจ้า จะ ไม่มีโรคปวดท้องมา รบกวนเลย เพราะธรรมชาติของกา ย่อมหิวอยู่ตลอดเวลา

...เจ้าคงอยากจะทำปลาและเนื้อในครัวล่ะสิ อย่าเลยนะ มันเป็น อาหารของมนุษย์เขา เราออกไปหากินด้วยกันเถิด"

แต่กาก็ยังยืนยันว่าปวดท้องจริงๆ ไม่ได้โกหกนกพิราบจึงเตือนว่า

"ถ้าเจ้าเห็นแก่ความอยาก เจ้าจะต้องได้รับการตามสนองเป็นแน่"

ว่าแล้วนกพิราบก็บินร่อนออกไปหากินตามลำพัง

...ฝ่ายพ่อครัวได้ลงมือประกอบอาหารหลายชนิดด้วยปลาและเนื้อที่ได้มา เมื่อเสร็จจึงใส่หม้อหนึ่งตั้งไฟไว้บ้าง หมักไว้บ้าง โดยเอาฝาปิดแน่นๆ ไว้พอให้อากาศถ่ายเทได้ และเดินออกไปผ่อนคลายด้านนอก

กาเห็นเป็นโอกาสเหมาะ จึงลงจากกระเช้าไปแอบอยู่ใกล้ๆ กระจอน แต่เคราะห์ร้ายปีกไปกระทบถูกกระจอนเสียงดัง แกร์กพ่อครัวได้ยินจึงกลับเข้ามาดูเห็นกาหมายจะขโมยอาหารของตน ก็โมโหสุดขีดจึงปิดประตู ปิดหน้าต่างเพื่อดื้อนจับกา จากนั้นก็จับกาตอนขนจนหมด เอาชิงสด เกลือป่น เนยเปรี้ยว คลุกทาที่ตัวกา แล้วโยนลงกระเช้าของมัน

ครั้นตกเย็นนกพิราบกลับมาจากหากิน เห็นกาไม่มีขน ตัวเกลี้ยงเป็นมัน นอนหายใจแหม่วๆ ด้วยความเจ็บปวดแสนสาหัส กำลังขาดใจตาย ก็เอ่ยขึ้นว่า

"กาเอ๋ย เจ้าคงเข้าไปขโมยเนื้อในห้องครัว แล้วถูกพ่อครัวจับได้ละสิ เจ้าได้รับความทุกข์ใหญ่หลวงเช่นนี้ เพราะนิสัยโลเล ทำดีไม่ได้ตลอด เอาแต่ความโลภเป็นที่ตั้ง ไม่เชื่อฟังเรา"

ว่าแล้วนกพิราบจึงพูดต่อว่า

"ผู้ใด บุคคลกล่าวสอนอยู่ ไม่ทำตามคำสอนของผู้ปรารถนา
ประโยชน์ ผู้นั้นเคราะห์ด้วยประโยชน์เกื้อกูล ผู้นั้นยอมถึงความ
ฉิบหาย เสรีาโศกอยู่ เหมือนกาไม่เชื่อฟังคำของนกพิราบ ตกอยู่
ในเงื้อมมือของข้าศึกะนั้นั้น"

... ครั้นแล้วนกพิราบคิดว่า ตนคงอยู่ที่โรงครัว ต่อไปอีกไม่ได้
เพราะกาทำให้เขาไม่ไว้วางใจเสียแล้ว อันตรายอาจมาถึงตัว
เมื่อไรก็ได้ จึงบินไปหาที่อยู่ใหม่ ส่วนกานอนตาย อยู่ในกระเชา
นั่นเอง

ข้อคิดจากชาดก

๑. ต้องฝึกตนให้เป็นคนหนักแน่น ไม่เป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง เมื่อ
ตั้งใจจะทำความดีอะไรแล้ว ต้องตั้งใจทำให้จริง มิฉะนั้นจะเป็น
คนที่ทำอะไรไม่สำเร็จเลยสักอย่าง
๒. คนเราเมื่อมีเพื่อนดี ควรรับฟังตริกตรองปฏิบัติตามคำแนะนำ
อันดีของเพื่อน
๓. เมื่อพิจารณาตัวเอง รู้ว่ามีข้อบกพร่องอะไรหรือมีนิสัยที่ไม่ดี
อะไร ควรรีบแก้ไข ปรับปรุงตนเองเสียทันที เพราะนิสัยเหล่านี้
สามารถติดตัวข้ามภพข้ามชาติได้
๔. ผู้ประทุษร้ายต่อผู้มีพระคุณ ถือว่าเลวอย่างหาที่เปรียบไม่ได้
ไม่ควรคบหาด้วย

รุกขธรรมชาดก

ว่าด้วย ต้นไม้โคกเดี่ยวยอมแพ้ลม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงทราบความพินาศใหญ่กำลังจะเกิดแก่พระญาติทั้งหลายของพระองค์ เพราะทะเลาะกันเรื่องน้ำ ก็เสด็จเหาะไปในอากาศ ประทับนั่งโดยบัลลังก์ เบื้องบนแม่น้ำโรหิณี ทรงเปล่งรัศมีสีขาบ ให้พระญาติทั้งหลายสลดพระทัย แล้วเสด็จลงจากอากาศ ประทับนั่ง ณ พึ่งแม่น้ำ ทรงปรารภการทะเลาะนั้น ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า สาธุ สมพหุลา ญาตี ดังนี้.

ในชาดกที่ยกมานี้เป็นสังเขปนัย ส่วนวิตถนานัยจักปรากฏแจ้งใน กุณาลชาดก

ก็และในครั้งนั้น พระศาสดาตรัสเรียกพระญาติทั้งหลาย มาตรัสว่า มหาบพิตรทั้งหลาย ท่านทั้งหลายได้นามว่าเป็นญาติกัน ควรจะสามัคคีสามัคคีร่วมใจกัน เพราะว่าเมื่อพระญาติทั้งหลายยังสามัคคีกันอยู่ หมู่ปัจฉามิตรยอมไม่ได้โอกาส อย่าวว่าแต่หมู่มนุษย์เลย แม้ต้นไม้ทั้งหลายอันหาเจตนามิได้ ยังควรจะได้ความสามัคคีกัน เพราะในอดีตกาลที่หิมวันตประเทศ มหาชาติรุกขกรานป่าร้าง แต่เพราะป่าร้างนั้นเกี่ยวประสานกันและกันแน่นขนัดไปด้วยลำต้น กอพุ่มและเลดาวลัย ไม่อาจจะให้ต้นไม้แม้อันเดียวโค่นลงได้ พัดผ่านไปตามยอดๆ เท่านั้น แต่ได้พัดเอาไม้ใหญ่

ต้นหนึ่งที่สูงอยู่บนเนิน แม้จะสมบูรณ์ด้วยกิ่งก้านค่าคบไม้ล้มลง
ที่พื้นดิน ถอนรากถอนโคนขึ้น เพราะไม่เกี่ยวประสานกันกับ
ต้นไม้อื่นๆ ด้วยเหตุนี้ จึงควรที่พวกท่านทั้งหลายจะสมัครสมาน
สามัคคีร่วมใจกัน

อันพระญาติเหล่านั้นกราบทูลอาราธนา จึงทรงนำเรื่องใน
อดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ใน
กรุงพาราณสี ท้าวเวสสุวรรณมหาราชที่ทรงอุบัติพระองค์แรกจตุ
ท้าวสักกะทรงตั้งท้าวเวสสุวรรณองค์ใหม่ ในคราวเปลี่ยนแปลง
ท้าวเวสสุวรรณนี้ ท้าวเวสสุวรรณองค์หลัง ส่งข่าวไปแก่หมู่เทพ
ดาว่า จงจับจองต้นไม้ กอไม้ พุ่มไม้ และลดาวัลย์ เป็นวิมานใน
สถานที่อันพอใจแห่งตนๆ เกิด.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ณ ป่า
รังแห่งหนึ่ง ในหิมวันตประเทศ ทรงประกาศบอกเทพที่เป็นหมู่
ญาติว่า เมื่อท่านทั้งหลายจะจับจองวิมาน จงอย่าจับจองที่ต้นไม้
อันตั้งอยู่บนเนิน แต่จงจับจองวิมานที่ต้นไม้ตั้งล้อมรอบวิมานที่
เราจับจองแล้วในป่ารังนี้เกิด. บรรดาเทวดาเหล่านั้น พวกที่เป็น
บัณฑิต ก็กระทำตามคำของพระโพธิสัตว์ จับจองวิมานต้นไม้
ที่ตั้งล้อมวิมานของพระโพธิสัตว์ ฝ่ายพวกที่มิใช่บัณฑิตต่างพูด
กันว่า พวกเราจะต้องการอะไรด้วยวิมานในป่า จงพากันจับจอง

วิมานที่ประทับบ้าน นิคม และราชธานี ในถิ่นมนุษย์กันเกิด ด้วยว่า พวกเทวดาที่อยู่อาศัยบ้านเป็นต้น ย่อมประสบลาภอันเลิศ และยศอันเลิศ แล้วพากันจับจองวิมานที่ต้นไม้ใหญ่ๆ อันเกิด ณ ที่อันเป็นเนินในถิ่นมนุษย์

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง เกิดลมฝนใหญ่แม้ถึงต้นไม้ที่ใหญ่ๆ ในป่า มีรากมั่นคง ต่างมีกิ่งก้าน ค้ำคบ หักล้มระเนระนาดทั้งรากทั้งโคน เพราะโต้ลมเกินไป. แต่พอถึงป่าร้าง ซึ่งตั้งอยู่ชิดติดต่อกัน ถึงจะพัดกระหน่ำ ทุุกๆ ค้านไม่ส่างซา ก็ไม่อาจทำให้ต้นไม้ล้มได้สักต้นเดียว. หมู่เทวดาที่มีวิมานหักต่างก็ไม่มีที่พำนัก พากันจูงมือเล็กๆ ไปป่าหิมพานต์ แจ้งเรื่องราวของตนแก่เทวดาผู้อยู่ในป่าร้าง เทวดาเหล่านั้นก็พากันบอก เรื่องที่พวกเหล่านั้นพากันกระเซอะกระเซิงมา แต่พระโพธิสัตว์.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า ขึ้นชื่อว่า ผู้ที่ไม่เชื่อถ้อยคำของ หมู่บัณฑิต แล้วพากัน ไปสู่สถานที่อันหาปัจจัยมิได้ ย่อมเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น เมื่อจะแสดงธรรม จึงกล่าวคาถาความว่า :-

"หมู่ญาติยังมีมาก ได้ยิ่งดี แม้ถึงไม้เกิดในป่า เป็นหมวดหมู่ได้เป็นดี (เพราะ) ต้นไม้ที่ตั้งอยู่โดดเดียว แม้จะใหญ่โต เป็นเจ้าป่า ย่อมถูกลมแรง โคนได้" ดังนี้

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สมุพหุลา ความว่า ญาตินับแต่ ๔ คนชื่อนี้ว่ามาก แม้อย่างนั้น ขนาดนับร้อยนับพันชื่อนี้ว่ามากมูล เมื่อหมู่ญาติมากมายอย่างนี้ ต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันอยู่ ก็ยังดี คือ งดงาม ประเสริฐสุด ศัตรูหมู่มิตรจะกำจัดไม่ได้.

บทว่า อปี รุกขา อรณฺยูชา ความว่า อย่าว่าแต่ชุมชนที่ รวมกันเป็นหมู่มนุษย์เลย แม้ถึงต้นไม้ที่เกิดในป่าที่มีมากมาย ตั้งอยู่โดยอาการต่างฝ่ายต่างคำจุนสนับสนุนกัน เป็นการดีแท้ เพราะแม้ถึงต้นไม้ทั้งหลาย ก็ควรจะได้เป็นปัจจัยสนับสนุนกัน และกัน.

บทว่า วาโต วหติ เอกภูริ ความว่า ลมมีลมที่พัดมาแต่ทิศ ตะวันออกเป็นต้น พัดมา จะทำให้ต้นไม้ที่ตั้งตระหง่านอยู่บนเนิน เค้น โดดเดียว ถ้าพังต้นเดียว ถอน ไปได้.

บทว่า พุรหนฺตมปิ วนปฺปตฺติ ความว่า ลมย่อมพัดต้นไม้ ใหญ่ แม้จะสมบูรณ์ด้วยกิ่งก้านและค่าคบ ให้หักโค่นถอนราก ถอนโคนไปได้.

พระโพธิสัตว์บอกล่าวเหตุนี้ เมื่อสิ้นอายุ ก็ไปตาม ยถากรรม.

แม้พระบรมศาสดาก็ตรัสว่า มหาวพิตฺรทั้งหลาย หมู่ญาติ ควรจะต้องได้ความสามัคคีกันก่อนอย่างนี้ทีเดียว เพราะเหตุนี้ ท่านทั้งหลายจงสมัครสมานปรองดองกัน อยู่กันด้วยความรักใคร่

กลมเกลียวกันเถิด

ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาด

กว่า

ฝูงเทพในครั้งนั้นได้มาเป็น พุทธบริษัท

ส่วนทวดาผู้เป็นบัณฑิตได้มาเป็น เรตถาคต ฉะนี้แล.

ทุมเมธชาดก

คนโง่ถูกบวชขายญเพราะคนอธรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ตรัสพระธรรมเทศนานี้ ดังนี้.

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระอัครมเหสี แห่งพระราชอาพระองค์นั้น ครั้นประสูติจากพระครรภ์พระมารดาแล้ว พระประยูรญาติได้ขนานพระนามให้ว่า "พรหมทัตกุมาร" พอมิพระชนม์ ๑๖ พรรษา ก็ได้ทรงศึกษาศิลปะในเมืองตักกสิลา ทรงเจนจบไตรเพท และทรงสำเร็จศิลปศาสตร์ ๑๘ ประการ

ต่อมาพระราชบิดาทรงพระราชทาน ตำแหน่งอุปราชแก่พระองค์ ในครั้งนั้น ประชาชนในกรุงพาราณสี นับถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ พากันนอบนบเทวดา หม่า เพะ แกะ ไก่ และหมู เป็นต้นมากมาย กระทำการบวงสรวง ด้วยดอกไม้และของหอมนานาชนิด และด้วยเนื้อและโลหิต พระโพธิสัตว์ทรงดำริว่า บัดนี้ ประชากรายภูร้นับถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ พากันฆ่าสัตว์ มหาชนฝังใจในอธรรมถ้ายเดียวโดยมาก

เราได้ราชสมบัติ เมื่อพระราชบิดาสวรรคตแล้ว จักไม่ให้สัตว์
แม้สักตัวเดียวได้ลำบาก ต้องหาอุบายไม่ให้ใคร ๆ ฆ่าสัตว์ตัด
ชีวิตให้จงได้

อยู่มาวันหนึ่ง พระองค์ทรงรถเสด็จออกจากพระ
นคร ทอดพระเนตรเห็นมหาชนชุมนุมกันที่ ดันไทรใหญ่ ดัน
หนึ่ง ใครอยากได้สิ่งใด ๆ ในบรรดา ลูกชาย ลูกหญิง ยศ และ
ทรัพย์เป็นต้น ก็พากันบนในสำนักของเทวดา อันสิงอยู่ ณ
ดันไทรนั้น พระองค์จึงเสด็จลงจากรถ ทรงดำเนินเข้าไปใกล้
ดันไม้ ทรงบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ สรงสนาน
กระทำปทักษิณดันไม้เหมือนกับพวกที่ถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ
บังคมเทวดาแล้ว เสด็จขึ้นทรงรถกลับเข้าพระนคร

ตั้งแต่นั้นมา ก็เสด็จไปที่ดันไม้นั้น ทุก ๆ ระยะเวลา
ที่ว่าง ทรงทำการบูชาเหมือนเป็นผู้นับถือเทวดาเป็นมิ่งขวัญ
ดังพรรณนามาแล้วนั้นแล โดยสมัยต่อมา พระราชบิดา
สวรรคต พระองค์ก็ได้เสวยราชย์ ทรงเวนออกติ ๔ ประการ
ทรงประพฤติศัพทราชธรรม เกร่งครัด ดำรงราชโดยธรรม
ทรงพระดำริว่า มโนรถของเราถึงที่สุดแล้ว เราดำรงในราช
สมบัติแล้ว แต่ข้อหนึ่งที่เราคิดไว้ครั้งก่อนนั้น ก็จะต้องให้ถึง
ที่สุดในบัดนี้ พลังมีพระราชกระแส เรียกพวกอำมาตย์และ
ประชาชน มีพราหมณ์ คฤหบดีเป็นต้น มาประชุมกัน ตรัส

ประกาศว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พวกท่าน ทราบกันใหม่ว่า เหตุใดเราจึงได้ราชสมบัติ ? ประชาชนพากัน กราบทูลว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่ทราบเกล้า ๆ พระเจ้าข้า รับสั่งถามว่า เมื่อเราบูชาต้นไม้ต้นโน้นด้วยของหอมเป็น ต้น ประคองกระพุ่มมีอนบโหวิอยู่ พวกท่านเคยเห็นหรือไม่ เล่า ? ขอเดชะ เคยเห็นพระเจ้าข้า พระองค์มีพระราชดำรัส ต่อไปว่า ในครั้งนั้น เราตั้งความปรารถนาไว้ว่า ถ้าได้ราชสมบัติ จักกระทำพิธีกรรม เราได้ราชสมบัตินี้ด้วยอำนาจ ของเทวดานั้น บัดนี้เราจักกระทำพิธีกรรมแก่ท้าวเธอ พวก ท่านอย่าชักช้าเลย พากันเตรียมพิธีกรรมแก่เทวดาเป็นการเร็วเถิด พวกอำมาตย์เป็นต้น ทูลถามว่า ขอเดชะ พวก ข้าพระพุทธเจ้าจักจัด สิ่งใดเล่าพระเจ้าข้า ? รับสั่งว่า ท่าน ทั้งหลาย เมื่อเราบนเทวดา เราได้อ้อนวอนไว้ว่า ข้าพเจ้าจักฆ่า หมูคนที่พากันประพฤตียึดถือ กรรม แห่งคนทุศีล ๕ ประการ มีฆ่าสัตว์เป็นต้น และที่พากัน ประพฤตียึดถืออกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ในรัชกาลของข้าพเจ้า แล้วจักทำพิธีกรรม ด้วย ตำไล้และเลือดเนื้อของคนเหล่านั้น เพราะฉะนั้นพวกท่านจง ตีฆ้องประกาศไปว่า พระราชาของพวกเรา ครั้งดำรงพระยศ เป็นอุปราชอยู่นั้นแล ทรงบนเทวดาไว้อย่างนี้ ว่า ถ้าทรง ครองราชสมบัติ จักให้ฆ่าคนที่ปรากฏว่าทุศีลในรัชกาลให้

หมด แล้วกระทำพิธีกรรม บัดนี้พระองค์มีพระราชประสงค์ จะให้ฆ่าคนที่ประพฤติ ยึดถือกรรมของคนทุศีล ๕ ประการ ซึ่ง เป็นคนทุศีลประมาณพันคน แล้วให้เอาเครื่องใน มีหัวใจ เป็นต้น ของคนเหล่านั้น ไปทรงกระทำพิธีกรรมแก่เทวดา ชาวพระนครทั้งหลายจึงรู้ไว้อย่างนี้เถิด ก็แลครั้นตรัสอย่างนี้ แล้ว ทรงประกาศ พระราชประสงค์ว่า คราวนี้นับแต่บัดนี้ไป เราจักต้องฆ่าคนที่ ประพฤติกรรมของคนทุศีลให้ถึงพันคน บุญชายัญ จึงจกพ้นจากการบน

พวกอำมาตย์ฟังพระคำรัสของพระโพธิสัตว์แล้ว ก็ รับพระบรมราชโองการว่า ชอบด้วยเกล้าฯ พระเจ้าข้า แล้ว เทียวตีกลองป่าวประกาศไปทั่วเมืองพาราณสี อันมีปริมณฑล ๑๒ โยชน์ ชาวประชาทั่วไป ฟังอาญาจากการตีกลองป่าว ประกาศ แล้วจะหาคนที่ยึดถือทุศีลกรรม แม้เพียงข้อเดียวสัก คนหนึ่งก็ไม่ได้ ด้วยกุสโลบายอันแนบเนียนนี้ ตลอดเวลาที่ พระโพธิสัตว์ ครองราชสมบัติอยู่ บุคคลที่กระทำความรรม ใน บรรดาทุศีลกรรม ๕ ประการ หรือ ๑๐ ประการ แม้เพียงข้อ เดียวก็ไม่ปรากฏเลย พระโพธิสัตว์มิได้ทรงให้บุคคลแม้เพียง คนเดียวลำบาก โปรด ชาวแวนแคว้นทั่วหน้า ให้รักษาศีล แม้ พระองค์เอง ก็ทรงบำเพ็ญ บุญมีการให้ทานเป็นต้น ในเวลา

สิ้นพระชนม์ ก็ทรงพาบริษัทของพระองค์ไปแน่นทวนคร
ด้วยประการฉะนี้.

แม้พระบรมศาสดา ก็ตรัสว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย
มิใช่ แต่ในบัดนี้เท่านั้น ที่ตถาคตประพฤติประโยชน์แก่โลก
แม้ในกาลก่อน ก็ประพฤติกแล้วเหมือนกัน ครั้นทรงนำพระ
ธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า บริษัทในครั้งนั้น
ได้มาเป็นพุทธบริษัทในบัดนี้ ส่วนพระเจ้ากรุงพาราณสี
ได้มาเป็น เราตถาคต ฉะนี้แล.

จบทุมเมธชาดก

อสาทมณฑชาดก

มนต์มายาหญิง

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่วัดเชตวันเมืองสาวัตถี ทรงปรารภภิกษุผู้กระสันปั่นป่วนเพราะหญิงรูปหนึ่ง ได้ตรัสอดีตนิทานมาสาธกว่า...

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ในเมืองพาราณสีมีพราหมณ์ตระกูลหนึ่ง ได้จุดไฟตั้งไว้ตั้งแต่วันลูกชายเกิดไม่ให้ดับเป็นเวลา ๑๖ ปีแล้ว วันหนึ่ง มารดาเรียกลูกชายมาบอกว่า

" ลูกรัก แม่ได้จุดไฟตั้งไว้ในวันที่ลูกเกิดเรื่อยมา ถ้าหากเจ้าประสงค์จะไปพรหมโลก จงเข้าป่าบูชาพระอัคนีเทพเจ้าเกิด ถ้าอยากจะครองเรือน จงไปเรียนศิลปวิทยากับอาจารย์ทิสปาโมกข์ ณ เมืองตักกศิลาเถิด "

ลูกชายตัดสินใจเดินทางไปเรียนที่เมืองตักกศิลาจนสำเร็จแล้ว กลับมาบ้าน ส่วนมารดาไม่อยากจะให้ลูกชายครองเรือน อยากจะแสดงโทษของสตรีหวังให้ลูกชายออกบวช จึงส่งลูกชายให้กลับไปเรียนอสาทมนต์ที่สำนักของอาจารย์ ณ เมืองตักกศิลาอีก

ที่สำนักเรียนเมืองตักกกลิตา อาจารย์มีมารดาผู้แก่ชรามีอายุได้ ๑๒๐ ปีอยู่คนหนึ่ง ท่านจะเป็นผู้ปรนนิบัติมารดาด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการอาบน้ำ ป้อนข้าว ป้อนน้ำตลอดมา ผู้คนชาวเมืองจึงรังเกียจท่าน ท่านจึงได้พามารดา เข้าไปอาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง เมื่อเห็นลูกศิษย์กลับมาหาอีกครั้ง อาจารย์ทราบว่ ต้องการจะมาเรียนอสาตมมนต์ จึงเข้าใจเจตนาของมารดาของเขา

ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา อาจารย์จึงมอบหน้าที่ปรนนิบัติมารดาผู้ชราให้แก่ลูกศิษย์ไป พร้อมกับสั่งสอนว่า

" เจ้าจงอาบน้ำ ป้อนข้าว ป้อนน้ำ มารดาของเรา ปรนนิบัติด้วยการนวดมือ เท้า ศีรษะและหลังของท่าน พร้อมกับพูดคุยอย่างคำหวานเป็นต้นว่า คุณแม่ครับ ถึงจะแก่เฒ่าแล้ว ร่างกายของคุณแม่มายังดูกระชุ่มกระชวยอยู่เลย สมัยเป็นสาวคุณแม่คงจะสวยสะคราญหาที่เปรียบไม่ได้ ถ้าหากมารดาของเราพูดคุยอะไรกับเจ้า ต้องบอกให้เราทราบทั้งหมดห้ามปิดบัง เจ้าทำเช่นนี้ถึงจะได้ อสาตมมนต์ "

เขาได้ปรนนิบัติมารดาของอาจารย์เช่นนั้นตลอดมา จนนางคิดว่า หนุ่มน้อยคนนี่คงต้องการอิทธิมย์กับเราเป็นแน่นอน วันหนึ่งนางจึงถามชายหนุ่มว่า

" เธอต้องการฉันใช่ไหม "

เขารับคำว่า

" ครับ แต่ผมเกรงกลัวอาจารย์ "

นางพูดว่า

" ถ้าเช่นนั้น เจ้าจงฆ่าลูกฉันเสียสิ "

เขากล่าวว่า

" ผมเรียนหนังสือกับท่าน จะให้ฆ่าท่านได้อย่างไร "

นางพูดว่า

" ถ้าหากเธอไม่ทอดทิ้งฉันจริง ฉันจะฆ่าเขาเอง "

ธรรมดาหญิงส่วนมากไม่น่ายินดี มีลับลมคมใน ถึงจะแก่แล้วก็ยังมีกิเลสราคะถึงกับคิดจะฆ่าลูกชายตนเอง

ชายหนุ่มได้บอกเรื่องทุกอย่างแก่อาจารย์ อาจารย์จึงทราบว่ามีมารดาตนจะสิ้นชีวิตในวันนี้ จึงเรียกให้ลูกศิษย์ไปตัดต้นมะเดื่อมาทำเป็นรูปหุ่นเท่าตัวให้นอนในที่นอนคลุมผ้าทัวร่าง ผูกราวเชือกไว้เสร็จแล้ว มอบขวานให้ลูกศิษย์นำไปมอบให้มารดา บอกว่าอาจารย์เข้านอนแล้ว

นางเดินไปตามราวเชือกแล้วเงื้อขวานจามลงบนหุ่นไม้ที่หวังให้ตายคาที่ พอเกิดเสียงดังก็กึก จึงทราบว่าเป็นตุ๊กไม้ ทันใดนั้นเอง

ลูกชายก็โพล่มาถามว่าแม่ทำอะไร นางทราบว่าถูกหลอกแล้ว จึง
ล้มลงสิ้นใจตาย ณ ที่นั้นนั่นเอง ความที่จริงถ้านางไม่เดินมาก็จะ
นอนตายที่ศาลาของตนเองอยู่แล้ว นางเดินมาด้วยอำนาจกิเลส
ค้นหา

อาจารย์ได้ทำการเผาศพมารดาแล้วเรียกลูกศิษย์มาสอนว่า

" อสาคมนต์ไม่มีดอก ขึ้นชื่อว่าหญิงส่วนมาก ไม่รู้จักจิตจาง
มารดาของเจ้าส่งเจ้ามาเพื่อให้รู้จักโทษของหญิง บัดนี้ เจ้าเห็น
โทษของมารดาเราแล้ว ฟังทราบที่ ผู้หญิงส่วนมากไม่รู้จักอ้อม ซ้ำ
ซ้ำ "

แล้วให้เขากลับบ้าน เมื่อชายหนุ่มกลับไปถึงบ้าน มารดาจึงถาม
ว่า

" บัดนี้เจ้าจักบวชหรือจะครองเรือน "

เขาได้ตัดสินใจออกบวชเพราะเห็นโทษของหญิง และได้กล่าว
คาถาว่า

" ขึ้นชื่อว่า หญิงในโลกนี้ไม่น่ายินดี เพราะหญิงเหล่านั้นไม่มี
ขอบเขต

มีแต่ความกำหนัด คะนอง เหมือนเปลวไฟไหม้ทุกสิ่งทุก
อย่าง

ข้าพเจ้า จักละทิ้งหญิงทั้งหลายเหล่านั้น ไปบวชเพิ่มพูนวิเวก
"

เพื่อความชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นพึงทราบว่

" หญิงเหล่านั้น ร้อยเล่ห์ หลอกหลวง เป็นบ่อเกิดแห่งความ โศก
มีเชื้อ โรค เป็นตัวอุบาทว์

หยาบคาย ก่อให้เกิดความผูกพันซ์ เป็นชนวนแห่งความตาย
เป็นนางบังเงา ชายใด

วางใจในนาง ชายนั้น จัดเป็นคนเลวในฝูงคน "

อปถณกชาดก

ว่าด้วย การรู้ฐานะและมีใช้ฐานะ

พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเสด็จเข้าไปอาศัยพระนครสาวัตถีประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ตรัสอปถณกธรรมเทศานี้ก่อน.

ถามว่า ก็เรื่องนี้เกิดขึ้น เพราะปรารภใคร ?

ตอบว่า เพราะปรารภสาวกของเดียรถีย์ สหายของท่าน เศรษฐี.

ความพิศดารมีว่า วันหนึ่ง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีชักพาพวกสาวกของอัญญเดียรถีย์ ๕๐๐ คน ผู้เป็นสหายของตน ให้ถือระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องอุปได้เป็นอันมาก และน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยและผ้าเครื่องปกปิด ไปยังพระเชตวัน ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า บูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น สละเกสรและผ้าถวายแก่ภิกษุสงฆ์ แล้วนั่ง ณ ส่วนสุดข้างหนึ่ง โดยเว้นโทษของการนั่ง ๖ ประการ

สาวกของอัญญเดียรถีย์ แม่เหล่านั้นถวายบังคมพระตถาคตแล้ว แลดูพระพักตร์ของพระศาสดาอันงามสง่า ดูพระจันทร์ในวันเพ็ญ แลดูพระวรกายดูกายพรหม อันประดับด้วยพระลักษณะและพระอนุพยัญชนะ แวดวงด้วยพระรัศมีดั่งละวา แลดูพระพุทธรังสีอันหนาแน่น ซึ่งเปล่งออกเป็นวงๆ (ดู

พวงอุบะ) เป็นคู่ๆ จึงนั่งใกล้ๆ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี.

ลำดับนั้น พระศาสดาได้ตรัสธรรมกถาอันไพเราะวิจิตร ด้วยนัยต่างๆ ด้วยพระสุรเสียง ประคองเสียงพรหม นำสดับฟัง ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการแก่สาวกของอัญญาเดียรถีย์เหล่านั้น ปานประหนึ่งราชสีห์หนุ่มบันลือสีหนาท บนพื้นมโนศิลา เหมือนเมฆฤดูฝนเลื่อนลั่นอยู่ เหมือนท่ากงคาในอากาศให้หลัง ลงมา และเหมือนร้อยพวงแก้ว ฉะนั้น.

สาวกของอัญญาเดียรถีย์เหล่านั้นฟังพระธรรมเทศนาของ พระศาสดาแล้ว มีจิตเลื่อมใส ลุกขึ้นถวายบังคมพระทศพล ทำลายสภาวะของอัญญาเดียรถีย์แล้ว ได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็น สรรณะ.

จำเดิมแต่นั้น พวกอัญญาเดียรถีย์เหล่านั้นมีมือถือของหอม และดอกไม้เป็นต้น ไปพระวิหาร ฟังธรรม ให้ทาน รักษาศีล กระทำอุโบสถกรรม พร้อมกับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นนิตย กาล.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จจากกรุงสาวัตถี กลับไปกรุงราชคฤห์ อีกแล. ในเวลาที่พระตถาคตเสด็จไปแล้ว สาวกอัญญาเดียรถีย์เหล่านั้นก็ได้ทำลายสภาวะนั้นเสีย กลับไป ถึงอัญญาเดียรถีย์เป็นสรรณะอีก ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นเค้ามูลเดิม ของตน นั่นเอง.

ฝ่ายพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยับยั้งอยู่ ๗-๘ เดือน ได้เสด็จกลับไปยังพระเชตวัน เหมือนเดิมอีก. ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็พาสาวกอัญญาเดียรติย์เหล่านั้นไปเฝ้าพระศาสดา แม้อีก บุษยาพระศาสดาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง. พวกสาวกอัญญาเดียรติย์แม่เหล่านั้น ก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง. ลำดับนั้น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงความที่พวกสาวกอัญญาเดียรติย์เหล่านั้น เมื่อพระตถาคตเสด็จหลีกจาริกไปแล้ว ได้ทำลายสรัณะที่รับไว้ กลับไปถืออัญญาเดียรติย์เป็นสรัณะดำรงอยู่ในฐานะเดิมอีก.

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเผยแผมณฑลพระโอษฐ์ ประคองเปิดผอบแก้วอันเต็มด้วยของหอมต่างๆ อันมีกลิ่นหอมด้วยของหอมอันเป็นทิพย์ เพราะอาณาภาพของวิสุจิริต ที่ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปไม่ขาดสาย สิ้นโกฏิกัปนับไม่ถ้วน เมื่อจะทรงเปล่งพระสุรเสียงอันไพเราะ ตรัสถามว่า "ได้ยินว่า พวกท่านผู้เป็นอุบาสก ทำลายสรัณะ ๓ เสีย แล้วถึงอัญญาเดียรติย์เป็นสรัณะ จริงหรือ? ลำดับนั้นเมื่อพวกสาวกอัญญาเดียรติย์เหล่านั้น ไม่อาจปกปิดไว้ได้ พวกักราทูลว่า จริง พระเจ้าข้า.

พระศาสดาจึงตรัสว่า คุณอนอุบาสกทั้งหลาย ในโลกธาตุ เบื้องล่างจดอเวจีมหานรก เบื้องบนจดภวัคคพรหม และตามขวาง

หาประมาณมิได้ ชื่อว่าบุคคลเช่นกับพระพุทธเจ้า โดยพระคุณ
ทั้งหลายมีศีลเป็นต้น ย่อมไม่มี บุคคลที่ยิ่งกว่า จักมีมาแต่ไหน.
แล้วทรงประกาศคุณของพระรัตนตรัยที่ทรงประกาศไว้ด้วย พระ
สูตรทั้งหลายมีอาทิอย่างนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีประมาณเพียงใด ไม่มีเท่าก็
ตาม มี ๒ เท่าก็ตาม มี ๔ เท่าก็ตาม มีเท่ามากก็ตาม ฯลฯ พระ
ตถาคต เรากล่าวว่า เป็นเลิศของสัตว์ทั้งหลายมีประมาณเพียงนั้น.

(และพระสูตรว่า) ทรมณ์เครื่องปลื้มใจอย่างใดอย่างหนึ่ง
ในโลกนี้หรือโลกอื่น ฯลฯ รัตนะอันนั้นเสมอด้วยพระตถาคตเจ้า
ไม่มีเลย.

(และพระสูตรว่า) เมื่อบุคคลรู้จักกรรมอันเลิศ เลื่อมใส
แล้วโดยความเป็นของเลิศ เลื่อมใสแล้วในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ ฯลฯ
แล้วจึงตรัสว่า บุคคลจะเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาก็ตาม ผู้ถึงพระ
รัตนตรัยอันประกอบด้วยอุดมคุณอย่างนี้ ชื่อว่าจะเป็นผู้บังเกิดใน
นรกเป็นต้น ย่อมไม่มี. อนึ่ง พ้นจากการบังเกิดในอบายแล้ว ยังจะ
เกิดขึ้นในเทวโลกได้เสวยมหาสมบัติ เพราะเหตุไร พวกท่านจึง
พากันทำลายสรณะ เห็นปานนี้ แล้วถึงอัญญุเคียรถิ์ป็นสรณะ
กระทำกรรมอันไม่สมควรเลย.

ก็ในทีนี้ เพื่อจะแสดงถึงความที่บุคคล ผู้ถึงพระรัตนตรัย
เป็นสรณะ ด้วยอำนาจความหลุดพ้น และด้วยอำนาจเป็นรัตนะ

อันสูงสุด จะไม่มีการบังเกิดในอบายทั้งหลาย

บัณฑิตพึงแสดงพระสูตรเหล่านี้ว่า

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ชนเหล่านั้นจักไม่เข้าถึงอบายภูมิ ละคร่างกายของมนุษย์นี้ไปแล้ว จักยังกายเทพให้บริบูรณ์.

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ชนเหล่านั้นจักไม่เข้าถึงอบายภูมิ ละคร่างกายของมนุษย์นี้ไปแล้ว จักยังกายเทพให้บริบูรณ์.

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ ชนเหล่านั้นจักไม่เข้าถึงอบายภูมิ ละคร่างกายของมนุษย์นี้ไปแล้ว จักยังกายเทพให้บริบูรณ์.

มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ถูกภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงภูเขาย้าง ป่าย้าง อาราม และต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ย้าง ว่าเป็นสรณะนั้นแล มิใช่สรณะอันเกษม นั้นมิใช่สรณะอันอุดม เขาอาศัยสิ่งนั้นเป็นสรณะแล้ว ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง.

ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะแล้ว เห็นอริยสัจ ๔ ด้วยปัญญาอันชอบ คือทุกข์ และค้นหาอันเป็นแดนเกิดขึ้นแห่งทุกข์ (คือสมุทัย) และความก้าวล่วงทุกข์ (คือนิโรธ) และมรรคมืองค์ ๘ อันไปจากข้าศึก ให้ถึงพระนิพพานเป็นที่เข้าไปประจับทุกข์ นี้แลเป็นสรณะอันเกษม นี้เป็นสรณะอัน

อุดม เขาอาศัยสิ่งนี้แล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ ดังนี้แล.

ก็พระศาสดาทรงแสดงธรรมมีประมาณเท่านี้เท่านั้น แก่พวกสาวกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้น ยังไม่สิ้นเชิง. อีกอย่างหนึ่งแล ได้ทรงแสดงธรรม โดยนัย มีอาทิอย่างนี้ว่า

ดูก่อนอุบาสกทั้งหลาย ชื่อว่าพุทธานุสสติก็มีมัญฐาน ชัมมานุสสติก็มีมัญฐาน สังฆานุสสติก็มีมัญฐาน ย่อมให้โศคาปัตติมรรค ย่อมให้โศคาปัตติผล ย่อมให้สกทาคามิมรรค ย่อมให้สกทาคามิผล ย่อมให้อนาคามิมรรค ย่อมให้อนาคามิผล ย่อมให้อรหัตมรรค ย่อมให้อรหัตผล.

ครั้นทรงแสดงธรรมแล้ว จึงตรัสว่า พวกท่านทำลายสราณะชื่อ เห็นปานนี้ กระทำกรรมอันไม่สมควรแล้ว อนึ่ง พุทธานุสสติก็มีมัญฐานเป็นต้น อันเป็นทางให้ถึงโศคาปัตติมรรคเป็นต้นนี้ พึงแสดงโดยพระสูตรทั้งหลาย มีอาทิอย่างนี้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเอกอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน.

ธรรมเอกเป็นไฉน ?

คือพุทธานุสสติ ดังนี้.

ก็แหละ พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงโอวาท อุบาสก

ทั้งหลายโดยประการต่างๆ อย่างนี้แล้ว ได้ตรัสว่า ดูก่อนอุบาสกทั้งหลาย แม้ในกาลก่อน มนุษย์ทั้งหลายถือเอาสิ่งที่ไม่ใช่สรณะว่าเป็นสรณะ โดยการถือเอาด้วยการคาดคะเน โดยการถือเอาผิด ได้ตกเป็นภิกขาหารของยักษ์ในทางกันดาร ซึ่งอมมนุษย์หวงแหนแล้ว ถึงความพินาศอย่างใหญ่หลวง ส่วนเหล่ามนุษย์ผู้ถือการยึดถือชอบธรรม ยึดถือความแน่นอน ยึดถือไม่ผิด ได้ถึงความสวัสดิในทางกันดารนั้น นั่นเอง.

ครั้นตรัสแล้ว ได้ทรงนิ่งเสีย.

ลำดับนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกกฤหบดีลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้า กล่าวชมเชยแล้ว ประครองอัญชติเหนือเศียรเกล้า กราบทูลอย่างนี้ว่า บัดนี้ การที่พวกอุบาสกเหล่านี้ ทำลายสรณะอันอุดมแล้ว ถือสรณะยึดถือเอาด้วยการคาดคะเน ยึดถือเอาอย่างผิดๆ ปรากฏแก่ข้าพระองค์ก่อน ส่วนในปางก่อน พวกมนุษย์ผู้ยึดถือด้วยการคาดคะเน มีความพินาศ และพวกมนุษย์ผู้ยึดถือโดยชอบธรรม มีความสวัสดิในทางกันดารที่อมมนุษย์หวงแหน ยังกลับสำหรับข้าพระองค์ ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์เลย ดังข้าพระองค์ขอโอกาส ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าโปรดทรงกระทำเหตุนี้ให้ปรากฏ เหมือนยังพระจันทร์เต็มดวงให้เด่นขึ้นในอากาศ ฉะนั้น.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนกฤหบดี เรา

แลบำเพ็ญบารมี ๑๐ ทัศ ในกาลหาปริมาณมิได้ ได้แห่งตลอดพระ
 สัพพัญญุตญาณ ก็เพื่อจะตัดความสงสัยของชาวโลก นั้นแล. ท่าน
 จงเงี่ยโสตฟังโดยเคารพ เหมือนบุคคลเอาถาดทองคำ บรรจุเต็ม
 ด้วยน้ำมันเหลวแห่งราชสีห์ ฉะนั้น แล้วทรงยังสติให้เกิดแก่
 เศรษฐี แล้วได้ทรงกระทำเหตุการณ์ แม้อันระหว่างภพปกปิดไว้
 ให้ปรากฏ ดูทำลายกลุ่มหมอก นำพระจันทร์เพ็ญออกมา
 ฉะนั้น.

ในอดีตกาล ได้มีพระราชอาชญาว่า **พรหมทัต** อยู่ใน
 พระนครพาราณสี แคว้นกาสิกรัฐ. ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์ถือ
 ปฏิสนธิในตระกูลพ่อค้าเกวียน ถึงความเจริญวัยโดยลำดับ ได้
 เทียวกระทำการค้าด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม. พระโพธิสัตว์นั้น
 บางครั้งจากต้นแดนไปยังปลายแดน บางครั้งจากปลายแดนไปยัง
 ต้นแดน. ก็ในเมืองพาราณสีนั้นแหละ มีบุตรพ่อค้าเกวียนอีกคน
 หนึ่ง. บุตรพ่อค้าเกวียนคนนั้น เป็นคนขลาด ไม่เป็นคนมีปัญญา
 ไม่ฉลาดในอุบาย.

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์มาเอาสินค้ามีค่ามากจากเมือง
 พาราณสีบรรทุกเต็มเกวียน ๕๐๐ เล่ม ทำการเตรียมจะเดินทาง
 แล้วพักอยู่. ฝ่ายบุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้น ก็บรรทุกเต็มเกวียน
 ๕๐๐ เล่ม อย่างนั้นเหมือนกัน แล้วทำการเตรียมเดินทาง พักอยู่.

พระโพธิสัตว์คิดว่า ถ้าบุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้นจักไป

พร้อมกับเราทีเดียวไซ้ริ เมื่อเกวียนพันเล่มไปพร้อมกัน แม้ทางก็
 จักไม่พอเดิน ฟืนและน้ำเป็นต้นของพวกมนุษย์ก็ดี หนุ้าของพวก
 โคก็ดี จักหาได้ยาก บุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้นหรือเรา ควรจะไป
 ข้างหน้า. พระโพธิสัตว์นั้นจึงเรียกบุตรพ่อค้าเกวียนนั้นมา บอก
 เนื้อความนั้น แล้วกล่าวว่า เราทั้งสองไม่อาจไปรวมกัน ท่านจัก
 ไปข้างหน้าหรือข้างหลัง.

บุตรพ่อค้าเกวียนนั้นคิดว่า เมื่อเราไปข้างหน้าจะมี
 อานิสงส์มาก เราจักไปโดยหนทางยังไม่แตกเลย. พวกโคจักได้
 เกี่ยวกินหนุ้าที่ยังไม่มีใครถูกต้อง พวกผู้คนจักมีผักอันเกื้อกูลแ
 แก่ ซึ่งยังไม่ได้จับต้อง น้ำจักใส เราเมื่อไปตามชอบใจ จักตั้ง
 ราคาขายสินค้าได้. บุตรพ่อค้าเกวียนนั้นจึงกล่าวว่า สหาย เราจัก
 ไปข้างหน้า.

พระโพธิสัตว์ได้เห็นการไปข้างหลังว่า มีอานิสงส์มาก.
 พระโพธิสัตว์นั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า คนเหล่านี้เมื่อไป
 ข้างหน้า จักกระทำที่อันขรุขระในหนทางให้สม่าเสมอ เราจัก
 เดินทางไปตามทางที่คนเหล่านี้ไปแล้ว เมื่อโคพลีพัทธ์ (คือโคใช้
 งาน) ซึ่งไปข้างหน้ากินหนุ้าแก่และแข็ง โคทั้งหลายของเราจัก
 เกี่ยวกินหนุ้าอโรย ซึ่งออกขึ้นใหม่ ผักซึ่งใช้ทำแคงของพวก
 มนุษย์ ซึ่งออกขึ้นจากที่ที่ถูกเด็ดเอาไป จักเป็นของอโรย ในที่ที่
 ไม่มีน้ำ คนเหล่านี้จักขุดบ่อทำให้น้ำเกิดขึ้น เราจักค้ำน้ำในบ่อที่

คนเหล่านี้ขุดไว้.

ชื่อว่า การตั้งราคาสินค้า เป็นเช่นกับการปลงชีวิตมนุษย์ เราไปข้างหลังจักขายสินค้า ตามราคาของคนเหล่านี้ตั้งไว้. พระโพธิสัตว์นั้นเห็นอนิสงส์มีประมาณเท่านี้ จึงกล่าวว่า คุณก่อนสหาย ท่านจงไปข้างหน้าเถิด. บุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลารับคำแล้ว จึงเทียมเกวียนทั้งหลายเป็นการใหญ่ ออกไปล่่วงพื้นดินที่อยู่ของมนุษย์ ถึงปากทางกันดาร โดยลำดับ.

ชื่อว่ากันดารมี ๕ อย่าง คือ กันดารเพราะโจร ๑ กันดารเพราะสัตว์ร้าย ๑ กันดารเพราะขาดน้ำ ๑ กันดารเพราะอมมนุษย์ ๑ กันดารเพราะอาหารน้อย ๑.

ในกันดาร ๕ อย่างนั้น ทางที่พวกโจรชุมอยู่ ชื่อว่ากันดารเพราะโจร ทางที่สี่หะเป็นต้นชุกชุม ชื่อว่ากันดารเพราะสัตว์ร้ายอาศัยอยู่. สถานที่ที่ไม่มีน้ำอาบหรือน้ำกิน ชื่อว่ากันดารเพราะขาดน้ำ. ทางที่อมมนุษย์สิงอยู่ ชื่อว่ากันดารเพราะมีอมมนุษย์สิงอยู่. สถานที่ซึ่งเว้นจากของควรเคี้ยวอันเกิดแต่หัวเป็นต้น ชื่อว่ากันดารเพราะอาหารน้อย. ในกันดาร ๕ อย่างนี้ กันดารนั้นหมายเอากันดาร เพราะการขาดน้ำและกันดาร เพราะมีอมมนุษย์สิงอยู่. เพราะฉะนั้น บุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้น จึงตั้งตุ้มใหญ่ๆ ไว้บนเกวียนทั้งหลาย บรรจุกเต็มด้วยน้ำ เดินทางกันดาร ๖๐ โยชน์.

ครั้นในเวลาทีบุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้น ถึงท่ามกลาง

ทางกันดาร ยักษ์ผู้สิงอยู่ในทางกันดาร คิดว่า เราจักให้พวกมนุษย์เหล่านี้ ingsน้ำที่บรรทุกมาเสีย ทำให้กะปลกกะเปลี่ยแล้วกินมันทั้งหมด จึงนิรมิตยานน้อย นารีนรมย์ เทียมด้วยโคพลีพัทหนุ่ม ขาวปลอด ห้อมล้อมด้วยอมมนุษย์ ๑๒ คน ชุ่มด้วยน้ำและโคลน ถืออาวุธพร้อมทั้ง โล่เป็นต้น ประดับดอกอุบลและโกมุท มีผมเปียกและผ้าเปียก นั่งมาบนยานน้อยนั้น หนึ่งคนเป็นใหญ่ มีล้อยานเปื้อนเปือกตม เดินสวนทางมา.

ฝ่ายพวกอมมนุษย์ผู้เป็นบริวารของยักษ์นั้น เดินไปมา ข้างหน้าและข้างหลัง มีผมเปียกและผ้าเปียก ประดับดอกอุบล และดอกโกมุท ถือกำดอกปทุมและดอกบุณฑริก เคี้ยวกินเหง้าบัว มีหยาดน้ำและโคลนหยด ได้พากันเดินไป. ก็ธรรมดาว่า พ่อค้าเกวียนทั้งหลาย ในกาลใด ลมพัดมาข้างหน้า ในกาลนั้น จะนั่งบนยานน้อยห้อมล้อมด้วยคนอุปัฏฐาก หลีกเลียงฝุ่นในหนทางไปข้างหน้า ในกาลใด ลมพัดมาข้างหลัง ในกาลนั้น ก็หลีกไปทางข้างหลังโดยนัยนั้น นั่นแล.

ก็ในกาลนั้น ได้มีลมพัดมาข้างหน้า เพราะฉะนั้น บุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้น จึงได้ไปข้างหน้า. ยักษ์นั้นเห็นบุตรพ่อค้าเกวียนนั้นกำลังมาอยู่ จึงให้ยานน้อยของตนหลีกลงจากทาง ได้ทำการปฏิสันถารกับบุตรพ่อค้าเกวียนนั้นว่า ท่านทั้งหลายจะไปไหน. ฝ่ายบุตรพ่อค้าเกวียนก็ยังยานน้อยของตน หลีกลงจากทาง

ให้โอกาสเกวียนทั้งหลายไปแล้ว ยืน ณ ส่วนข้างหนึ่ง กล่าวกะ
 ยักษ์ว่า ท่านผู้เจริญ ฝ่ายพวกเรามาจากเมืองพาราณสี ส่วนท่าน
 ทั้งหลายประดับดอกอุบถและโกมุท ถัดดอกประทุมและบุณฑริก
 เป็นต้น เคี้ยวกินเหง้าบัว เปื้อนด้วยเปลือกตม มีหยดน้ำไหล พวกกัน
 มา ในหนทางที่ท่านทั้งหลายมา ฝนตกหรือหวน มีสระน้ำ
 คารคายด้วยดอกอุบถ เป็นต้น หรือ.

ยักษ์ได้ฟังถ้อยคำของบุตรพ่อค้าเกวียนนั้นแล้ว จึงกล่าว
 ว่า สหาย ท่านพูดอะไร ที่นั่น ราวป่าเขียวปรากฏอยู่ ตั้งแต่ที่นั่น
 ไป ป่าทั้งสิ้นมีน้ำอยู่ทั่วไป ฝนตกเป็นประจำ แม้แต่ชอกเขาก็เต็ม
 (ด้วยน้ำ) ในที่นั้นๆ มีสระน้ำคารคายด้วยดอกปทุม. เมื่อเกวียน
 ทั้งหลายผ่านไปโดยลำดับ จึงถามว่า ท่านพาเกวียนเหล่านี้มา จะ
 ไปไหนกัน? บุตรพ่อค้าเกวียนกล่าวว่า จะไปยังชนบทชื่อโน้น.
 ยักษ์กล่าวว่า ในเกวียนเล่มนี้และเล่มนี้ มีสินค้ำชื่ออะไร. บุตร
 พ่อค้าเกวียนตอบว่า มีสินค้ำชื่อโน้นและชื่อโน้น. ยักษ์กล่าวว่า
 เกวียนที่มาข้างหลังเป็นเกวียนหนักมาก กำลังมาอยู่ ในเกวียนนั้น
 มีสินค้ำอะไร. บุตรพ่อค้าเกวียนกล่าวว่า ในเกวียนเล่มนั้นมีน้ำ
 ยักษ์กล่าวว่า ก่อนอื่นท่านทั้งหลายนำน้ำมาข้างหลังด้วย ได้
 กระทำความเนินช้ำแล้ว ก็ตั้งแต่นี้ไป ก็จด้วยน้ำย่อมไม่มี ข้างหน้า
 มีน้ำมาก ท่านทั้งหลายจงทูปตม เทน้ำทิ้งเสีย จงไปด้วยเกวียนเบา
 เกด. ก็แหละครั้งกล่าวอย่างนี้แล้ว จึงพูดว่า ท่านทั้งหลายจงไป

เถอะ ความซักซ้าจะมีแก่พวกเรา แล้วเดินไปหน่อยหนึ่ง ถึงที่ที่คน
เหล่านั้นมองไม่เห็น ก็ได้ไปยังนครยักษย์ของตน นั้นแล.

ฝ่ายพ่อค้าเกวียนผู้เขลานั้น เพราะความที่ตนเป็นคนเขลา
จึงเชื่อคำของยักษย์นั้น จึงให้ทุบคุ่มทิ้งหลายทิ้งทั้งหมด ไม่เหลือ
น้ำแม่สักฟายมือเดียว แล้วขับเกวียนไป ช่างหน้าเชื่อว่าน้ำแม่มี
ประมานน้อย มิได้มี. มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อไม่ได้น้ำดื่มพากัน
ลำบากแล้ว คนเหล่านั้นพากันไป จนพระอาทิตย์อัสดง จึงปลด
เกวียน พักเกวียนให้เป็นวง แล้วผูกโคที่ล้อเกวียน. น้ำไม่มีแก่พวก
โค หรือข้าวยาकुและภตก็ไม่มีแก่พวกมนุษย์. ฝ่ายพวกมนุษย์มี
กำลังเปลี้ยลง ไม่ใส่ใจพากันนอนหลับไปในที่นั้นๆ. ในลำดับอัน
เป็นส่วนราตรี ยักษย์ทั้งหลายมาจากนครยักษย์ ยัง โคและมนุษย์
ทั้งหมดนั้นแลให้ถึงแก่ความตาย แล้วกินเนื้อของ โคและมนุษย์
เหล่านั้น ไม่ให้เหลือแม้แต่กระดูก แล้วจึงพากันไป. ชนเหล่านั้น
แม่ทั้งหมดถึงความพินาศ เพราะอาศัยบุตรพ่อค้าเกวียนผู้โง่เขลา
คนเดียว ด้วยประการอย่างนี้ กระดูกมือเป็นต้นได้กระจัดกระจาย
ไปในทิศน้อยทิศใหญ่. เกวียน ๕๐๐ เล่มได้ตั้งอยู่ตามที่บรรทุกไว้
เต็มอย่างเดิมแล.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์แล จำเดิมแต่วันที่บุตรพ่อค้าเกวียนโง่
ออกไปแล้ว ก็ยับยั้งอยู่ประมานถึงเดือน จึงพากันออกจากพระ
นครพร้อมกับเกวียน ๕๐๐ เล่ม ถึงปากทางกันดาร โดยลำดับ,

พระโพธิสัตว์นั้นจึงยังค่อมน้ำให้เต็ม ณ ปากทางกัณดารนั้น พา
 เอน้ำเป็นอันมากไป ให้เที่ยวตกลองป่าวร้องภายในกองค่าย ให้
 พวกชนประชุมกัน แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พวก
 ท่านยังไม่ขออนุญาตข้าพเจ้า อย่าได้เหน้า แม้สักท่าของมือหนึ่ง
 ชื่อว่าต้นไม้มิพีย่อมมีในทางกัณดาร ใบไม้ดอกไม้อะไรหรือผลไม้
 ท่านทั้งหลายไม่เคยกินในกาลก่อนมีอยู่ พวกท่านยังไม่ได้ได้ถาม
 แม่ข้าพเจ้า ก็อย่าได้เคี้ยวกิน ครั้นให้โอวาทแม่แก่คนทั้งหลาย
 อย่างนี้แล้ว จึงเดินทางกัณดารด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม.

เมื่อพระโพธิสัตว์ถึงท่ามกลางทางกัณดาร ยักษ์นั้นได้
 แสดงตนในหนทางสวนกันแก่พระโพธิสัตว์ โดยนัยก่อนนั้น
 แหละ. พระโพธิสัตว์พอเห็นยักษ์นั้นเท่านั้น ได้รู้ว่า ในทาง
 กัณดารนี้แหละ ไม่มีน้ำ นี้ชื่อว่ากัณดารเพราะไม่มีน้ำ อนึ่ง ผู้นี้ไม่
 มีท่าทีเกรงกลัว มีนัยน์ตาแดง แม่เงาของเขาก็ไม่ปรากฏ. บุตร
 พ่อค้าเกวียนผู้เขลาให้ทิ้งน้ำหมดพากันลำบาก พร้อมทั้งบริษัทจัก
 ถูกยักษ์นี้ กินเสียแล้วโดยไม่ต้องสงสัย แต่ยักษ์นี้เห็นจะไม่รู้ความ
 ที่เราเป็นบัณฑิต และความที่เราเป็นผู้ฉลาดในอุบาย.

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์นั้นกล่าวกะยักษ์นั้นว่า พวกท่าน
 จงไปเถิด พวกเราเชื่อว่าเป็นพ่อค้า ยังไม่เห็นน้ำอื่น จะไม่ทิ้งน้ำที่
 บรรทุกเอามา แต่เราทั้งหลายจะทิ้งในที่ที่ให้เห็นแล้ว ทำเกวียน
 ทั้งหมดให้เบา แล้วจักไป. ฝ่ายยักษ์ไปได้หน่อยหนึ่ง เข้าถึงที่ที่

มองไม่เห็น แล้วไปนครยักษของตนทีเดียว.

เมื่อยักษ์ไปแล้ว คนทั้งปวงจึงเข้าไปหาพระโพธิสัตว์ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่เจ้านาย คนเหล่านี้กล่าวว่า นั้นแนวป่าเขียวปรากฏอยู่จำเดิมแต่ที่นั่นไป ฝนจักตกเป็นนิത്യ เป็นผู้สวมมาลัยดอกอุบลและโกมุท ถือกำดอกปทุมและบุณฑริก เกี่ยวกินเหง้าบัว มีผ้าเปียก และมีผมเปียก มีหยาดน้ำและโคลนไหลหยดมา พวกเราจักทิ้งน้ำ มีเกวียนเบาจะไปได้เร็ว.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ได้ฟังคำของคนเหล่านั้น แล้วจึงให้พักเกวียน ให้คนทั้งหมดประชุมกัน แล้วถามว่า พวกท่านเคยได้ฟังมาจากใครๆ หรือว่า ในที่กัณดารนี้มีสระน้ำหรือสระ โบกขรณี.

คนทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่เจ้านาย ไม่เคยได้ยิน.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า นี้ชื่อว่ากัณดารเพราะน้ำไม่มี. บัดนี้คนพวกหนึ่งพูดว่า เบื้องหน้าแต่แนวป่าเขียวนั้น ฝนตก ธรรมดาว่า ลมฝนจะพัดไปถึงที่มีประมาณเท่าไร?

คนทั้งหลายกล่าวว่า พัดไปได้ประมาณ ๓ โยชน์ ขอรับเจ้านาย.

พระโพธิสัตว์ถามว่า ลมกับฝนกระทบร่างกายของบุคคล แม้คนหนึ่ง บรรดาพวกท่าน มีอยู่หรือ?

คนทั้งหลายกล่าวว่า ไม่มีขอรับ.

พระโพธิสัตว์ถามว่า ธรรมดา ก้อนเมฆย่อมปรากฏในที่มิ

ประมาณเท่าไร?

คนทั้งหลายกล่าวว่า ในที่ประมาณ ๓ โยชน์ ขอรับ.

พระโพธิสัตว์ถามว่า ก็บรรดาท่านทั้งหลาย ใครๆ เห็น
ก้อนเมฆก้อนหนึ่ง มีอยู่หรือ?

คนทั้งหลายกล่าวว่า ไม่มีขอรับ.

พระโพธิสัตว์. ธรรมดา สายฟ้าปรากฏในที่ที่มีประมาณ
เท่าไร?

คนทั้งหลาย. ในที่ประมาณ ๔-๕ โยชน์ ขอรับ.

พระโพธิสัตว์. ก็บรรดาท่านทั้งหลาย ใครๆ ที่เห็นแสง
สว่างของสายฟ้า มีอยู่หรือ?

คนทั้งหลาย. ไม่มีขอรับ.

พระโพธิสัตว์. ธรรมดา เสียงเมฆจะได้ยินในที่ที่มีประมาณ
เท่าไร?

คนทั้งหลาย. ในที่ ๑-๒ โยชน์ ขอรับ.

พระโพธิสัตว์. ก็บรรดาท่านทั้งหลาย ใครๆ ที่ได้ยินเสียง
เมฆ มีอยู่หรือ?

คนทั้งหลาย. ไม่มีขอรับ.

พระโพธิสัตว์. ท่านทั้งหลายรู้จักคนเหล่านี้หรือ?

คนทั้งหลาย. ไม่รู้จักขอรับ.

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า คนเหล่านี้ไม่ใช่มนุษย์ คนเหล่านี้

เป็นยักษ์ พวกมันจกมาเพื่อยุให้พวกเราทิ้งน้ำ กระทำให้อ่อนกำลัง แล้วจะเคียวกิน บุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลาซึ่งไปข้างหน้า ไม่ฉลาดในอุบาย เขาคงจกถูกยักษ์เหล่านี้ให้ทิ้งน้ำ ถ้าปากแล้วเคียวกินเสียเป็นแน่ เกวียน ๕๐๐ เล่ม จักจอดอยู่ตามที่บรรรทุกไว้เต็ม นั่นแหละ. วันนี้ พวกเราจักเห็นเกวียนเหล่านั้น ท่านทั้งหลายอย่าได้ทิ้งน้ำ แม้มาตรว่า ฟายมือหนึ่ง จงรีบจับเกวียนไปเร็วๆ.

พระโพธิสัตว์นั้นมาอยู่เห็นเกวียน ๕๐๐ เล่ม ตามที่บรรรทุกไว้เต็มนั่นแหละ และกระดุกคางเป็นต้น ของมนุษย์ทั้งหลายและของเหล่าโค กระจัดกระจายอยู่ในทิศน้อยทิศใหญ่ จึงให้ปลดเกวียน ให้ตั้งกองค่ายโดยเอาเกวียนวางรอบ ให้คนและโคกินอาหารเย็น ต่อเวลาเย็น ให้โคทั้งหลายนอนตรงกลางคนทั้งหลาย ตนเองพาเอาคนผู้มีกำลังแข็งแรง มือถือดาบ ตั้งการอารักขา ตลอดราตรีทั้ง ๓ ยาม ยืนเท่านั้น (ไม่นอน) จนอรุณขึ้น.

วันรุ่งขึ้น พระโพธิสัตว์ทำกิจทั้งปวงให้เสร็จแต่เช้าตรู่ ให้โคทั้งหลายกิน แล้วให้ทิ้งเกวียนที่ไม่แข็งแรงเสีย ให้ถือเอาเกวียนที่แน่นหนา ให้ทิ้งสิ่งของที่มีราคาน้อยเสีย ให้ขนสิ่งของที่มีค่ามากขึ้น ไปยังที่ตามที่ปรารถนาๆ ขายสิ่งของด้วยมูลค่า ๒ เท่า ๓ เท่า ได้พาบริษัททั้งหมด ไปยังนครของตนๆ นั่นแลอีก.

พระศาสดา ครั้นตรัสธรรมกถาแล้ว ตรัสว่า ดูก่อน กถุหบดี ในกาลก่อน คนผู้มีปรกติยึดถือ โดยการคาดคะเน ถึง

ความพินาศใหญ่หลวงด้วยประการอย่างนี้ ส่วนคนผู้มีปรกติ ยึดถือตามความจริง พ้นจากเงื้อมมือของพวกอมนุษย์ ไปถึงที่ที่ปรารถนาๆ โดยสวัสดิ์ แล้วกลับมาเฉพาะยังที่อยู่ของตนแม่อีก เมื่อจะทรงสืบต่อเรื่องแม่ทั้งสองเรื่อง ทรงเป็นผู้ตรัสรู้ยิ่งเอง ในอภินิหารกรรมเทศานี้ จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

คนพวกหนึ่งกล่าวฐานะไม่ผิด นักเดาทิ้งหลายกล่าวฐานะ นั้นว่าเป็นที่สอง คนมีปัญญารู้ฐานะและมิใช่ฐานะนั้น แล้วควรถือเอาฐานะที่ไม่ผิดไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า อปณฺณกํ ใต้แก่ เป็นไปอย่างแน่นอน คือ ไม่ผิด เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์. บทว่า ฐานํ ใต้แก่ เหตุ. จริงอยู่ ในเหตุ เพราะเหตุที่ผลชื่อว่า ย่อมตั้งอยู่ เพราะมีความเป็นไปต่อเนื่องกับเหตุ นั้น นั้น ท่านจึงเรียกเหตุ นั้น ว่า ฐานะ.

และพึงทราบประโยชน์ของบทว่า ฐานํ นั้นในประโยค มีอาทิว่า ฐานญจ ฐานโต อฐานญจ อฐานโต ฐานะโดยฐานะ และมิใช่ฐานะ โดยมิใช่ฐานะ. ดังนั้น แม้ด้วยบททั้งสองว่า อปณฺณกญฺจ ฐานํ ท่านแสดงว่า เหตุใด นำมาซึ่งความสุขโดยส่วนเดียว เหตุ นั้น บัณฑิตทั้งหลายปฏิบัติแล้ว. เหตุอันเป็นไปอย่างแน่นอน เหตุอันงาม ชื่อว่าอภินิหาระ ไม่ผิด นี้เป็นเหตุอันไม่ผิด เป็นเหตุเครื่องนำออกจากทุกข์. ความย่อในที่นี้ เพียงเท่านี้.

แต่เมื่อว่าโดยประเภท สรรณคมน์ ๓ คีต ๕ คีต ๘ คีต ๑๐

ปาฏิโมกข์สังวร อินทรีย์สังวร อาชีวปาริสุทธิศีล ปัจจยปฏิเสวนะ การเสพปัจฉัย จตุปาริสุทธิศีลแม่ทั้งหมด ความคุ้มครองทวารใน อินทรีย์ทั้งหลาย ความรู้ประมาณในโภชนะ ชาคริยานุโยค ฌาน วิปัสสนา อภิญญา สมาบัติ อริยมรรค อริยผล แม่ทั้งหมดนี้ เป็น ฐานะอันไม่ผิด อธิบายว่า ข้อปฏิบัติไม่ผิด ข้อปฏิบัติอันเป็น เครื่องนำออกจากทุกข์.

ก็แหละ เพราะเหตุที่ฐานะอันไม่ผิดนี้ เป็นชื่อของข้อ ปฏิบัติเครื่องนำออกจากทุกข์ เพราะฉะนั้นแหละ พระผู้มีพระ ภาคเจ้า เมื่อจะทรงแสดงข้อปฏิบัติอัน ไม่ผิดนั้น จึงตรัสพระสูตร นี้ว่า

“คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เป็นผู้ปฏิบัติข้อปฏิบัติอัน ไม่ผิด เป็นผู้มีความเพียร และ เป็นผู้ปรารภความเพียรนั้น เพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย

๓ ประการเป็นไฉน ?

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้คุ้มครอง ทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ เป็นผู้ ประกอบตามความเพียรเครื่องตั้งอยู่.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างไรก็ตามใด ๆ ภิกษุเป็นผู้คุ้มครองทวาร ในอินทรีย์ทั้งหลาย.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วย

จักขุ ย่อมไม่ถือเอาโดยนิमित ฯลฯ

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครอง
ทวารในอินทรีทั้งหลาย.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุเป็นผู้รู้ประมาณ
ในโภชนะ.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณา
โดยแยกคายแล้ว บริโภคอาหารมิใช่เพื่อเล่น มิใช่เพื่อมัวเมา มิใช่
เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตกแต่ง เพียงเพื่อให้กายนี้ดำรงอยู่ เพื่อให้
ดำเนินไป เพื่องดเว้นการเบียดเบียน เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์
ดังนั้น เราจะบำบัตเวทนาเก่า ไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น การยังชีวิต
ให้ดำเนินไป ความไม่มีโทษและการอยู่ผาสุก จักมีแก่เรา.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้ประมาณใน โภชนะ
อย่างนี้แล.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็อย่างไรเล่า ภิกษุจึงจะเป็นผู้
ประกอบเนื่องๆ ซึ่งความเพียรเครื่องต้นอยู่.

คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ชำระจิตจาก
ธรรมเครื่องกั้น ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ชำระจิต
จากธรรมเครื่องกั้น ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอด
ปฐมยามแห่งราตรี. สำเร็จสัทโสภาโดยข้างเบื้องขวา เอาเท้าซ้อน
เท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำไว้ในใจถึงความสำคัญในการลุกขึ้น

ตลอดมัชฌิมยามแห่งราตรี. ลูกขึ้นแล้ว ชำระจิตจากกรรมเครื่อง
กางกั้น ด้วยการจงกรม ด้วยการนั่ง ตลอดปัจฉิมยามแห่งราตรี.

คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าเป็นผู้
ประกอบเนืองๆ ซึ่งความเพียรเป็นเครื่องตั้งอยู่” ดังนี้.

ก็ในพระสูตรนี้ตรัสธรรม ๑ ประการ อปัณณกปฏิบัติ
คือข้อปฏิบัติไม่ผิดนี้ ย่อมใช้ได้จนกระทั่งอรหัตผล ที่เดียว.
ในอปัณณกปฏิปทานั้น เมื่ออรหัตผล ก็ย่อมชื่อว่าเป็นปฏิปทาแก่
การอยู่ด้วยผลสมบัติ และแก่ปรินิพพานที่ไม่มีขันธ ๕ เหลือ.

บทว่า เอเก ได้แก่ คนผู้เป็นบัณฑิตพวกหนึ่ง. แม้ในบทว่า
เอเก นั้น ไม่มีการกำหนดลงไปอย่างแน่นอนว่า คนชื่อนั้น ก็
จริง. แต่ถึงกระนั้น คำว่า เอเก ที่แปลว่า พวกหนึ่งนี้ ฟังทราบ
พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสหมายเอา เฉพาะพระโพธิสัตว์พร้อมทั้ง
บริษัท. บทว่า ทุดิยฺ ที่สอง ในบทว่า ทุดิยฺ อาหุ ตกุกิกา นักเดา
กล่าวว่าเป็นฐานะที่สอง นี้ได้แก่ เหตุแห่งการยึดถือเอาโดยการ
เดา คือเหตุอันไม่เป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ ว่าเป็นที่สอง จาก
ฐานะอันไม่ผิดที่หนึ่ง คือ จากเหตุอันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์.

ก็ในบทว่า อาหุ ตกุกิกา นี้ มีการประกอบความกับบท
แรก ดังต่อไปนี้:-

คนที่ เป็นบัณฑิตพวกหนึ่ง มีพระโพธิสัตว์เป็นประธาน
ถือเอาฐานะที่ไม่ผิด คือเหตุอันเป็นไปอย่างแน่นอน ได้แก่เหตุอัน

ไม่ผิด เหตุอันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์. ส่วนนักคาคคะเน มี บุตรพ่อค้าเกวียนผู้เขลา เป็นประชานันน์ กล่าวคือ ได้ถือเอาฐานะ ที่เป็นไปโดยไม่แน่นอน คือ เหตุที่ผิด ได้แก่ เหตุอันไม่เป็นเครื่อง นำออกจากทุกข์ ซึ่งมีโทษ ว่าเป็นที่สอง.

บรรดาชนทั้งสองพวกนั้น ชนที่ถือฐานะอันไม่ผิดนั้น เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติปทาขาว ส่วนชนที่ถือเหตุอันไม่เป็นเครื่องนำ ออกจากทุกข์ กล่าวคือการยึดถือโดยคาคคะเนเอาว่า ข้างหน้ามีน้ำ ว่าเป็นที่สองนั้น เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติปทาดำ.

ในปฏิบัติปทาสองอย่างนั้น ปฏิบัติปทาขาวเป็นปฏิบัติปทาไม่เสื่อม ส่วนปฏิบัติปทาดำเป็นปฏิบัติปทาเสื่อม เพราะฉะนั้น ชนผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติปทาขาว เป็นผู้ไม่เสื่อม ถึงแก่ความสวัสดิ ส่วนชนผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติปทาดำ เป็นผู้เสื่อม ถึงแก่ความพินาศวิพาท.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแก่นาถบิณฑิกคฤหบดี ถึง เนื้อความดังพรรณนามานี้ แล้วตรัสพระดำรัสนี้ให้ยิ่งขึ้นว่า คนมี ปัญญา รู้ฐานะ และมีใช้ฐานะนี้แล้ว ควรถือเอาฐานะที่ไม่ผิดไว้.

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า เอตทญฺญาย เมธาวิ ความว่า กุลบุตรผู้ประกอบด้วยปัญญาอันหมดจดสูงสุด ซึ่งได้นามว่า เมธา รู้คุณและโทษ ความเจริญและความเสื่อม ประโยชน์และ มิใช่ประโยชน์ ฐานะและมีใช้ฐานะ ในฐานะทั้งหลาย กล่าวคือ การยึดถือฐานะไม่ผิด และการยึดถือโดยการคาคคะเนทั้งสอง คือ

ในฐานะที่ไม่ผิดและฐานะที่ผิด นี้.

บทว่า ตั คณฺเห ยทปณฺณกั ความว่า ควรถือเอาฐานะที่ไม่ผิด คือที่เป็นไปโดยแน่นอน เป็นปฏิปทาขาว เป็นเหตุเครื่องนำออกจากทุกข์ กล่าวคือปฏิปทาอันไม่เสื่อมนั้นนั่นแหละไว้

เพราะเหตุไร?

เพราะภาวะมีความเป็นไปแน่นอนเป็นต้น. ส่วนนอกนี้ไม่ควรถือเอา.

เพราะเหตุไร?

เพราะภาวะมีความเป็นไปไม่แน่นอน.

จริงอยู่ ชื่อว่าปัญณกปฏิปทานี้ เป็นปฏิปทาของ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระพุทธรูป ทั้งปวงแล. ก็ พระพุทธเจ้าทั้งปวง ตั้งอยู่เฉพาะในอปัญณกปฏิปทา บำเพ็ญ บารมีทั้งหลายด้วยความเพียรมั่น ชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้าที่ลานต้น โภธิ. แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าก็ยังมีปัจเจกโพธิญาณให้เกิดขึ้น แม้ พุทธรูปทั้งหลายก็ตรัสรู้เฉพาะสาวกบารมีญาณ.

พระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ทรงประทานกุศลสมบัติทั้ง ๓ กามาวจรสวรรค์ ๖ และสมบัติในพรหมโลก แก่อุบาสกเหล่านั้น ด้วยประการดังนี้ ในที่สุดทรงแสดงอปัญณกปฏิปทานี้ว่า ชื่อว่า ปฏิปทาที่ไม่ผิด ให้อรหัตผล. ชื่อว่าปฏิปทาที่ผิด ให้การบังเกิดใน อบาย ๔ และในตระกูลต่ำ ๕ **แล้วทรงประกาศอริยสัจ ๔** โดย

อาการ ๑๖ ให้ยิ่งขึ้นไป.

ในเวลาจบอริยสัง ๔ อุบาสก ๕๐๐ คนแม่ทั้งหมดนั้น
ดำรงอยู่แล้วในโศดาปัตติผล.

พระศาสดา ครั้นทรงแสดงพระธรรมเทศนานี้แล้ว ทรง
แสดงเรื่อง ๒ เรื่องสืบอนุสนธิกัน แล้วทรงประมวลชาดกมา
แสดง ทรงทำพระเทศนาให้จบลงว่า

บุตรพ่อค้าเกวียนผู้โง่เขลาในสมัยนั้น ได้เป็นพระเทวทัต
ในบัดนี้

แม้บริษัทของบุตรพ่อค้าเกวียนโง่นั้น ก็ได้เป็นบริษัทของ
เทวทัต ในบัดนี้

บริษัทของบุตรพ่อค้าเกวียนผู้เป็นบัณฑิตในครั้งนั้น ได้
เป็นพุทธบริษัท ในบัดนี้

ส่วนบุตรของพ่อค้าเกวียนผู้เป็นบัณฑิตในครั้งนั้น ได้เป็น
เรา ตถาคต

ตักกชาดก

ลักษณะของหญิง ว่าด้วยกรรมดาหญิง

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้กระสันนั้นแหละ ตรัสพระธรรมเทศานี้ มีคำเริ่มต้นว่า โภธนา ออกตถุญ จ ดังนี้.

๑๐ ม. อรรถกถาตักกปิ่นตชชาดก

พระศาสดาตรัสถามว่า จริงหรือภิกษุที่เขารู้ว่า เธอ กระสันแล้ว? เมื่อภิกษุนั้นกราบทูลว่า จริง พระเจ้าข้า. ตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าหญิงทั้งหลาย เป็นคนอกตัญญู ประทุษร้ายมิตร เหตุไร เธอ จึงกระสัน เพราะอาศัยหญิงเหล่านั้น.

แล้วทรงนำเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้ :-

ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ใน กรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์บวชเป็นฤาษี สร้างอาศรมอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา ยังสมบัติและอภิญญาให้เกิดแล้ว ยับยั้งอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่ความยินดีในฉาน.

ในสมัยนั้น ธิดาของท่านเศรษฐีในกรุงพาราณสี ชื่อว่า **พฤษภุมารี** เป็นหญิงคู่ร้าย หยาบคาย มักด่า มักตีทาสและ

กรรมกร.

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง คนที่เป็นบิรवारชนนางไปว่า จักเล่นน้ำในแม่น้ำคงคา. ขณะเมื่อมนุษย์เหล่านั้นเล่นน้ำกันอยู่นั้นแหละ เป็นเวลาที่พระอาทิตย์ใกล้จะอัสดง เมฆฝนก็ตั้งเค้าขึ้น. พวกมนุษย์ทั้งหลายเห็นเมฆฝนแล้ว ก็รีบวิ่งแยกย้ายกันไป. พวกทาสกรรมกรของธิดาท่านเศรษฐี พุดกันว่า วันนี้ พวกเราควรแก้เผ็ดนางตัวร้ายนี้ แล้วทิ้งนางไว้ในน้ำนั้นแล พวกกันขึ้นไปเสีย. ฝนก็ตกลงมา แมื่อดวงอาทิตย์ก็อัสดง เกิดความมืดมัวทั่วไป. พวกทาสและกรรมกรเหล่านั้น เว้นแต่ธิดาท่านเศรษฐีคนเดียว ไปถึงเรือน.

เมื่อคนทั้งหลายพุดว่า ธิดาท่านเศรษฐีไปไหนเล่า?

ก็กล่าวว่า นางขึ้นจากแม่น้ำคงคาก่อนหน้าแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกข้าพเจ้าจึงไม่รู้ว่านางไปไหน.

แม้พวกญาติพากันค้นหา ก็ไม่พบ.

ธิดาท่านเศรษฐีร้องดั่งลั่น ลอยไปตามน้ำ ถึงที่ใกล้บรรณศาลาของพระโพธิสัตว์เมื่อเวลาที่เที่ยงคืน. พระโพธิสัตว์ได้ยินเสียงของนางก็คิดว่านั่นเสียงหญิง ต้องช่วยเหลือนาง พลังถือคบหญาเดินไปสู่ฝั่งแม่น้ำ เห็นนางแล้วก็ปลอบว่า อย่ากลัว อย่ากลัว ด้วยมีกำลังดั่งช้างสาร สมบูรณ์ด้วยเรี่ยวแรง ว่ายน้ำไปช่วยนางขึ้นได้ พาไปอาศรม ก่อไฟให้นางผิง. ครั้นนางค่อยสร้างหนาวแล้ว ก็จัดหาผลไม้เนื้อนุ่มใหญ่ที่อร่อยๆ มาให้ พลังถามนาง

ขณะที่บริโภคผลไม้ฉันว่า นางอยู่ที่ไหนและทำไมถึงตกน้ำลอยมา.

นางก็เล่าเรื่องราวนั้นให้ฟัง.

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์กล่าวกะนางว่า เธอพักเสียที่นี้แหละ แล้วจัดให้นางพักในบรรณศาลา ตอนพักอยู่กลางแจ้ง ๒-๓ วันแล้วกล่าวว่า บัดนี้ เธอจงไปเถิด.

เศรษฐีคิดาคิดว่า เราจักทำดาบสนี้ถึงสี่ลเภท แล้วชวนไปด้วยให้จงได้ ดังนี้แล้วไม่ยอมไป.

ครั้นเวลาล่วงผ่านไป ก็แสดงกระบิดกระบวนเล่ห์มายาหลอ้ง ทำให้พระดาบสสืลขาด เสื่อมจากฉนวน. ดาบสก็ชวนนางอยู่ในป่านั่นเอง

ครั้งนั้น นางกล่าวกะดาบสว่า ข้าแต่ท่านเจ้า เราทั้งสองจักอยู่ในป่าทำไม เราสองคนพากันไปสู่ย่านมนุษย์เถิด. ดาบสก็พานางไปถึงบ้านชายแดนตำบลหนึ่ง ประกอบอาชีพด้วยการขายเปรียง เลี้ยงนาง. เพราะท่านดาบสขายเปรียงเลี้ยงชีวิต ผูกพันจึงขนานนามว่า **ตักกบัณฑิต**.

ครั้งนั้น พวกชาวบ้านร่วมกันให้เสบียงอาหารแก่ท่านกล่าวว่า ท่านช่วยบอกเหตุการณ์ที่บุคคลประกอบดีหรือชั่วแก่พวกข้าพเจ้า อยู่เสียในที่นี้เถิด แล้วช่วยกันสร้างกระท่อม ให้อยู่ใกล้ประตูบ้าน.

ก็โดยสมัยนั้น พวกโจรพากันลงมาจากภูเขา ปล้น
ชนบทชายแดน.

วันหนึ่งพากันมาปล้นบ้านนั้น แล้วใช้ชาวชนบทนั้น
แหละให้ขนข้าวของไปให้ ยึดเอาตัวนางเศรษฐีธิดาเมื่อนั้น ไปยังที่
ทำนักรของตน แล้วจึงปล่อยคนที่เหลือ. ส่วนนายโจรพอใจในรูป
ของนาง จึงทำนางให้เป็นภรรยาของตน.

พระโพธิสัตว์สอบถามว่า หญิงชื่อนี้ไปไหนเสียเล่า?

แม้จะได้ฟังว่าถูกนายโจรยึดเอาไว้เป็นภรรยาเสียแล้ว ก็
ยังคิดว่านางจักยังไม่ทิ้งเรา อยู่ในที่นั้น จักต้องหนีมาเป็นแน่ รอ
คอยนางอยู่ในบ้านนั่นเอง.

ฝ่ายนางเศรษฐีธิดาก็คิดว่า เราอยู่ที่นี้เป็นสุขดี บางทีตักก
บัณฑิตอาศัยเหตุใดๆ แล้วจะมาพาเราไปเสียจากที่นี่ เมื่อเป็น
เช่นนั้น เราจักเสื่อมจากความสุขนี้ ถ้ากระไร เราทำเป็นเหมือนยัง
อาศัยรักอยู่ ให้คนไปตามตัวมาแล้วให้เขามาเสีย คิดแล้วเรียก
มนุษย์ผู้หนึ่งมาส่งข่าวไปว่า ดิฉันเป็นอยู่อย่างลำบากในที่นี้ ท่าน
ตักกบัณฑิตกรุณามารับฉัน ไปด้วยเถิด.

ตักกบัณฑิตสดับข่าวนั้นแล้วก็เชื่อ จึงไปที่บ้านนายโจร
หยุดรอที่ประตูบ้าน ส่งข่าวไป. นางออกมาพบแล้วพูดว่า ท่านเจ้า
ขา ถ้าเราพากันไปเดี๋ยวนี้ นายโจรจักติดตามฆ่าเราทั้งสองเสียก็ได้
เราจักไปกันในเวลากลางคืน พาตักกบัณฑิตมาให้บริโภค ให้

ซ่อนตัวอยู่ในยุ้ง. ตกเวลาเย็น นายโจรกลับมา กินเหล้าเมา ก็พูดว่า ท่านเจ้าคะ ถ้านายเห็นศัตรูของนายในเวลานี้ นายจะพึงทำอย่างไรกะเขา.

นายโจรกล่าวว่า เราจักกระทำเช่นนี้ๆ.

นางจึงบอกว่า ก็ศัตรูนั้นอยู่ไกลเสียเมื่อไรเล่า นั่งอยู่ในยุ้งข้าวนี้เอง.

นายโจรถือพระขรรค์เดินไปที่ยุ้งข้าว เห็นตักกบัณฑิตก็จับเหวี่ยงให้ล้มลงกลางเรือน โบกด้วยท่อนไม้ ทูบถองด้วยศอกเข้าเป็นต้นจนหน้าใจ.

ตักกบัณฑิตถึงจะถูกโบย ก็ไม่พูดถ้อยคำอะไรอย่างอื่นเลย กล่าวแต่คำว่า ชี โกรธ ออกตัณญา ชอบส่อเสียด ประทุษร้ายมิตรอย่างเดียวนเท่านั้น.

ฝ่ายโจร โยยตักกบัณฑิตแล้วก็มัดให้นอน มากินอาหารเย็น แล้วก็กลับไปตื่นขึ้น พอฤทธิสุราสร้าง ก็เริ่มโยยตักกบัณฑิตอีก.

แม้ตักกบัณฑิตก็กล่าวแต่คำ ๔ คำอยู่อย่างนั้น.

โจรคิดว่า ท่านผู้นี้ แม้จะถูกเราโบยอย่างนี้ก็ไม่ยอมพูดอะไรอย่างอื่นเลย คงกล่าวแต่คำ ๔ คำอยู่ตลอดมา เราจักถามดู แล้วก็ถามตักกบัณฑิตว่า นี่แน่ะท่านผู้เจริญ ถึงแม้ท่านจะถูกโบยอย่างนี้ เหตุไฉน จึงกล่าวแต่คำ ๔ คำเหล่านี้เท่านั้น.

ตักกบัณฑิตกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น จงฟัง. แล้วกล่าวลำดับ เหตุการณ์ตั้งแต่ต้นว่า เดิม ข้าพเจ้าเป็นคานสผู้หนึ่งอยู่ในป่า ได้ ฆมาน ข้าพเจ้าช่วยหญิงผู้นี้ผู้ลอยมาในแม่น้ำคงคาให้ขึ้นได้แล้ว ประคบประหงม เมื่อเป็นเช่นนี้ นางผู้นี้ก็เล่าโลมข้าพเจ้า ทำให้ เสื่อมจากฆมาน ข้าพเจ้าต้องทิ้งป่า พานางมาเลี้ยงดูอยู่ที่บ้าน ชายแดน. ครั้นนางส่งข่าวไปถึงข้าพเจ้าว่าถูกพวกโจรนำมาที่นี่ ต้องอยู่อย่างลำบาก ให้ช่วยพานางกลับไป ทำให้ข้าพเจ้าต้องตก อยู่ในเงื้อมมือของท่านในบัดนี้ ด้วยเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าวอยู่ อย่างนี้.

โจรได้คิดว่า หญิงคนนี้ปฏิบัติพิสดารอย่างนี้ในท่านผู้ สมบูรณ์ด้วยคุณมีอุปการะถึงอย่างนี้ มันคงทำอุปัทวันตราย อะไรๆ ให้แก่เราก็ได้ ต้องฆ่ามันเสีย. นายโจรพลอบให้ตักก บัณฑิตเบาใจ ปลุกนาง ฉวยพระขรรค์ออกมาพูดว่า เราจักฆ่าชาย ผู้นี้ที่ประตูบ้าน เดินไปนอกบ้านกับนาง พलगบอกให้นางจับมือ ท่านตักกบัณฑิตไว้ด้วยคำว่า จงยึดมือชายผู้นี้ไว้ แล้วชักพระ ขรรค์ทำเป็นเหมือนจะฟันท่านตักกบัณฑิต กลับฟันนางขาด ๒ ท่อน อาบน้ำดำเกล้าแล้ว เลี้ยงดูท่านตักกบัณฑิตด้วยโภชนาอัน ประณีต ๒-๓ วัน ก็กล่าวว่า บัดนี้ ท่านจักไปไหนต่อไปเล่า?

ตักกบัณฑิตกล่าวว่า ขึ้นชื่อว่ากิจด้วยการอยู่ครองเรือน ไม่มีแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่านั้นแหละ.

โจรกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็จับบวชด้วย.

ทั้งสองคนพากันบวช ไปสู่ร่าวปานัน ให้อภิญญา ๕
และสมาบัติ ๘ เกิดได้แล้ว ในเวลาสิ้นชีวิตก็ได้ไปสู่พรหมโลก.

พระบรมศาสดาตรัสเรื่องทั้งสองเหล่านี้แล้ว ครั้นตรัสรู้
แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ ความว่า

หญิงทั้งหลายเป็นผู้มัก โกรธ ออกตัณญา มักต่อเสียดและ
คอยแต่ทำลาย. คู่ก่อนภิกษุ เธอจงประพตติพรหมจรรย์เกิด แล้ว
เธอจักไม่คลาดความสุขเป็นแน่ ดังนี้.

ในพระคาถานั้นประมวลอธิบายได้ ดังนี้ :-

คู่ก่อนภิกษุ ขึ้นชื่อว่าหญิงทั้งหลายเป็นผู้มัก โกรธ ไม่
สามารถจะหักห้าม ความโกรธที่เกิดขึ้นแล้วได้เลย เป็นคน
ออกตัณญา ไม่รู้อุปการคุณแม้จะยิ่งใหญ่ เป็นคนต่อเสียด ชอบกล่าว
คำอันแสดงถึงความต่อเสียดอยู่รำไป เป็นผู้มินิสัยชอบทำลาย
ชอบทำลายหม่มมิตร มีปากติกล่าวคำทำให้มิตรแตกกันเป็นประจำ
หญิงเหล่านี้ประกอบไปด้วยกรรมอันลามกเห็นปานนี้. เธอจะไป
ต้องการหญิงเหล่านี้ ทำไมเล่า?

คู่ก่อนภิกษุ เธอจงประพตติพรหมจรรย์เกิด เพราะว่าการ
การงดเว้นจากเมถุนธรรม นี้ชื่อว่าพรหมจรรย์ ด้วยอรรถว่าเป็น
คุณอันบริสุทธิ์ เธอประพตติพรหมจรรย์นั้น ก็จะไม่คลาด
ความสุข ก็ว่าเมื่อเธออยู่ประพตติพรหมจรรย์นั้น จักไม่คลาด

ความสุขในฉาน ได้แก่ความสุขอันเกิดจากมรรคและความสุขอันเกิดจากผล.

อธิบายว่า จักไม่ละความสุขนี้ คือจักไม่เสื่อมจากความสุขนี้.

ปาฐะว่า น ปริหาสิ เชอจักไม่เสื่อม ดังนี้ก็มี. ความก็อย่างเดียวกันนี้แหละ.

พระบรมศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ตรัสประกาศสังขะทั้งหลาย.

ในเวลาจบสังขะ ภิกษุผู้กระสันดำรงอยู่ในโศดาปัตติผลแล้ว.

ขอบคุณทุกการดาวโหลดนะคะ ในชาดกเล่มที่ 2 นี้พี่ก็รวบรวมมาจากพระไตรปิฎกที่มีปรากฏในอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา สำหรับผู้ที่สนใจ หากผิดพลาดประการใด ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วยค่ะ

ชาดก 500 ชาติ เล่ม 2

